

”Ihan ku siihen ois joku kaava miten
kuuluu elää ja mennä ja missä tahdissa ”

Marginaaliaseman vastustaminen:
positiointiteoreettinen tarkastelu nuorten
haastattelutilanteessa rakentamista identiteeteistä

Nina Tia Kristiina Soini

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalipsykologia

Maisterintutkielma

Kesäkuu 2020

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä – Författare – Author Nina Tia Kristiina Soini			
Työn nimi – Arbetets titel – Title ”Ihan ku siihen ois joku kaava miten kuuluu elää ja mennä ja missä tahdissa” Marginaaliaseman vastustaminen: positiointiteoreettinen tarkastelu nuorten haastattelutilanteessa rakentamista identiteeteistä			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaalipsykologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Maisterintutkielma		Aika – Datum – Month and year Kesäkuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 71 + 3
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Nuoruutta määritellään pitkälti aikuisuudesta käsin, jolloin nuoruus määritetty elämänvaiheeksi, jossa valmistaudutaan aikuisuuteen. Tätä aikuisuuteen siirtymistä on perinteisesti tarkasteltu nuoruuden siirtymävaiheiden, kuten peruskoulusta toisen asteen koulutukseen, opinnoista työelämään ja lapsuuden kodista itsenäiseen asumiseen siirtymisen kautta. Näissä siirtymissä koetut haasteet ja epäonnistumiset näyttävät riskinä sille, että nuori ajautuu syrjään yhteiskunnan valtavirrasta ja sen instituutioista. Julkisessa, poliittisessa sekä akateemisessa keskustelussa tätä ilmiötä on kutsuttu syrjäytymiseksi ja se on yhdistetty erityisesti työn ja koulutuksen ulkopuolella olemiseen. Syrjäytymiskeskustelussa on painottunut kansantaloudellinen näkökulma ja keskustelun on osoitettu yksinkertaistavan, syyllistävän ja leimaavan sen kohteena olevia nuoria ja heidän elämäntilanteitaan. Keskustelusta on puuttunut nuorten ääni lähes täysin. Nuorten osallistaminen on ollut vähäistä myös sosiaalitieteellisen ja sosiaalipsykologisen tutkimuksen kentällä. Tutkimukseni tarkoituksena on osallistaa nuoria heitä koskevan tiedon tuottamiseen tarkastelemalla, miten he puhuvat nuoruudesta, omasta elämäntilanteestaan sekä tulevaisuudesta yksilöhaastattelun kontekstissa.</p> <p>Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostaa sosiaalinen konstruktionismi ja sen piiriin lukeutuva positiointiteoria. Aineiston analysoinnissa tulkinnallisina käsitteinä toimivat position, vastapuheen sekä identiteetin käsitteet. Nuoruutta, syrjäytymisen ilmiötä sekä identiteettiä lähestytään tutkimuksessa sosiaalisesti ja kielellisesti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa rakentuvina ilmiöinä. Tutkimuksen tarkastelun kohteena on se, millaisia positioita nuorille rakentuu haastattelutilanteissa, joissa puhutaan nuoruudesta, heidän elämäntilanteestaan ja tulevaisuudesta. Tutkimuksessa tarkastellaan myös sitä, millaisia identiteettejä nuoret rakentavat positioiden ja vastapuheen kautta sekä sitä, hyväksyvätkö nuoret heihin valtavirran toimesta liitetyjä kielteisiä määritelmiä ja leimaavia identiteettejä vai pyrkivätkö he puheellaan kyseenalaistamaan, kieltämään ja muuttamaan näitä. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisena nuorten toimijuus näyttäytyy näissä identiteetin neuvotteluprosesseissa.</p> <p>Tutkimuksen aineisto koostuu kuudesta yksilöhaastattelusta, jotka toteutettiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Haastattelut ovat 18-27 vuotiaita erilaiseen vertaisryhmätoimintaan osallistuneita nuoria. Haastatteluhetkellä osa nuorista oli opiskelemassa, osa-aikatöissä opintojen ohella tai äitiysvapaalla, osa sekä työn että koulutuksen ulkopuolella. Lisäksi osalla nuorista on lastensuojelutaustaa sekä mielen terveyden ongelmia. Näistä syrjäytymisen riskitekijöiksi luettavista tekijöistä huolimatta en tutkimuksellani ota kantaa haastateltujen mahdolliseen syrjäytymisvaaraan tai marginalisaatioon vaan asemoin itseni tutkijana syrjäytymiskeskustelua vasten. Pyrkimyksenäni on tarkastella nuorten puheessa rakentuvaa nuoruuskuvaa suhteessa syrjäytymiskeskustelussa esitettyyn kuvaan.</p> <p>Tutkimukseni keskeisimpänä löydöksenä esitän haastattelemini nuorten vastustavan heihin kohdistuvia normatiivisia odotuksia ja kielteisiä määritelmiä, kuten oletusta työttömän passiivisuudesta ja vastuuttomuudesta. Haastattelutilanteessa nuoret rakentavat ja neuvottelevat itselleen näistä määritelmistä ja leimaavista identiteeteistä poikkeavia identiteettejä. Nuorten toimijuus näyttäytyy haastattelutilanteessa aktiivisena, jolloin tutkimukseni kyseenalaistaa nuorten syrjäytymisestä käytyyn keskusteluun liitetyn aktivoinnin ajatuksen ja siihen kytkeytyvän passiivisuuden oletuksen. Tutkimukseni tukee aiempien tutkimusten näkemystä syrjäytymiskeskustelun ja syrjäytymisen käsitteen ongelmallisuudesta ja leimaavuudesta. Keskeiseksi jatkotutkimushaasteeksi esitän nuorten toimijuuden sekä identiteettineuvottelujen tarkastelun esimerkiksi nuorten ja viranomaisten välisissä kohtaamisissa. Jatkotutkimuksessa voitaisiin näin tarkastella, tunnustetaanko ja tunnustetaanko nuorten kykyä ja resursseja rakentaa ja neuvotella omanlaistaan identiteettiä ja arvostetaanko ja tuetaanko heidän toimijuuttaan myös silloin kun se ei vastaa yhteiskunnan ihanteita tai normeja.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords positio, positioikutsu, vastapuhe, toimijuus, sosiaalinen konstruktionismi, positiointiteoria, identiteetti, identiteettineuvottelut, nuoruus, nuorten syrjäytyminen, marginalisaatio			

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 NUORET JA SYRJÄSSÄ OLEMINEN	4
2.1 NUORUUS	4
2.2 NUORUUDEN MURROS MYÖHÄISMODERNISSA	6
2.3 PIDENTYNYT NUORUUS	7
2.4 NUORTEN SYRJÄYTYMISEN ILMIÖ	9
2.5 SYRJÄYTYMINEN JA MARGINALISAATIO	11
2.6 SYRJÄYTYMINEN VAI SYRJÄYTTÄMINEN?	12
2.7 IDENTITEETTI JA TOIMIJUUS SYRJÄYTYMISESSÄ JA MARGINALISAATIOSSA	15
2.8 SOSIAALIPSYKOLOGIA JA NUORTEN TUTKIMINEN	18
3 TUTKIELMAN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	20
3.1 SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI	20
3.2 POSITIOINTITEORIA JA VASTAPUHEEN KÄSITE	21
3.3 IDENTITEETTI SOSIAALISESSA KONSTRUKTIONISMISSA	23
3.4 TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
4 AINEISTO	26
4.1 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI JA AINEISTON KERUU	26
4.2 ANALYYSIN KULKU	27
4.3 TUTKIMUSETIIKKA	28
5 ANALYYSI	30
5.1 LUOKITTAVA ANALYYSI	30
5.1.1 Nuoriin kohdistuvien odotusten vastustaminen	31
5.1.2 Ulkopuolisuus ja normeista poikkeaminen	34
5.1.3 Tulevaisuuden suunnitelmia ja epävarmuutta	35
5.1.4 Luokittavan analyysin yhteenveto	35
5.2 TULKITSEVA ANALYYSI	36
5.2.1 Nuoren ja nuoren aikuisen positio	37
5.2.2 Vaatimusten kohteen positio	38
5.2.3 Ulkopuolisen positio	39
5.2.4 Kaavan vastustajan positio	42
5.2.5 Vastuullisen nuoren positio	44
5.2.6 Optimistisen nuoren positio	46
5.3 YHTEENVETO HAASTATELUSSESSA RAKENTUVISTA IDENTITEETEISTÄ JA TOIMIJUUDESTA	48
5.3.1 Tavallisen nuoren identiteetti	48
5.3.2 Aktiivisen toimijan identiteetti	51
5.3.3 Määrätietoisien nuoren identiteetti	52
6 POHDINTA	54
6.1 TÄRKEIMMÄT LÖYDÖKSET	54
6.2 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA	58
6.3 LOPUKSI	61
LÄHTEET	67

1 JOHDANTO

Nuoruutta määritellään usein siirtymävaiheena, eräänlaisena siltana lapsuudesta aikuisuuteen (Ahonen ym., 2014; Hoikkala, 1991; 1993). Nuoruuden määrittely tapahtuu aikuisuudesta käsin, jolloin nuoruus näyttäytyy aikuisuuteen valmistautumisena ja matkan tekona kohti valmista aikuisuutta (Hoikkala, 1991, s. 283-285; 1993, s. 211-212; Wyn & White, 1997, s. 11-13).

Ikäkautena tai elämänvaiheena nuoruutta on miltei mahdotonta määritellä yksiselitteisesti, sillä nuoruuden alkaminen tai loppuminen ei ole selvärajaista eikä määritelmästä ole sosiaalitieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa yksimielisyyttä (Furlong, 2013; Juvonen, 2015). Tiukasti ikään sidottua määritelmää on myös kritisoitu ja sen rinnalle on ehdotettu nuoruuden määrittelyä relationaalisesta näkökulmasta (Wyn & White, 1997). Tästä näkökulmasta nuoruus näyttäytyy sosiaalisena prosessina, jossa ikä konstruoidaan sosiaalisesti ja institutionalisoidaan ja jossa nuoruus on historiallisesti ja kulttuurisesti kontrolloitua (mts.10-11).

Länsimaissa nuoruuden on viime vuosikymmeninä katsottu pidentyneen. Nuoruuden pidentymiseen on vaikuttanut ennen kaikkea lisääntynyt ja pidentynyt kouluttautuminen, työelämään liittyvät epävarmuudet, kuten pätkätyöt ja nuorisotyöttömyys sekä perheen perustamisen lykkääntyminen. Tämän myötä nuoruuden siirtymät ja nuorten aikuistumispolut ovat pidentyneet, yksilöllistyneet ja moninaistuneet. Samalla aikuisuuden luonne nuoruuden turvallisena päätepysäkinä on hämärtyntä ja nuoruuden kaaos siirtynyt osin aikuisuuteen. (Aapola & Ketokivi, 2013; Arnett, 2004; 2015; Furlong & Cartmel, 2007; Hoikkala, 1991; 1993; Wyn & White, 1997.) Perinteisinä nuoruuden siirtymävaiheina pidetään kuitenkin yhä siirtymää peruskoulusta toisen asteen koulutukseen, koulutuksesta työelämään sekä lapsuudenkodista itsenäiseen asumiseen (Evans, 2002; 2007; Juvonen, 2015). Lineaarista siirtymää nuoruudesta aikuisuuteen on yleisesti pidetty merkinä siirtymävaiheiden onnistumisesta (Hoikkala, 1991; 1993).

Nuoruuden siirtymiin liittyy myös riskejä, jotka voivat työntää nuorta sivuun yhteiskunnan valtavirrasta ja instituutioista. Syrjään joutumisen riskitekijöiksi luetaan yleisesti koulutukseen, työmarkkina-asemaan, terveyteen ja elämänhallintaan liittyvät haasteet. (Sutela ym., 2016; Törrönen & Vornanen, 2002.) Siirtymävaiheita hankaloittavat myös nuoruudessa yleiset mielenterveyden ongelmat (Ahonen ym., 2014; Morgan, Burns, Fitzpatrick, Pinfold & Priebe, 2007; Patel, Flisher, Hetrick & McGorry, 2007). Mielenterveysongelmat ovat yhteydessä moniin nuorten terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttaviin tekijöihin, kuten huonoon opintomenestykseen ja alhaiseen koulutustasoon, päihteiden käyttöön sekä heikkoon seksuaali- ja lisääntymisterveyteen (Patel ym.,

2007). Monet näistä tekijöistä on esitetty riskitekijöiksi syrjäytymiseksi kutsulle ilmiölle, josta on muodostunut julkisen, poliittisen ja akateemisen keskustelun vakiintunut aihealue.

Tero Järvisen ja Markku Jahnukaisen (2001, s. 125) mukaan harva asia on saanut osakseen yhtä suurta yleistä huomiota kuin nuorten syrjäytymiseksi kutsuttu ilmiö. Esimerkiksi 2010-luvulla nuorten syrjäytymisestä on toteutettu useita tutkimuksellisia raportteja, joiden tavoitteena on ollut eritellä ilmiön laajuutta ja etsiä poliittisia keinoja sen ratkaisemiseksi (ks. esim. Harkko, Lehikoinen, Lehto & Ala-Kauhaluoma, 2016; Myrskylä, 2012; Notkola ym., 2013). Nuorten syrjäytymistä koskevaa keskustelua on ohjannut pitkälti kansantaloudellinen näkökulma, jossa tarkastellaan syrjäytymisestä aiheutuvia kuluja ja tulonmenetyksiä. Tästä näkökulmasta syrjäytymiseksi on määrittynyt lähinnä kiinnittymättömyys työelämään ja koulutukseen (ks. esim. Myrskylä, 2012). Syrjäytymiskeskusteluun on näin toistuvasti liitetty yhteiskuntaa vaarantavia uhkakuvia ja ongelmia, mutta itse ”syrjäytymisen” käsitteen määrittely on pysynyt jokseenkin epämääräisenä ja häilyvänä. Oman haasteensa nuorten syrjäytymisen määrittelylle tuo nuoruuden käsitteen moninaisuus ja erimielisyys siitä, keitä nuoriksi lasketaan.

Kansantaloudellista näkökulmaa ja pitkälti sen pohjalta virinnyttä akateemista, poliittista ja julkista syrjäytymiskeskustelua onkin kritisoitu siitä, että se antaa syrjäytymisen ilmiöstä hyvin suppean kuvan. Esimerkiksi Heikkinen (2000) esittää, että syrjäytyminen työelämästä ei väistämättä tarkoita syrjäytymistä sosiaalisista suhteista. Anneli Pohjola (2001, s. 202) puolestaan kyseenalaistaa syrjäytymisen käsitteen kokonaisuudessaan: ”Toisinaan tuntuu, että koko syrjäytymisen diskurssi olisi lopetettava. Nykyisellään se ruokkii ongelmapuhetta, leimaavaa ajattelua ja kohderyhmään liittyvää yleistämistä.” Syrjäytymiskeskustelun on toistuvasti esitetty leimaavan ja syyllistävän nuoria, joita se pyrkii kuvaamaan. Vaikka poliittinen ja akateeminen syrjäytymiskeskustelu on saanut osakseen kritiikkiä vuosituhanen alusta lähtien, on keskustelu yhä voimissaan. (ks. esim. Aaltonen, Berg & Ikäheimo, 2015; Järvinen & Jahnukainen, 2001; Pohjola, 2001).

Tässä tutkimuksessa lähestyn nuoruutta sosiaalisesti ja kielellisesti vuorovaikutuksessa rakentuvana ilmiönä. Tutkimukseni kohteena on haastattelutilanteessa tuotettu puhe nuoruudesta. Haastattelin tutkimusta varten kuutta erilaiseen vertaisryhmätoimintaan osallistunutta nuorta. Nuoret ovat iältään 18-27 vuotiaita ja elämäntilanteeltaan varsin erilaisia. Osa nuorista on opiskelijoita ja osa-aikatyössä, osa sekä työn että koulutuksen ulkopuolella. Haastattelun yhteydessä muutama nuori kertoo mielenterveysongelmista ja lastensuojelutaustasta. Näiden syrjäytymisen riskeihin kuuluvien tekijöiden osalta haastatellut olisi mahdollista nähdä marginaalissa, syrjäytymisvaarassa tai syrjässä oleviksi. Tutkimuksellani en kuitenkaan ota kantaa haastateltujen paikantumiseen. Tutkimukseni

kohteena ei näin ole syrjäytymisen tai marginalisaation ilmiön tarkastelu sellaisenaan, vaan kiinnostukseni suuntautuu siihen, miten haastatellut puhuvat nuoruudesta, millaisia positioita heille mahdollistuu ja millaisia identiteettejä he rakentavat. Tavoitteenani on peilata nuoruudesta näin rakentuvaa kuvaa nuorten syrjäytymisestä käytyyn keskusteluun.

Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä toimii sosiaalinen konstruktionismi, johon nojautuen tavoitteenani on antaa ääni nuorille ja heidän versioilleen siitä sosiaalisesta todellisuudesta, jossa he arkeaan elävät. Sosiaalisen konstruktionismin piiriin lukeutuvan positiointiteorian ja sen tarjoaman käsitteistön avulla pyrin tarkastelemaan sitä, millaisia positioita ja niiden mahdollistamia identiteettejä nuorille rakentuu haastattelun kuluessa. Hyödynnän analyysissäni myös vastapuheen käsitettä. Tällöin pyrin tutkimaan, hyväksyvätkö haastatellut heihin valtavirrassa mahdollisesti liitetyt kielteiset määritelmät vai asettuvatko he vastustamaan näitä leimaavia identiteettejä. Lisäksi tavoitteenani on tarkastella, millaisena nuorten toimijuus näyttäytyy heidän puhuessaan nuoruudesta, elämäntilanteestaan sekä tulevaisuudesta.

Seuraavassa luvussa tarkastelen nuoruuden määritelmiä ja nuorten syrjäytymiseksi kutsuttua ilmiötä. Aloitan esittelemällä sosiaalitieteellistä tutkimusta nuoruudesta ja nuorista, minkä jälkeen tarkastelen nuorten syrjäytymisen ja marginalisaation ilmiötä. Esittelen myös syrjäytymisen käsitteeseen kohdistettua kritiikkiä ja tarkastelen identiteettiä sekä toimijuutta syrjäytymisen ja marginalisaation yhteydessä. Luvun lopuksi tarkastelen lyhyesti sosiaalipsykologian piirissä tehtyä tutkimusta nuorista. Luvussa kolme esittelen teoreettista viitekehystäni eli sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapaa, positiointiteoriaa ja vastapuheen käsitettä. Tarkastelen myös sosiaaliseen konstruktionismiin kiinnittyvää näkemystä identiteetin sosiaalisesta rakentumisesta. Luvun lopuksi esitän tutkimuskysymykseni. Seuraavassa aineistoa käsittelevässä luvussa esittelen tutkimukseni kontekstia, aineiston keruuta ja analyysin kulkua. Lisäksi tarkastelen tutkimustani tutkimusetiikan näkökulmasta.

Luvussa viisi esitän analyysini ja sen keskeisimmät tulokset. Analyysiluku jakautuu kolmeen osioon, joista ensimmäisessä esittelen luokittavan analyysini tulokset. Toisessa osiossa tarkastelen tulkitsevan analyysin kautta nuorille haastattelutilanteessa rakentuvia positioita. Kolmannessa osiossa esitän yhteenvedon siitä, millaisia identiteettejä nuoret rakentavat vastapuheen ja positioinnin kautta. Tarkastelen myös, millaisena nuorten toimijuus näyttäytyy näissä identiteettineuvotteluissa. Tutkielmani päättävässä pohdintaluvussa esitän keskeisimmät löydökseni ja arvioin tutkimustani. Lopuksi esitän tutkimuksen pohjalta kokoamani jatkotutkimushaasteet sekä käytännön toimenpide-ehdotukset.

2 NUORET JA SYRJÄSSÄ OLEMINEN

Tässä luvussa esittelen nuoruuteen, nuoriin ja nuorten syrjäytymisen ilmiöön liittyvää tutkimuskirjallisuutta. Aloitan luvun käsittelemällä nuoruutta ja nuoria sekä nuorisotutkimuksen sosiaalitieteellistä kenttää. Tämän jälkeen käsittelen nuoruuden murrosta myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Päätän nuoruuden tarkastelun esittelemällä nuoruuden pidentymistä ja siihen kytkeytyviä teoretisointeja. Syrjäytymisen ilmiön tarkastelun aloitan esittelemällä syrjäytymisestä esitettyjä määritelmiä. Tämän jälkeen pyrin tarkastelemaan syrjäytymisen ja marginalisaation välistä suhdetta ja käsitteiden eroja. Esittelen myös syrjäytymiskäsitteen kritiikin pohjalta esitetyn syrjäyttämisen käsitteen. Lopuksi tarkastelen lyhyesti identiteettiä ja toimijuutta syrjäytymisen ja marginalisaation kontekstissa. Koko luvun päättävässä kappaleessa tarkastelen sosiaalipsykologian antia ja potentiaalia nuorten tutkimiseen liittyen.

2.1 Nuoruus

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa nuoruuden historia on perinteisesti esitetty varsin lyhyeksi (Holvas ym., 1997; Puuronen, 1997; 2006). Osa nuorisotutkijoista liittää nuoruuden ja nuorison synnyn teollistumiseen 1700-1800-luvulla, osa nuorisokulttuurien syntyyn 1960-luvulla. Vastaavasti osa tutkijoista esittää nuoruuden syntyneen paljon varhemmin keskiajan lopulla. (Puuronen, 1997, s. 14-37.) Eri tieteenaloilla empiirisiä nuorisotutkimuksia on kuitenkin tehty 1800-luvun lopulta lähtien. Esimerkiksi psykologian tieteenalalla lapsi-, nuoriso- ja kehityspsykologia kehittyivät omiksi erityisalueikseen tuolloin. (Mts. 8; 46-47.) Psykologiassa nuoruutta ja nuoria on tutkittu paljon ja kehityspsykologiset teoriat hallitsevat yhä usein nuorista käytävää yhteiskunnallista keskustelua (Puuronen, 2006, s. 19). Myös sosiologisen nuorisotutkimuksen synty paikantuu 1900-luvun alun vuosikymmeniin, mutta erilliseksi tieteenalaksi nuorisotutkimuksen katsotaan vakiintuneen vasta 1960-luvulla (Puuronen, 1997, s. 8). Nykyään nuorisotutkimus on monitieteinen nuoriin ja nuoruuteen liittyviä ilmiöitä tarkasteleva tutkimuskenttä, jossa vallitsevinta on sosiologinen tutkimus. Nuorisotutkimus ammentaa myös esimerkiksi sosiaalipsykologian, yhteiskuntapolitiikan ja antropologian aloilta. (Furlong, 2015 s. 16.)

Sosiaalitieteellisen tutkimuskirjallisuuden tai nuorisotutkimuksen piirissä ei vallitse yhtämielisyyttä siitä, keitä tarkalleen ottaen katsotaan nuoriksi eli nuoruuden määritelmälle ei ole täysin vakiintunutta tapaa (Furlong, 2013, s. 10; Holvas, Raivio & Seppänen, 1997, s.2-3). Yleisesti nuoruuden katsotaan alkavan murrosiän käynnistymisestä, mutta elämänvaiheen kestosta ja etenkin sen päättymisestä esiintyy eriäviä näkemyksiä (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén, 2003, s. 18).

Sosiaalitieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa nuoruuden nähdään useimmiten muodostuvan kolmesta erillisestä vaiheesta, joita jaotellaan hieman eri tavoin. Yhden jaottelun (Puuronen, 1997, s. 57) mukaan nuoruus jakautuu varhaisnuoruuteen (noin 11-14 vuotiaat), keskinuoruuteen (noin 15-18 vuotiaat) ja myöhäisnuoruuteen (noin 19-25 vuotiaat). Nuoruusvaiheen viimeisistä ikävuosista käytetään vaihtelevasti myös käsitteitä nuori aikuisuus, varhaisaikuisuus ja muotoutuva aikuisuus ja ajoittain vaiheen nähdään kestävän 30-ikävuoteen asti.

Vesa Puurosen (2006) mukaan sosiaalitieteellinen tutkimus tarkastelee nuoruutta historiallisesti, kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti. Englanninkielisessä kirjallisuudessa nuoruuteen viitataan tällöin termillä ”youth”. Käsite youth viittaa näin sosiaalisesti määrittyvään ajanjaksoon, jossa toiminta eroaa toisaalta varhaisnuorten ja toisaalta aikuisten käyttäytymisestä. Vastaavasti englanninkielistä termiä ”adolescence” on hyödynnetty erityisesti biologiseen ja psykologiseen kypsymiseen liittyvässä tutkimuksessa ja sillä viitataan youth käsitteen mukaista nuoruutta varhaisempaan ikäkauteen. (Mts. 28.) Tutkimukseni pohjaa youth-käsitteen mukaiseen tutkimukseen, sillä mielenkiintoni kohdistuu siihen, millaiseksi nuoruus rakentuu haastattelemieni nuorten puheessa, jota tuotetaan tietyllä historian hetkellä kulttuuristen ja yhteiskunnallisten diskurssien puitteissa. Näkökulmani pohjaa myös Johanna Wynnin ja Rob Whiten (1997, s. 10-12) esittämään ajatukseen siitä, että nuoruutta on hedelmällisintä tarkastella sosiaalisesti rakentuvana ja relationaalisena ilmiönä, sillä nuoruuden käsite ja sen merkitys rakentuu pitkälti suhteessa aikuisuuteen.

Tutkimuskentän ohella nuoruutta määritellään myös viranomaisten ja politiikan sekä osin median taholta. Esimerkiksi lain piirissä nuoruuden määritelmä on elänyt poliittisten päätösten mukaisesti. Suomessa lastensuojelulain (2007) uusimman, 1.1.2020 voimaantulleeseen muutossäädöksen mukaan nuorena pidetään 18-24 vuotiaita, kun aiempi laki katsoi nuoreksi 18-20 vuotiaat. Vastaavasti nuorisolaissa (2016) nuoriksi määritellään kaikki alle 29-vuotiaat. Myös sosiaalitieteellisen ja psykologisen tutkimuskirjallisuuden parissa nuoriksi luetaan ajoittain 15-24 vuotiaat, ajoittain 15-29 vuotiaat. Tämä nuoruuden määrittelyn moninaisuus ja epämääräisyys haastaa oletettavasti myös nuorten tukemiseen tähtäävää politiikkaa ja toimenpiteitä. Tutkimuksessa kuitenkin vallitsee laajalti yhteisymmärrys siitä, että länsimaissa nuoruuden nähdään pidentyneen. Nuoruuden katsotaan jatkuvan pidempään etenkin sen vuoksi, että lisääntyneen ja pidentyneen kouluttautumisen myötä työelämään kiinnittyminen, avioituminen ja lasten hankkiminen on siirtynyt aiempaa myöhemmälle. (Aapola & Ketokivi, 2013; Arnett, 2004; 2015; Furlong & Cartmel, 2007.)

Juvosen (2015, s. 102) mukaan yhteiskunta kohdistaa nuoriin muita ikäryhmiä enemmän odotuksia, pelkoja ja kontrollia, minkä vuoksi nuoriso on muita ikäluokkia voimakkaammin ulkoapäin

valmiiksi määritelty. Nuoriin kohdistuvat odotukset, pelot ja kontrolli liittyvät läheisesti nuoruuden nivel- tai siirtymävaiheisiin. Nuoruuden siirtymävaiheilla viitataan erityisesti siirtymiin peruskoulusta toisen asteen koulutukseen, koulutuksesta työelämään sekä lapsuudenkodista itsenäiseen asumiseen (Evans, 2002; 2007; Juvonen, 2015). Siirtymien yhteydessä Hoikkala (1991, s. 284; 1993, s. 19) on puhunut institutionaalisesta mallista, itsestäänselvyydestä tai putkesta, jolla hän viittaa siihen, että lapset ja nuoret kulkevat samojen instituutioiden ja laitosten, kuten peruskoulun läpi kohti aikuisuutta. Siirtymäkäsitetä on kuitenkin kritisoitu oletuksesta, että nuorten elämässä tapahtuvat muutokset olisivat itsestään selviä, ennalta määrättyjä, ennustettavien vaiheiden läpi ja aikuisuuden loppupistettä kohti eteneviä prosesseja. Tällöin ne, joiden siirtymät eivät etene oletetussa tahdissa tai järjestyksessä paikannetaan marginaaliin tai sen riskiin. (Wyn & White, 1997. s. 95-100.) Wynin ja Whiten (mts. 98-99) mukaan nuoruuden siirtymiä on kuvattu erilaisin metaforin, kuten lineaarisen etenemisen tai polun metaforalla. Seuraavassa esittelen yhden tällaisen siirtymiä ja aikuistumista kuvaavan normatiivisen mallin ja siihen kytkeytyvän metaforan.

2.2 Nuoruuden murros myöhäismodernissa

Tommi Hoikkalan (1991; 1993) mukaan kulttuurissamme vaikuttaa yleisesti jaettu näkemys siitä, miten nuorten tulisi elää ja edetä. Tutkielmassani kutsun tätä normatiivista odotusta Hoikkalaa (1991; 1993) sekä Raitakaria (2004) mukailleen aikuistumisen kulttuuriseksi mallitarinaksi. Kulttuurinen mallitarina kertoo, miten yhteiskunnassa tulisi toimia sekä, miten nuorten tulisi aikuistua ja siirtyä perusopetuksesta jatko-opintoihin, koulutuksesta työelämään ja perheen perustamiseen. Hoikkalan (1991, s. 284; 1993, s. 252) mukaan aikuistumisen kulttuurista mallitarinaa kuvastaa kiitoratametafora, jossa tavoitteena siintää työ- ja perhe-elämän varaan rakentuva turvallinen ja valmis aikuisuus. Odotus mallitarinan mukaisesta aikuistumisesta on myös nuorten tiedossa ja aikuistumisen kulttuurinen käsikirjoitus ja siihen kytkeytyvä kunnan kansalaisuuden ajatus opitaan nuorena (Hoikkala, 1993, s. 250; Raitakari, 2004, s. 56). Aikuistumisen kulttuurinen mallitarina näyttää kuitenkin olleen murroksessa jo jonkin aikaa. Kirjoittaessaan institutionaalisen aikuistumisen kriisistä Hoikkala (1993, s. 250-252) esittää, ettei aikuisuuteen voida enää yksiselitteisesti liittää järkevyyden, kypsyyden ja turvallisuuden määreitä, sillä nuoruuden kaaos on siirtynyt osin aikuisuuteen. Kaaoksen pitkittyessä nuoren voi olla hankala uskoa myrskyisän nuoruuden jälkeiseen seesteiseen ja turvalliseen aikuisuuteen.

Aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan murros liittyy läheisesti yhteiskunnalliseen muutokseen ja nykyiseen ajanjaksoon, jota on kutsuttu muun muassa post- tai myöhäismoderniksi, jälkitraditionaaliksi, refleksiiviseksi moderniksi sekä riskiyhteiskunnaksi (Beck, Giddens & Lash,

1995). Yhteistä näille termeille on perinteisen, tutun ja turvallisen ajan korvaantuminen uudella, tuntemattomalla ja epävarmalla ajalla. Tässä työssä kuvaan nykyistä ajanjaksoa selvyiden vuoksi yhdellä, myöhäismodernin käsitteellä. Anthony Giddens (1995) esittää myöhäismodernin viittaavan nykyiseen yhteiskunnalliseen kehityskulkuun, jonka keskeisiä piirteitä ovat muun muassa yksilöllistyminen, refleksiivisyyden lisääntyminen ja traditioiden purkautuminen. Giddensin mukaan traditioiden purkautuminen synnyttää epävarmuutta ja pakottaa yksilöt tekemään itsenäisiä valintoja. Traditioiden oheneminen purkaa myös niiden luonnollisuutta ja sitovuutta. (Mts. 106-109; 134-140.) Yhtenä esimerkkinä luonnollisuutensa menettäneistä traditioista toimii aikuistumisen kulttuurinen mallitarina: aikuistumiseen liittyy entistä enemmän mahdollisuuksia ja valintoja, mutta valmiit vastaukset ja varmuus loistavat poissaolollaan. Murroksesta huolimatta aikuisuuden kulttuurista mallitarinaa ei voida kokonaan ohittaa: nuoren on yhä enemmän tai myöhemmin pohdittava ja tehtävä valintoja identiteettiinsä, asumiseen, opiskeluun, työelämään sekä perheen perustamiseen liittyen. Myöhäismoderniin kytkeytyvien muutosten seurauksena aikuistumisen on viime vuosikymmeninä nähty viivästyneen, yksilöllistyneen sekä hämärtyneen.

Aikuistumisen viivästyminen ja nuoruuden pidentyminen johtuvat etenkin koulutuksen kasvusta, sillä lisääntynyt ja pidentynyt kouluttautuminen on viivästyttänyt nuorten kiinnittymistä työ- ja perhe-elämään. Perhe-elämän muutokset, kuten ensisynnyttäjien keski-ikänsä nousu sekä työelämän epävarmuudet, kuten pätkätyöt ja nuorisotyöttömyys hämärtävät omalta osaltaan turvallisen aikuisuuden näkymiä. Aikuisuus ei näyttäyty enää yksiselitteisesti kiitoradan päätepysäkinä vaan toimii myös välietappina, josta yksilön on mahdollista palata takaisin tutulle nuoruuden pysäkillle. Kulttuurisen mallitarinan mukainen lineaarinen aikuistuminen on näin ollen siirtynyt monen nuoren kohdalla aiempaa epävarmemmaksi ja myöhemmäksi. (Aapola & Ketokivi, 2013; Arnett, 2004; 2015; Coté, 2006; Furlong & Cartmel, 2007.) Yksi tunnetuimpia nuoruuden pidentymistä ja aikuistumisen murrosta selvittämään pyrkiviä teorioita lienee psykologi Jeffrey Jensen Arnettin (2000; 2004; 2015) kehittämä muotoutuvan aikuisuuden teoria. Seuraavassa tarkastelen nuoruuden pidentymistä sekä muotoutuvan aikuisuuden teorian että kilpailevien esitysten näkökulmasta.

2.3 Pidentynyt nuoruus

Arnettin (2000) mukaan aikuistumisen viivästyminen ja aikuistumispolkujen yksilöllistymisen myötä nuoruuden ja aikuisuuden väliin on vakiintunut historiallisesti uusi kehityksellinen elämänvaihe, muotoutuva aikuisuus, joka sijoittuu karkeasti ikävuosien 18 ja 30 välille. Muotoutuva aikuisuus näyttäytyy optimistisena ja vapaana, mutta ajoittain myös epävarmana ja ahdistavana aikana (Arnett, 2015, s. 1). Arnettin (2015, s. 9) mukaan muotoutuvan aikuisuuden

elämänvaiheessa korostuvat seuraavat tekijät: identiteetin etsintä, epävarmuus, minäkeskeisyys, kuulumattomuuden tunteet ja optimistinen suhtautuminen tulevaisuuteen. Identiteetin etsintä viittaa kokeiluihin rakkauden, opiskelun ja työn saralla. Sen painopiste siirtyy nuoruudesta muotoutuvaan aikuisuuteen, kun yksilöt kiinnittyvät aikuisten sosiaalisiin rooleihin entistä myöhemmin. Identiteetin etsintä, kokeilut ja epävarmuus kulkevat käsikädessä: nopeisiin elämänmuutoksiin ja väliaikaisiin kokeiluihin liittyy myös epävarmuutta. Minäkeskeisyys puolestaan viittaa elämänvaiheelle tyypilliseen vapauteen keskittyä itsen ilman aikuisuuden vastuita. Muotoutuvan aikuisuuden minäkeskeisyys on normaalia ja ohimenevää. Kuulumattomuuden tunteet voivat kummuta välitilan kokemuksesta: muotoutuvassa aikuisuudessa nuoruus on jäänyt taakse, mutta täyttä aikuisuutta ei olla vielä saavutettu. Optimistinen suhtautuminen tulevaan liittyy siihen, että muotoutuvaa aikuisuutta elettäessä kaikki on vielä mahdollista. (Mts. 9-17.)

Muotoutuvan aikuisuuden teoria on saanut osakseen myös runsasta arvostelua. Suurin kritiikki on kohdistunut siihen, voidaanko todeta kyseessä olevan kehityksellinen elämänvaihe ja minkä kehityksestä tällöin puhutaan. John Bynner (2005) esittää kritiikissään, ettei muotoutuvan aikuisuuden teoria huomioi riittävästi yhteiskunnan rakenteellisten tekijöiden vaikutusta aikuistumisen viivästymiseen. Erilaisten taloudellisten, demograafisten ja sosiaalisten tekijöiden, kuten yksilön ja tämän lapsuuden perheen sosioekonomisen aseman ja luokan on nähty vaikuttavan olennaisesti nuoruuden pidentymiseen ja siirtymien moninaistumiseen (Bynner, 2005; Coté, 2014; Coté & Bynner, 2008; Du Bois-Reymond, 2016.) Nuorten siirtymien on esitetty polarisoituneen myöhäismodernissa entisestään siten, että huono-osaisemmat nuoret siirtyvät työhön sekä vanhemmuuteen hyväosaisia nopeammin (Bynner, 2005; Coté, 2014). Cotén (2014) mukaan syynä tähän näyttäisi olevan se, ettei osalla nuorista ole mahdollisuutta pidempään opiskeluun resurssien puutteen vuoksi, jolloin muotoutuvan aikuisuuden teoria soveltuu kuvaamaan lähinnä hyväosaisia korkeakouluopiskelijoita. Coté ja Bynner (2008) myös huomauttavat, että toistaiseksi ei ole tiedossa, onko nykyinen nuoruuden pidentymisen ilmiö jatkuvaa vai katoaako se aikanaan.

Hedry ja Kloep (2010) ehdottavat muotoutuvan aikuisuuden korvaamista viivästyneen aikuisuuden (delayed adulthood) käsitteellä. He perustelevat ehdotustaan sillä, että kaikki muotoutuvan aikuisuuden piiriin luetut noin 18-30 vuotiaat eivät täytä Arnettin (2015) esittämiä kriteereitä. Kaikilla tuohon elämänvaiheeseen ei siis liity identiteetin etsinnän, epävarmuuden, minäkeskeisyyden, kuulumattomuuden ja optimismin tekijöitä. Suomalaisista tutkijoista Sinikka Aapola ja Kaisa Ketokivi (2013) ovat viitanneet aikuistumisen murrokseen pidentyneen nuoruuden käsitteellä. Arnettin tavoin he esittävät pidentyneen nuoruuden näyttäytyvän pitkälti positiivisena ajanjaksona. Aapolan ja Ketokiven (mts. 22-26) mukaan pidentyneessä nuoruudessa aikuisuus

elämänkulun tavoitteellisena päämääränä kyseenalaistetaan, tai ainakaan sinne ei haluta kiirehtiä. Osasyynä aikuistumisen lykkääntymiselle saattaa olla myös nuorten huoli ja ahdistus tulevaisuudesta: pelkoa ja ahdistusta on mahdollista hallita pitkittämällä omaa nuoruutta, jolloin ei vielä tarvitse olla valmis kohtaamaan tulevaa (mts. 23). Ketokivi (2013, s. 101) esittää pidentyneen nuoruuden hapuilun ajaksi, jolloin eri elämänvaiheiden selvät rajat katoavat. Pidentyneessä nuoruudessa nuoret etsivät aikuistumisen malleja vanhemman sukupolven sijaan ennen kaikkea vertaisryhmistään (mts. 101-102).

Kritiikistä huolimatta muotoutuvan aikuisuuden käsite on saavuttanut laajaa suosiota sosiaalitieteiden piirissä. Bynner (2005) esittääkin, että käsitteenä (eikä kehityksellisenä teoriana) muotoutuva aikuisuus soveltuu kuvaamaan nuoruuden pidentymistä. Côté (2014) sen sijaan huomauttaa, että sosiaalitieteellinen tutkimus toimii hyvin ilman muotoutuvan aikuisuuden kaltaisia vaiheteorioita, sillä nuoruuden käsite ylittää huomioimaan myös laajat historialliset ja kulttuuriset vaihtelut lapsuuden ja aikuisuuden väliin jäävällä ajanjaksolla. Tähän nojaten käytän tutkielmassani pääosin käsitteitä nuori ja nuoruus kuvaamaan haastattelemani henkilöitä. Pysin kuitenkin tarkastelemaan, esiintyykö haastattelemini nuorten puheessa viitteitä nuoruuden pidentymisestä ja muotoutuvasta aikuisuudesta. Nuoruuden pidentymistä kuvatessani käytän näin ollen ajoittain myös muotoutuvan aikuisuuden käsitettä.

2.4 Nuorten syrjäytymisen ilmiö

Syrjäytyneiden suomalaisnuorten määrästä on esitetty toisistaan hyvinkin poikkeavia arvioita keskustelijoista, mittareista ja määritelmistä riippuen. Tilastokeskuksen tuoreimman, maaliskuussa 2020 (ennen koronavirusepidemian työllisyysvaikutuksia) julkaistun työvoimatutkimuksen mukaan helmikuussa 2020 työttömiä 15-24 vuotiaita nuoria oli Suomessa 51 000 (Tilastokeskus, Työvoimatutkimus, 2020). Vastaavasti Aamulehti uutisoi tammikuussa 2020 työn ja koulutuksen ulkopuolella olevan noin 60 000 nuorta (Alanen, 2020). Erot syrjäytyneiden nuorten lukumäärissä viittaavat siihen, ettei syrjäytymiskäsitteen käytölle ole vakiintunutta ja selvärajaista tapaa. Syrjäytyneiden nuorten määrittelyn haasteet kytkeytyvät myös nuoruuden käsitteen epämääräisyyteen: ajoittain nuoriksi luetaan 15-24 vuotiaat, ajoittain 15-29 vuotiaat. Mediassa esitetyissä luvuissa nuoruuden määritelmä saattaa puuttua kokonaan. Syrjäytymisen määrittelyssä on puutteita myös tutkimuskirjallisuudessa: esimerkiksi mielenterveyttä ja syrjäytymistä tarkastelevissa tutkimuksissa syrjäytymisen käsitettä ei välttämättä määritellä lainkaan (Morgan ym., 2007).

Syrjäytymisellä on perinteisesti viitattu yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävien siteiden heikkouteen (Raunio, 2006, s. 27; Järvinen & Jahnukainen, 2001, s. 142). Näitä siteitä vaarantaviksi toimiksi luetaan yleisesti työelämän ja koulutuksen ulkopuolella oleminen. Esimerkiksi Myrskylä (2012) määrittelee syrjäytyneiksi sellaiset 15-29 vuotiaat nuoret, jotka ovat työelämän sekä koulutuksen ulkopuolella ja joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Peruskoulun jälkeisen koulutuksen puuttuminen ei kuitenkaan näyttäydy yleisenä syrjäytymisen määrittelyn kriteerinä vaan keskeisemmäksi muodostuu työelämän ja koulutuksen ulkopuolella oleminen. Syrjäytymisen yhteydessä usein käytetty käsite NEET (Not in Education, Employment or Training) onkin Furlongin ja Cartmelin (2007, s. 42) mukaan korvannut pitkälti nuorisotyöttömyyden käsitteen. NEET käsite niputtaa yhteen hyvin heterogeenisen joukon: osa nuorista etsii aktiivisesti työtä, osa ei kuitenkaan ole työkykyisiä tai eivät etsi töitä (mts. 43). Näin syrjäytyneeksi voi määrittyä yhtä lailla työkyvytön pitkäaikaissairas, mielenterveyskuntoutuja tai välivuotta reissaten viettävä nuori.

Myös mediassa syrjäytymisellä viitataan usein työelämän ja palkkatyön ulkopuolella olemiseen. Heikkinen (2000) esittää saman pitävän paikkansa lukuisten syrjäytymistä käsittelevien tutkimusten kohdalla ja huomauttaa, ettei taloudellisen ja sosiaalisen syrjäytymisen yhteys ole automaattinen. Sosiaaliset verkostot, kuten perhe, sukulaiset, ystävät, naapurit ja kontaktit hyvinvointivaltion eri instituutioihin toimivat sosiaalisen tuen lähteinä myös yhteiskunnan reunalla (Heikkinen, 2000; Suutari, 2001). Törrösen ja Vornasen (2002) mukaan syrjäytyminen voidaan nähdä huono-osaisuuden, deprivaaation ja osattomuuden ilmentymänä. Tällöin syrjäytyminen näyttäytyy prosessina, johon vaikuttavat erilaiset riskitekijät, kuten vanhemmuuden puute, irrallisuus koulukulttuurista, putoaminen koulutuksen ja/tai työmarkkinoiden ulkopuolelle sekä elämänhallinnan ongelmat. Syrjäytyminen ilmenee näin elämänvalintoja kaventavana ulkopuolisuutena yhteiskunnan valtavrasta, instituutioista ja/tai ihmissuhteista. Nuorilta kysyttäessä syrjäytyminen liittyy kuitenkin ennen kaikkea yksinäisyyteen sekä ihmissuhteista, kavereista tai kouluyhteisöstä syrjään joutumiseen. (Mt.) Törrösen ja Vornasen esittämä nuorten määritelmä lähestyy syrjäytymisen relationaalista määritelmää, jossa syrjäytymisen katsotaan syntyvän suhteessa toisiin ihmisiin ja yhteisöihin (Helne, 2002; Juvonen, 2015).

Julkusen (2009, s.158) mukaan nuorten syrjäytyminen liittyy läheisesti korkeisiin työttömyyslukuihin etenkin maahanmuuttajataustaisilla nuorilla ja niillä, jotka kohtaavat haasteita siirtymässä nuoruudesta aikuisuuteen ja koulutuksesta työelämään. Julkunen (mts. 162) kuitenkin esittää, että työttömien joukkoa kuvataan usein hyvin yksipuolisesti sosioekonomisiin luokituksiin perustuen, jolloin tutkittavien aktiivisuus ja kokemukset jäävät piiloon. Niin ikään Suurpään (2009) mukaan nuorten kokemustietoa on hyödynnetty melko vähän syrjäytymisen tutkimuksessa sekä

kehittämistoiminnassa syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Näin ollen kvantitatiivisen tutkimuksen ohella vähintään yhtä olennaista on tutkia ilmiötä laadullisesti ja nuorisolähtöisesti. Parhaimmillaan kvalitatiivinen tutkimus tavoittaa nuorten äänen sekä sen, millaisia merkityksiä nämä omalle elämäntilanteelleen antavat.

2.5 Syrjäytyminen ja marginalisaatio

Kansainvälisessä tutkimuksessa syrjäytymisen (social exclusion) käsitteen heikkoudeksi on esitetty sen tulkinnanvaraisuus ja määrittelyn haasteellisuus (ks. esim. Morgan ym., 2007; Sen, 2000). Järvisen ja Jahnukaisen (2001, s. 125) mukaan syrjäytymiskäsitteen epämääräisyys ja sen laaja soveltaminen johtavat hiljalleen tilanteeseen, jossa vain keski-ikäiset, ammattitaitoiset ja terveet miehet jäävät ilman syrjäytyneen leimaa. He myös esittävät syrjäytymisen sekoittuneen lähikäsitteiden, kuten marginalisaation, köyhyyden ja huono-osaisuuden kanssa (mts. 125-126). Järvinen ja Jahnukainen (mts. 132-137) esittävät syrjäytymisen vaiheittaiseksi prosessiksi, jossa esiintyy sekä koettua että objektiivisesti havaittavissa olevaa huono-osaisuutta ja riskien kasaantumista. Myös Jyrki Jyrkämä (1986, s. 39) on esittänyt syrjäytymisen prosessiksi, jonka eri ulottuvuuksia ovat koulutuksellinen, työmarkkinallinen, sosiaalinen, vallankäytöllinen ja normatiivinen syrjäytyminen. Näistä ensimmäinen viittaa tietojen, taitojen ja valmiuksien vähäisyyteen tai puuttumiseen, mikä puolestaan vaikeuttaa koulutukseen ja työhön kiinnittymistä. Työelämästä syrjäytyminen näyttäytyy heikkona työmarkkina-asemana, huonoina työoloina, työttömyytenä tai sen uhkana. Vastaavasti sosiaalisessa syrjäytymisessä on kyse siteettömyydestä ja ystävien puutteesta tai yksinäisyydestä. Vallankäytöllinen syrjäytyminen liittyy vaikutuskanavien puuttumiseen ja vähäisiin vaikutusmahdollisuuksiin itseä koskevissa asioissa. Normatiivinen syrjäytyminen puolestaan viittaa yhteiskunnan normeista poikkeamiseen, leimautumiseen ja siihen liittyvän identiteetin muodostumiseen. (Mts. 40.)

Marginalisaatio viittaa Järvisen ja Jahnukaisen (mts. 142-143) mukaan niin ikään yhteiskunnan valtavirran ulkopuolella oloon, mutta ei välttämättä sisällä huono-osaisuuden piirrettä. Päinvastoin marginaalissa olo saattaa olla myös nuoren tavoitteellinen tila ja tietoinen valinta. Hammerin (2003) mukaan sosiologisissa tutkimuksissa marginalisaatiolla on viitattu yhteiskunnalliseen prosessiin syrjäytymisestä tai syrjäytetyksi tulemisesta sekä tilaan sosiaalisen osallisuuden ja osattomuuden välillä. Tällöin marginalisaation käsite kuvastaa syrjäytymisen riskejä eri ulottuvuuksilla, kuten koulutuksen, talouden, työelämän, asumisen sekä yhteiskunnallisen ja poliittisen osallistumisen saralla (mts. 3). Suutari ja Suurpää (2001) esittävät, ettei normaliteetti ja valtavirran elämäntyyli houkuttele kaikkia nuoria, eikä elämä marginaalissa valtavirran ulkopuolella välttämättä ole kurjaa:

myös sieltä löytyy yksilöä tukevia sosiaalisia yhteisöllisyyksiä ja verkostoja. Suutari ja Suurpää (mts. 12) myös kysyvät tulisiko yhteiskunnan reunoilla elävät nuoret ja heidän yhteisönsä automaattisesti ottaa yhteiskunnallisen integraation kohteeksi ja lähemmäs normatiivista valtavirtaa ja vallan keskustaa. Vai tulisiko marginaalissa eläville jättää mahdollisuus käyttää valtaansa keskustan ajattelutapoja haastaakseen?

Eroista huolimatta syrjäytymisen ja marginalisaation käsitteitä käytetään usein rinnakkain. Julkunen (2009, s.163) esittää, että esimerkiksi työttömiä nuoria on kuvattu lukuisilla käsitteillä, syrjäytyminen ja marginalisaatio mukaan lukien. Syrjäytyminen ja marginalisaatio näyttäisivät siis molemmat viittaavaan ennen kaikkea työelämän ulkopuolella olemiseen. Pohjola (2001) on esittänyt kansalaisuuden olevan työllä mitattua, jolloin työn ulkopuolella oleva nuori ei täytä täyden kansalaisen kriteeriä. Helne (2002) huomauttaa, että syrjässä oloa tai marginaalia hahmottaessamme piirrämme väistämättä esiin myös kuvaa keskuksesta. Myös Jokinen, Huttunen ja Kulmala (2004) painottavat marginaalin olevan tilallinen vertauskuva sivussa tai reunalla olemisesta: marginaali esiintyy aina suhteessa keskukseen, johon nähden se edustaa toiseutta. Marginaalit eivät siten ole olemuksellisesti syrjäisiä vaan syrjässä nimenomaan suhteessa keskuksiin (mts. 12). Jokinen ym. (mts. 9) muistuttavat myös, että marginaaleihin liittyvässä yhteiskunnallisessa keskustelussa vaikenemaan joutuvat usein juuri ne, joiden katsotaan kuuluvan marginaaliin. Syrjäytymisen tavoin myös marginalisaation käsite näyttäytyy näin ongelmallisena, leimaavana ja toiseutta tuottavana.

Käytän tutkimuksessani sekä syrjäytymisen että marginalisaation käsitettä peilatessani haastattelemieni nuorten puheessa rakentuvaa nuoruutta syrjäytymisestä käytyyn keskusteluun. Tarkasteluni kohteena ovat erityisesti puheteot, joilla haastatellut pyrkivät kyseenalaistamaan ja vastustamaan heihin kohdistuvia kielteisiä määritelmiä. Jokista ym. (2004) mukailien näiden kielteisten määritelmien voi nähdä juontuvan heille valtavirran toimesta osoitetusta marginaaliasemasta. Marginaaliasema puolestaan näyttäytyy riskitekijänä syrjäytymiselle (Hammer, 2003; Julkunen, 2009). Näihin perustuen hyödynnän tutkielmassani molempia käsitteitä kuvatessani sitä sosiaalisesti rakentuvaa toiseuden tilaa, johon yksilöitä ja ryhmiä paikannetaan.

2.6 Syrjäytyminen vai syrjäyttäminen?

Tulkinnanvaraisuuden lisäksi syrjäytymistermiä on kritisoitu muun muassa sen yksinkertaistavan (Aaltonen ym., 2015), toivottoman ja vaihtoehdottoman (Suutari & Suurpää, 2001), leimaavan (Järvinen & Jahnukainen, 2001) sekä epäluottamusta ylläpitävän (Pohjola 2001) luonteen takia. Aaltonen ym. (2015, s. 128) huomauttavat, että kategoria ”syrjäytyneet nuoret” on lähtökohtaisesti ongelmallinen, sillä tällaisten nuorten ryhmä ei ole yhtenäinen. Osa ryhmään luettavista nuorista on

motivoituneita työelämään, mutta turhautuneita työnsaannin vaikeudesta. Osa puolestaan ei ole työtai opiskelukykyisiä ja monenlaisen tuen ja palveluiden tarpeessa. Toisaalta Aaltonen ym. (mts. 128) painottavat nuorten tilanteiden mobiiliutta: monen nuoren tila vaihtelee esimerkiksi työttömyyden, työllisyyden ja opiskelun välillä. Syrjäytymisen tilalle Aaltonen ym. (2015) väläyttävät syrjäyttämisen käsitettä, jossa pääpaino siirtyy nuorista palvelujärjestelmään, sen puutteisiin ja syrjäyttäviin käytänteisiin. Nuorten ja palvelujärjestelmän eri tahojen työntekijöiden haastattelututkimuksessa ilmeni, että nuorten syrjään joutumiseen olivat saattaneet johtaa esimerkiksi terveydentila ja lapsuuden aikaiset ongelmat. (Mts. 129.)

Samaan tutkimushankkeeseen kuuluneen rekisteriaineiston mukaan koulutuksesta ja työstä syrjässä olevat nuoret ovat selvästi muita saman ikäisiä sairaampia ja käyttävät enemmän terveydenhuollon palveluita ja lääkkeitä. Näistä muodostuvien kustannusten ei kuitenkaan voida sanoa aiheutuvan nimenomaan tai ainoastaan syrjäytymisestä. Syrjäytyminen voi aiheuttaa terveysongelmia, jotka johtavat suurempiin kustannuksiin, mutta yhtä lailla todennäköistä on, että terveyden heikko tila ja etenkin mielenterveysongelmat voivat johtaa syrjäytymiseen. (Aaltonen ym., s. 40.)

Mielenterveyspalveluiden piiriin ja etenkin akuuttiin hoitoon pääseminen on kuitenkin vaikeaa (mts. 129). Useiden mielenterveyshäiriöiden on esitetty alkavan nuoruudessa (12-24v.) vaikka ne diagnosoidaan usein vasta myöhemmin elämässä (Patel ym., 2017). Nuorten toiminta-, työ- ja opiskelukykyä on mahdotonta kohentaa, mikäli tarvittavia palveluja ei ole saatavilla. Aaltonen ym. (mts. 129) peräänkuuluttavatkin muita kuin työllistämistä edistäviä palveluja syrjässä olevien nuorten tilanteen kohentamiseksi. Etenkin nuorten matalan kynnyksen mielenterveyspalveluille näyttäisi olevan tarvetta. Tämän ohella tarvitaan kuitenkin myös muutosta ihmisten asenteissa ja reaktioissa mielenterveysongelmista kärsiviä kohtaan. Morgan ym. (2007) esittävät mielenterveysongelmista kärsivien syrjäytymisen johtuvan pitkälti yhteiskunnallisesta stigmasta. Näin ollen mielenterveysongelmia kohtaavien henkilöiden sosiaalinen osallisuus voidaan saavuttaa vain, mikäli yhteiskunta muuttuu ja mielenterveysongelmiin liittyvä leima hälvenee (mt.).

Aaltonen ym. (mts. 130) muistuttavat myös, että nuorten ohella kustannuksia muodostuu myös järjestelmän joustamattomuudesta ja nuoriin kohdistuvista epärealistisista odotuksista.

Järjestelmän joustamattomuus viittaa ajanvarauksen haasteisiin ja käyttämättä jääviin aikoihin eli hukkakäynteihin. Epärealistisilla odotuksilla puolestaan viitataan siihen, että nuorten oletetaan tuntevan palvelujärjestelmä, hakeutuvan palveluiden pariin ja ottavan vastuun niissä toimimisesta, vaikka palveluiden ehdot saattavat olla epäselviä ja tilannekohtaisia. Nuorilta myös vaaditaan kärsivällisyyttä jonottaessaan palveluihin samalla kun heidän odotetaan sopeutuvan järjestelmän asettamiin aikarajoihin. (Mts. 130.) Anne Määttä (2012) tarkasteli tutkimuksessaan tilanteita, joissa

sosiaalisen riskin, kuten työttömyyden, sairauden tai työkyvyttömyyden kohdanneilta avuntarvitsijoilta evätään perusturvaksi määritelty etuus. Määttä kuvaa tällaisia prosesseja poiskäännyttämisen käsitteellä, joka viittaa sosiaalisen syrjäyttämisen aktiiviseen muotoon, jossa haavoittuvassa asemassa oleva yksilö suoraan tai epäsuorasti ohjataan muualle tai hänen avuntarpeensa torjutaan kokonaan. Yhtenä esimerkkinä poiskäännyttämisestä toimii tilanne, jossa avuntarvitsija siirretään epätarkoituksenmukaisen tuen, toimeentulotuen, puolison tai vanhempien varaan. Mikäli puoliso tai vanhemmat eivät halua tai kykene kantamaan elatusvastuuta tulee avuntarvitsija torjutuksi kahteen kertaan ja jää oman onnensa varaan. (Mt.)

Määttä (2012) mukaan poiskäännyttämiseen vaikuttavat yhteiskunnan institutionaaliset mekanismit, kuten palvelujen pirstaloituminen sekä viranomaisten päätöksentekovalta. Pirstaloituminen viittaa siihen, että avun ja tuen saaminen on hajautettua ja vaikeasti tavoitettavaa, mikä jo sinänsä sulkee asiakkaan ulkopuolelle. Lisäksi pirstaloituminen johtaa siihen, ettei kokonaiskuvaa avuntarvitsijan tilanteesta synny, jolloin viranomaispäätöksiä joudutaan tekemään käsillä olevan tiedon, kuten yksittäisen hakemuksen pohjalta. Määttä (mt.) painottaa poissulkemisen tapahtuvan viranomaisten toiminnan tuloksena, jolloin sitä ei tule nähdä yksinomaan kasvottomasta järjestelmästä johtuvana. Viranomaisella on näin ollen omalta osaltaan mahdollisuus ja valtaa toimia poiskäännyttämistä ja syrjäytymistä vastaan. Yhtä lailla viranomainen voi toiminnallaan vahvistaa yksilön syrjään jäämistä, jolloin syrjäytyminen näyttäytyy poiskäännyttämisen tuotoksena. (Mt.) Yhteiskunnan rakenteiden, yksilön lähiympäristön sekä palvelujärjestelmän ja siihen kytkeytyvän valta-asetelman voidaan täten esittää tuottavan nuoria syrjäyttäviä käytänteitä.

Edellisten pohjalta voidaan esittää, ettei syrjäytymisen käsite palvele tarkoitustaan eli koulutuksesta, työelämästä tai sosiaalisista suhteista syrjässä olevien nuorten tukemista ja syrjässä olemisen ehkäisemistä parhaalla mahdollisella tavalla. Tuen sijaan nuoriin kohdistuu helposti vähättelyä ja syyllistämistä. Vaikka elämänhallinnan vaatimukset koskettavat nyky-yhteiskunnassa kaikkia, kohdistuu marginaaliryhmiin erityisiä moraalisia, kasvatuksellisia ja sosiaalisia odotuksia (Jordan & Jordan, 2000). Marginaaliryhmiä pyritään aktivoimaan ja valtavirtaistamaan erilaisten auttamisinstituutioiden keinoin, jolloin lähtökohdaksi muodostuu oletus autettavien nuorten passiivisuudesta. (Suutari & Suurpää, 2001; Pohjola, 2001.) Pohjolan (2001, s. 200) mukaan aktivoinnin ajatus on ystävällinen, mutta siihen kytkeytyy nuoriin kohdistuvaa epäluottamusta ja ylhäältä ohjautuvaa valtaa. Clarke (2008) puolestaan huomauttaa, että länsimaissa nuoriso on nuoruuden käsitteen synnystä lähtien johdonmukaisesti tunnistettu sosiaalseksi ongelmaksi, jolloin syrjäytymisen käsite ei niinkään eroa tästä nuorten kuvitellusta ongelmallisuudesta. Syrjäytymisen

käsite ei näytä tekevän oikeutta sille värikkäälle nuorten joukolle, jota se pyrkii kuvaamaan eikä huomioi riittävästi nuorten tilanteeseen johtaneita moninaisia ja usein heistä riippumattomia syitä.

2.7 Identiteetti ja toimijuus syrjäytymisessä ja marginalisaatioissa

Jokisen ym. (2004, s. 11) mukaan keskusta ja marginaalia tuotetaan ja uusinnetaan jatkuvasti arjen ja instituutioiden käytännöissä, joissa rakennetaan käsitystä siitä, keitä ”me” olemme ja keitä ”ne toiset” ovat. Näissä käytännöissä tehdään eroja suhteessa toisiin ja rakennetaan identiteettiä itselle ja toisille. Identiteettiä rakentavien erontekojen materiaalina voivat toimia esimerkiksi yhteiskunnallinen asema, etninen tausta, sukupuoli, sukupolvi, seksuaalinen suuntautuminen tai jonkin organisaation asiakkuus. (Mts. 11.) Jokinen ym. (2004, s. 17) huomauttavat, että määrittellessämme keskusta rakennamme samalla kulttuurista mallitarinaa siitä, mitä pidämme yhteiskunnassamme arvokkaana ja tavoiteltavana. Tähän nojaten määrittelen työssäni normatiivisen nuoruuden tavoiteltavaksi, kulttuurisen mallitarinan mukaiseksi lineaariseksi etenemiseksi. Normatiivisen toiminnan kiinnittyessä keskukseen paikantuu marginaaliin se, mitä pidetään ongelmallisena ja tuomittavana. Normatiivisen nuoruuden vastakohtaksi määrittäen siten marginaalinen, syrjäytynyt tai syrjäytetty nuoruus, jossa yksilön katsotaan poikkeavan valtavirran määrittämästä normista. Identiteetin rakentaminen kietoutuu näin monin tavoin valtaan ja siihen, millä ryhmillä on mahdollisuuksia osallistua kamppailuun merkityksistä. Erilaisiin vähemmistöryhmiin paikannetut yksilöt ovat kamppailussa heikoilla, sillä heidän äänellään ei ole yhtäläistä painoa kuin valtavirran edustajilla. Näin ollen kulttuuriset käsitykset keskukselta ja marginaalista muodostuvat lähinnä keskukselta käsin. Tällainen valtasuhde kuitenkin mahdollistaa myös vastapuheen ja toiminnan, jolla kyseenalaistetaan vakiintuneita käsityksiä ja toimintatapoja. (Jokinen ym., 2004, s. 11.)

Antakin ja Widdicomben (2008, s. 3) mukaan etnometodologisesta ja keskusteluanalyttisestä näkökulmasta identiteetti rakentuu siten, että yksilö asettaa itsensä tai tulee asetetuksi johonkin tiettyyn kategoriaan, johon on liitetty tietynlaisia ominaisuuksia ja toimintaodotuksia. Näin kategoria vihjaa siihen kuuluvien ihmisten ominaisuuksista. Yhtä lailla tietyt ominaisuudet vihjaavat kategoriasta. Oletamme kategorian pohjalta tietävämmme, millainen siihen kuuluva yksilö on ja miten hän toimii. Vastaavasti liitämme yksilön tiettyyn kategoriaan herkästi pelkän käyttäytymisen tai muiden ominaisuuksien takia. (Mts. 3.) Kategorian pohjalta voidaan tehdä hyvinkin pitkälle meneviä, joskaan ei aina osuvia, päätelmiä yksilön identiteetistä. Syrjäytyneen identiteetin voitaisiin näin ajatella rakentuvan ulkoapäin niiden ominaisuuksien pohjalta, joita liitämme kategoriaan syrjäytynyt. Tässä rakennusaineena toimivat myös mielikuvat, joita

syрjäytyneistä esitetään julkisessa keskustelussa niin mediassa kuin poliittisessa puheessa. Kuten Jokinen ym. (2004, s. 11) esittivät, identiteettien pohjana toimivien erontekojen välineenä toimii myös jonkin tunnetun organisaation asiakkuus. Näin ollen esimerkiksi työvoimatoimiston tai sosiaalitoimen asiakas paikantuu herkästi toiseuden kategoriaan, syrjään ja paheksunnan kohteeksi.

Marginaaliin sijoittuvan syrjäytyneen tai syrjätetyn identiteettiä ja toimijuutta on mahdollista tarkastella myös Erving Goffmanin (1963) stigman eli häpeäleiman tai leimatun identiteetin käsitteen kautta. Goffmaniin pohjaten leimatusta identiteetistä voidaan puhua silloin kun kategoria on kulttuurisesti jaettu ja siihen kytkeytyy pääasiassa kielteisiä luonnehdintoja. Goffmanin (mts. 9) mukaan stigma viittaa siihen, että yksilön identiteettiin liitetty attribuutti estää tämän täyden sosiaalisen hyväksynnän. Goffman (mts. 13) painottaa, ettei attribuutti itsessään riitä muodostamaan stigmaa vaan leimaamisen kannalta olennaisempaa ovat sosiaaliset suhteet, jolloin stigma näyttäytyy suhdekäsitteenä. Goffman (mts. 14) esittää yhdeksi stigman muodoksi yksilöön tai tämän luonteeseen liittyvät tekijät, kuten mielenterveyden ongelmat tai työttömyyden.

Stigman muodostuminen viittaa siis sosiaaliseen prosessiin, jossa muut hylkäävät leiman kantajan sen vuoksi, ettei tämä täytä yhteiskunnan normeja. Näin ollen leimatun yksilön toimijuus näyttäytyy Goffmanin (1963) teoksessa rajallisena ja etenkin yhteiskunnan normien ja rakenteiden kapeuttamana. Stigma aiheuttaa usein epävarmuutta kantajassaan, sillä stigman luonteesta ja näkyvyydestä riippuen kantaja saattaa joutua pohtimaan, ovatko muut tietoisia stigmasta. (Mts. 25.) Stigmatisoituja yksilöitä lähestytään usein lähinnä stigman kautta, mikä saattaa johtaa sosiaalisten tilanteiden välttelyyn. Leimatun identiteetin kantajat pyrkivätkin suojelemaan identiteettiään lisävahingoilta pääosin piiloutumisen avulla. (Mts. 28.) Tällöin voisi ajatella, että yhteiskunnan toimesta leimatut ja syrjätetyt, esimerkiksi mielenterveysongelmaiset tai työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret pysyttelisivät pitkälti piilossa, jottei heidän stigmansa tulisi uusintetuksi. Näin leimattu identiteetti saattaa vaikeuttaa nuoren sosiaalisia suhteita ja estää tätä hakemasta apua esimerkiksi mielenterveyden ongelmiin. Stigma saattaa täten selittää myös sitä, miksi syrjäytymisongelman ytimeen paikannetut nuoret eivät näy tilastoissa. Esimerkiksi vuonna 2010 51 341 syrjäytyneestä nuoresta 32 511 oli muita kuin työttömiä työnhakijoita, jolloin heidän tekemisistään ei ollut tietoa (Myrskylä, 2012).

Seamus Prior (2012) esittää mielenterveysongelmiin liittyvän stigman näyttäytyvän yhtenä esteenä nuorten avunhakemiselle mielenterveyden häiriöiden yhteydessä. Stigma liittyy avunhakemisessa siihen, että nuori pelkää näyttäytyvänsä normaalista poikkeavana, heikkona ja hulluna (mt.). Prior (mt.) haastatteli tutkimustaan varten koulupsykologin vastaanotolla säännöllisesti käyneitä 13-17

vuotiaita nuoria Skotlannissa. Positiointiteoriaa hyödyntävän tutkimuksen pohjalta Prior (mt.) esittää nuorten kykenevän vastustamaan stigmaa positioimalla itsensä aktiiviseksi toimijaksi, joka haluaa saada ongelmiinsa apua ja mahdollistaa itselleen paremman tulevaisuuden. Näin avun hakeminen ei näyttäyty heikkoutena vaan omaan itseen ja tulevaisuuteen panostamisena. Nuorten puheessa mielenterveyden haasteet vertautuivat nuorten muihin tavanomaisiin ongelmiin. Näin nuoret normalisoivat mielenterveysongelmia ja avun hakemista vastustaakseen niihin liitettyä stigmaa ja leimaantumista. (Mt.) Tutkimuksen perusteella stigman toimijuudelle asettamia rajoitteita näyttäisi olevan mahdollista purkaa positioinnin ja normalisoinnin keinoin.

Toimijuus määritellään perinteisesti kyvyksi tehdä valintoja, toimia ja muuttaa asiantiloja (esim. Burr, 2015, s. 27; Emirbayer & Mische, 1998). Tässä tutkielmassa tarkastelen toimijuutta relationaalisesta näkökulmasta, jolloin toimijuuden nähdään rakentuvan sosiaalisissa suhteissa. Esimerkiksi Dreweryn (2005) mukaan toimijuus rakentuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Myös Emirbayer ja Mische (1998) esittävät toimijuuden sosiaaliseksi ja ajalliseksi prosessiksi, johon vaikuttaa mennyt, mutta joka suuntautuu nykyhetkeen ja tulevaan. Furlong (2009) huomauttaa, että nuorten toimijuus ja mahdollisuus tehdä valintoja ei riipu ainoastaan yksilön tahdosta vaan on yhteydessä tämän resursseihin, joihin puolestaan vaikuttaa vahvasti muun muassa sukupuoli, paikallisuus, etnisyys ja (vanhempien) luokkatausta tai sosioekonominen asema. Syrjäytymisen ja mielenterveysongelmien välistä suhdetta tarkastelleessa haastattelututkimuksessa Parr, Philo ja Burns (2004) esittivät, että yksilö voi kokea samanaikaisesti sekä syrjäytymisen että osallisuuden elementtejä, jolloin syrjäytyminen näyttäytyy subjektiivisesti koettuna, relatiivisena ja muuttuvana ilmiönä, ei staattisena ja mittarein mitattavissa olevana tilana. Relationaalisesti tarkasteltuna yksilön toimijuus ei siis riipu vain tämän kyvyistä tehdä valintoja ja toimia: toimijuus rakentuu yksilön ja tämän ympäristön sekä muiden toimijoiden välisissä sosiaalisissa suhteissa ja niiden asettamissa puitteissa. Tällöin myös syrjässä olemista tulee tarkastella etenkin sosiaalisesti rakentuvana ilmiönä.

Myös Karen Evansin (2002; 2007) sidoksellisen tai rajoitetun toimijuuden (bounded agency) käsite paikantaa toimijuuden yksilön ja yhteiskunnan välille. Emirbayerin ja Mischen (1998) tavoin Evans (2007) näkee toimijuuden sosiaalisena ja ajallisena prosessina, jossa vaikuttavat yksilön menneisyys sekä kuvitellut tulevaisuuden mahdollisuudet. Evansin mukaan yhteiskunnan rakenteet ja yksilön kokemus niistä vaikuttavat tämän toimijuuden mahdollisuuksiin. Evans esittää yksilön aktiivisen toimijuuden nuoruuden siirtymissä olevan erityisen tärkeää heikommassa asemassa olevien nuorten kohdalla. Nuoren aktiivisuus ei kuitenkaan täysin poista yhteiskunnan rakenteellisten tekijöiden vaikutusta nuorten elämänpolkuihin. (Mt.) Evansin tutkimus nuorten siirtymistä koulutuksesta työelämään Saksassa ja Englannissa ilmentää rakenteiden vaikutusta. Saksassa siirtymiä määrittävät

tiukat rakenteet, jotka ohjaavat nuoria koulusta harjoitteluun ja työelämään. Englannissa siirtymät tapahtuvat vapaammin ilman yhtä voimakkaasti ohjaavia rakenteita, jolloin yksilö on suuremmassa vastuussa siirtymästään. Tutkimuksen mukaan englantilaisnuoret syyttivät voimakkaammin itseään epäonnistumisista koulutuksessa tai työmarkkinoilla kuin saksalaisnuoret, jotka näkivät epäonnistumisen johtuvan pitkälti rakenteiden luomista esteistä. Näin yksilön toimijuuteen vaikuttavat Evansin mukaan sekä yksilön sisäiset että ympäristön rakenteista juontuvat ulkoiset tekijät: toimijuus muotoutuu näiden vuorovaikutuksessa. (Mt.)

Tarja Juvonen (2015, s. 13) esittää nuorten toimijuuden tulevan määrittyneeksi aikuisten kautta. Juvonen (mt.) on väitöskirjassaan tarkastellut syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten toimijuuden rakentumista aikuisuuden kynnyksellä etsivän nuorisotyön kontekstissa. Matkalla aikuisuuteen nuoret kohtaavat erilaisia pakkoja, rajoitteita ja velvoittavuuksia, joita Juvonen kuvaa sanalla täytyminen. Siirtymiin liittyvä täytyminen haastaa erityisesti heikommassa asemassa, kuten työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten toimijuutta, sillä heidän on tehtävä valintoja esimerkiksi kouluttautumisen suhteen, vaikka eivät olisi siihen valmiita tai vaikka vaihtoehdot olisivat heidän kannaltaan epämieluisia. (Mt.) Juvonen esittääkin tutkimukseensa osallistuneiden nuorten toimijuuden rakentuvan ulkoisen kontrollin ja täytymisen sekä nuoren autonomian ristipaineessa. Juvonen (mt.) viittaa ulkoisella kontrollilla pitkälti etsivän työn työntekijöiden asemaan suhteessa nuoriin. Yhtä lailla kontrollin voidaan kuitenkin nähdä tulevan esimerkiksi nuoren vanhempien tai instituutioiden suunnalta. Relationaalista näkökulmaa painottaen Juvonen korostaa nuorten autonomian rakentuvan ihmisten välisissä ja keskinäisten riippuvuuksien suhteissa, jolloin olennaiseksi muodostuu se, että nuori saa olla epätäydellinen ja riippuvainen ja osallistua oman toimijuutensa määrittelyyn ja rakentamiseen (mts. 101-104).

2.8 Sosiaalipsykologia ja nuorten tutkiminen

Casas, Conzales ja Navarro (2013, s. 542) esittävät, että sosiaalitieteissä lapsuus ja nuoruus on totuttu esittämään erillisenä, aikuisten luomana kategoriana ja tutkimusta on tehty lapsista tai nuorista, ei heidän kanssaan tai heidän näkökulmastaan. Tämä synnyttää sokeutta lasten ja nuorten todellisuudelle sekä heidän panokselleen oman ryhmänsä kategorisoinnissa. Asetelma myös ilmentää sekä yhteiskunnan että tieteen aikuiskeskeisyyttä. Casas ym. (mts. 540)

peräänkuuluttavatkin lasten ja nuorten osallistamista tärkeänä tutkimuksen teon muotona. Tässä laadullinen tutkimus on tärkeässä roolissa, sillä sen kautta on mahdollista tarjota lapsille ja nuorille aktiivisempaa roolia heitä tutkittaessa. Lapsia ja nuoria osallistava tutkimus myös lisää ymmärrystä tekijöistä, jotka muodostavat ja tukevat heidän hyvinvointiaan. (Mts. 541.)

Casas ym. (mts. 514) huomauttavat myös, että niin sosiaalipsykologiassa kuin sosiaalitieteissä yleisemminkin, lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa tutkimusta on tehty pitkälti ongelmalähtöisesti. Sosiaalitieteiden ja nuorisotutkimuksen piirissä tutkimusta ovat hallinneet nuoruuden riskitekijöihin liittyvät teemat. Nuoria suojaavien tekijöiden tutkimus on sen sijaan ollut vähäistä. (Kekkonen, Känkänen, Muranen & Wrede-Jäntti, 2014, s. 8.) Myös sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa lasten ja nuorten osallistamiseen on kiinnitetty huomiota huomattavasti vähemmän ja tieteenalan panos lapsuuden ja nuoruuden tutkimukselle on potentiaaliin nähden verrattain pieni (Casas ym., 2013 s. 542). Esimerkiksi yhdestäkään sosiaalipsykologian klassisista käsikirjoista (Handbook on social psychology) ei löydy erikseen lasten hyvinvointia käsittelevää kappaletta. Niin ikään eurooppalaisissa ja kansainvälisissä sosiaalipsykologian alan julkaisuissa lasten ja nuorten hyvinvointia käsittelevien artikkeleiden määrä on aikavälillä 2002-2012 ollut vähäistä. Nuoria koskevat julkaisut käsittelevät yleisimmin hyvinvoinnin käänköpuolta ja ongelmia kuin nuorten hyvinvointia tukevia tai edistäviä tekijöitä. (Casas ym., 2013 s. 514-515.) Pysin tutkimuksellani osallistumaan tämän sosiaalipsykologisen tutkimusaukon paikkaamiseen. Tavoitteenani on osallistaa haastateltuja nuoruuden sekä oman elämäntilanteensa määrittelyyn lähestymällä heitä oman elämäntilanteensa ja nuoruuden asiantuntijoina. Sosiaalipsykologian ohella myös sosiaalitieteellisessä nuorisotutkimuksessa näyttäisi olevan teini-iän ohittaneiden, nuorten aikuisten osalta tutkimuksellinen katvealue. Nuoret aikuiset ovat jääneet verrattain vähälle huomiolle niin tutkimuksen kuin palveluidenkin näkökulmasta: sekä tutkimus että nuorille suunnatut palvelut ovat pureutuneet pitkälti alaikäisiin lapsiin ja nuoriin (Arnett, 2015; Juvonen, 2015; Suurpää, 2009). Näin ollen pyrin tutkimuksellani suuntaamaan sosiaalipsykologisen tutkimusintressini yli 18-vuotiaiden nuorten ja nuorten aikuisten tarkasteluun.

3 TUTKIELMAN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkielmassani lähestyn nuoruutta ja nuorten syrjäytymisen ilmiötä sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta, jolloin katson sekä nuoruuden että syrjäytymisen olevan sosiaalisesti ja kielellisesti rakentuvia ilmiötä. Sosiaalisen konstruktionismin viitekehys kulkee läpi tutkielmani reflektiivisen otteen, tutkimuskysymysten sekä analysointitapojen muodossa. Tässä luvussa esittelen teoreettisena viitekehysenä käyttämäni sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapaa, positiointiteoriaa ja vastapuheen käsitettä. Tarkastelen erillisessä kappaleessa myös identiteetin rakentumista sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Position, vastapuheen sekä identiteetin käsitteet toimivat myös analyysini tulkinnallisina käsitteinä, minkä vuoksi avaan niitä sekä tässä että myöhemmin luvussa viisi analyysin yhteydessä. Tämän luvun lopussa esitän myös tutkimuskysymykseni.

3.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Tässä tutkielmassa viitataan sosiaalisella konstruktionismilla Vivien Burria (2015, s.1-2) mukailleen laajempaan teoreettiseen suuntaukseen, johon sisältyy erilaisia lähestymistapoja ja jota ei ole mahdollista määrittellä yksiselitteisen tyhjentävästi. Sosiaalisen konstruktionismin piiriin kuuluville lähestymistavoille, kuten diskursiiviselle psykologialle ja positiointiteorialle yhteistä on kriittinen suhtautuminen itsestäänselvyyksiin sekä näkemys siitä, että tieto ja ymmärrys maailmasta on aikakauteen sekä kulttuuriin sidottua ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa rakentuvaa (Burr, 2015, s. 4-5). Näin ollen sosiaalinen konstruktionismi hylkää positivistisen maailmankuvan ja näkemyksen siitä, että tieto olisi sosiaalisen todellisuuden peilikuva. Päinvastoin se, että tiedon katsotaan rakentuvan ihmisten välillä viittaa siihen, että ryhmät ja kulttuurit muodostavat omia versioitaan sosiaalisesta todellisuudesta. Kenneth Gergen (2015, s. 5) esittää sosiaalisen maailman asioiden ja ilmiöiden merkitysten rakentuvan kielellisesti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Näin ollen sosiaalinen konstruktionismin kautta myös syrjäytymiseksi kutsuttua ilmiötä on mahdollista tarkastella sosiaalisesti rakentuvana ilmiönä. Burrin (2015, s. 10) mukaan kieli on tärkeimpiä välineitä sosiaalisen ja psykologisen maailman tuottamiseen. Tämä mahdollistaa sen, että sosiaalisessa konstruktionismissa valtavirtapsykologian piirissä perinteisesti patologisoidut ja yksilön ongelmiksi mielletyt ilmiöt paikannetaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa rakentuviksi (mts. 11). Näin ollen myös nuorten syrjäytyminen näyttäytyy sosiaalisena konstruktiona, joka rakentuu syrjäytyneiksi luokiteltavien nuorten ja yhteiskunnan eri toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Tällöin syrjäytymisen voidaan nähdä rakentuvan pitkälti sen pohjalta, miten ilmiöstä ja sen piiriin luetuista nuorista puhutaan niin arkisissa keskusteluissa kuin julkisesti esimerkiksi mediassa sekä poliittisten päättäjien tai asiantuntijoiden puheessa.

Burr (2015, s. 24) jakaa sosiaalisen konstruktionismin kahteen erilliseen päämuotoon. Näistä toinen, mikrotason sosiaalinen konstruktionismi, kiinnittää huomionsa ennen kaikkea ihmisten välisen kielenkäytön rakenteisiin. Vastaavasti makrotason sosiaalisessa konstruktionismissa huomio kohdistuu yhteiskunnan sosiaalisiin ja kielellisiin rakenteisiin, jotka vaikuttavat ihmisten sosiaaliseen ja psykologiseen elämään. Burr (mts. 26) kuitenkin huomauttaa, että sosiaalisen konstruktionismin muotoja ei tule nähdä toisiaan poissulkevinä. Päinvastoin, niiden yhdistäminen on mahdollista ja toivottavaa myös tutkimuksen kentällä. Oman tutkielmani pääpaino kallistuu mikrotason sosiaaliseen konstruktionismiin, sillä tutkimukseni kohteena on haastattelutilanteen vuorovaikutuksessa tuotettu puhe. Olen kuitenkin kiinnostunut tarkastelemaan myös siitä, millaisten sosiaalisten rakenteiden ja diskurssien ympäröimänä tätä puhetta tuotetaan. Seuraavaksi esittelen positiointiteoriaa, jonka liikkeelle panijat Davies ja Harré (1990) ovat Burrin (2015, s. 26) mukaan pyrkinet yhdistämään mikro- ja makrotason sosiaalista konstruktionismia omassa tarkastelussaan.

3.2 Positiointiteoria ja vastapuheen käsite

Hyödynnän aineistoni analyysissa sosiaalisen konstruktionismin ja diskursiivisen psykologian piiriin sijoittuvaa positiointiteoriaa sekä siihen kytkeytyviä käsitteitä, kuten positiokutsua (Davies & Harré, 1990; Drewery, 2005; Harré & Langenhove, 1999). Sosiaalisen konstruktionismin tavoin diskursiivinen psykologia jakaantuu painotuseroiltaan hieman erilaisiin näkökulmiin sekä menetelmällisiin lähestymistapoihin, joille yhteistä on se, että kielenkäytön ja puheen nähdään rakentavan sosiaalista todellisuutta (Augoustinos, Donaghue & Walker, 2006, s. 50; Potter & Wetherell, 1987, s. 80-81). Positiointiteoria jakaa yllä mainitut diskursiivisen psykologian ja sosiaalisen konstruktionismin teoreettiset lähtökohdat ja tarkentaa tutkimuksen katsetta vuorovaikutuksen dynamiikkaan ja diskursiivisiin prosesseihin (Davies & Harré, 1990; Harré & Langenhove, 1999). Daviesin ja Harrén (1990) mukaan positioinnilla viitataan juuri diskursiivisiin prosesseihin, joissa yksilöiden minuudet rakentuvat ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Daviesin ja Harrén mukaan positiointi voi olla vuorovaikutteista ja refleksiivistä. Ensimmäisellä viitataan tilanteisiin, joissa yhden henkilön lausuma positioidi toisen henkilön. Vastaavasti jälkimmäinen viittaa yksilön tuottamaan itsensä positiointiin. Kummankaanlainen positiointi ei välttämättä ole tarkoituksellista. Harrén ja Langenhoven (1999) mukaan tarkoituksenmukainen positiointi voi olla harkittua tai pakotettua. Harkittua itsen positiointia tapahtuu esimerkiksi yksilön korostaessa kokemuksiaan ja toimijuuttaan. Pakotettu positiointi puolestaan viittaa yksilön ulkopuolelta tulevaan aloitteeseen positioinnissa. (Mts. 124-128) Davies ja Harré (1990) painottavat positioinnin kontekstisidonnaisuutta ja joustavuutta ja esittävät position käsitteen vastineeksi

pysyvälle roolin käsitteelle, jonka ei nähdä soveltuvan parhaiten vuorovaikutustilanteiden dynamiikan ja vaihtelevuuden tutkimukseen.

Daviesin ja Harrén (1990) mukaan positiot muodostuvat niiden erilaisten tapojen kautta, joilla ihmiset rakentavat sosiaalista ja psykologista todellisuutta. Näitä tapoja he nimittävät diskursiivisiksi käytänteiksi. Diskursiiviset käytänteet ovat keskenään vastakkaisia ja kilpailevia, jolloin myös ihmisen minuus voi määrittyä uudelleen ja uudelleen vuorovaikutustilanteista ja diskurssien mahdollistamista positioista riippuen. (Mt.) Tällöin positiointiin sisältyy yksilön mahdollisuus valita positio, josta käsin minuuttaan rakentaa. Yksilön toimijuus ei kuitenkaan ole täysin rajatonta vaan ympäröivät diskurssit, diskursiiviset käytänteet ja valtarakenteet asettavat puitteet, joiden varassa positiointi tapahtuu. Näin yksilön minuuden rakentuminen on riippuvainen siitä, millaisia positioita vuorovaikutus hänelle mahdollistaa. (Davies & Harré, 1990; Drewery, 2005; Hollway, 1984.) Diskursseilla tarkoitan tässä tutkielmassa Daviesiin ja Harrén (1990) sekä Jokiseen, Juhilaan ja Suoniseen (2016) nojaten puhetapoja ja merkityssuhteiden kokonaisuuksia, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samanaikaisesti rakentavat sosiaalista todellisuutta. Langenhoven ja Harrén (1999) mukaan positioinnin kautta voidaan pyrkiä kuvaamaan yksilön moraalisia tai persoonallisia ominaisuuksia. Vuorovaikutuksen osapuolten on esimerkiksi mahdollista esittäytyä voimakkaana, itsevarmana ja hallitsevana riippuen siitä, millaisia positioita heidän on vuorovaikutustilanteessa mahdollista ottaa. (Mts. 17.) Yhtä lailla puhujan on tiettyjen valtarakenteiden puitteissa mahdollista esittää vuorovaikutuksen toiselle osapuolelle positiointikutsu, joka positioi tämän voimattomaksi, epävarmaksi ja alisteiseksi (Drewery, 2005).

Tässä tutkimuksessa positiointiteoria muodostaa teoreettisen ja tulkinnallisen viitekehyksen aineistoni analyysille. Hyödynnän positiointiteoriaa ja siihen kytkeytyviä käsitteitä näin ollen sekä tutkimukseni teoreettisena taustana että osana metodia eli niitä käsitteitä, joilla pyrin hahmottamaan ja analysoimaan haastattelumenetelmällä tuotettua aineistoa. Tutkimuksessani yhdistän positiointiteoreettisen tarkastelun vastapuheen ja identiteetin käsitteeseen. Pyrkimyksenäni on tarkastella, millaisia positioita haastattelutilanteessa rakentuu erityisesti vastapuheen kautta. Kirsi Juhila (2004a, s. 20) on esittänyt vastapuheen olevan arkinen ilmiö, jossa vastustuksen ja vastauksen kohteena on kategorisointi ja kategoriat, joihin ihmisiä jatkuvasti luokitellaan. Vastapuhe kohdistuu aina vakiintuneisiin kategorioihin, sillä ilman vakiintuneita merkityksiä vastapuheelle ei olisi tarvetta vaan identiteettien määrittely olisi täysin vapaata. Vastapuhetta eli vakiintuneiden kategorioiden vastustamista esiintyy lähes kaikessa toiminnassa, jossa ihmiset pohtivat identiteettiään. Juhilan mukaan vastapuhe näyttyy useimmiten hienovaraisena neuvotteluna, jolla kyseenalaistetaan vakiintuneita kategorioita ja alustetaan vaihtoehdoisen

identiteetin mahdollisuuksia. Vaikka vastapuhe on läsnä monissa arkisissa tilanteissa, identiteettineuvotteluiden vakavuus vaihtelee. Vakavampia ovat leimatusta identiteetistä käytävät neuvottelut. (Mts. 29.) Juhilaa (mts. 20) lainaten ”Leimattu identiteetti on kategoria, johon kiinnittyy poikkeuksellisen vahvoja, negatiivisia luonnehdintoja”. Tällaista omaan identiteettiin kohdistuvaa kielteistä määrittelyä vastaan puhuminen on haastavaa.

Tutkimuksessani olen erityisen kiinnostunut tarkastelemaan puhetekoja, joilla haastattelemani nuoret vastustavat heihin kohdistuvia kielteisiä ja leimaavia identiteettejä. Juhila (2004a, s. 29) esittää, että leimattuja identiteettejä on mahdollista purkaa identiteettineuvotteluiden kautta kahdella tavalla. Näitä vastapuheen muotoja hän kutsuu tavallisuusretoriikaksi ja eron politiikaksi. Yksilö voi käyttää näistä jompaakumpaa tai vastaavasti molempia lähes yhtäaikaisesti, jolloin tämä vastapuhetapojen jaottelu on ennen kaikkea analyttinen väline. Tavallisuusretoriikka viittaa vastapuheeseen, jolla pyritään korostamaan ja puolustamaan omaa tavallisuutta ja näin erottamaan oma minä leimatusta kategoriasta ja siihen liitetystä ominaisuuksista. (Mts. 30.) Näin tavallisuusretoriikka liittyy läheisesti myös Goffmanin (1955) esittämään kasvojen säilyttämiseen: tilanteissa, joissa ulkopuoliset näkevät yksilön leimatun identiteetin kautta pyrkii tämä esittämään itsensä tavallisena ja näin erottautumaan leimasta. Juhila (2004a, s. 30) kuitenkin esittää tavallisuusretoriikan olevan loputon ja tulokseton prosessi, sillä leimatut kulttuuriset kategoriat ovat useimmiten niin vahvoja, että ne säilyvät, vaikka poikkeustapauksista kategorian sisällä kerrottaisiinkin. Tämän vuoksi tarvitaan myös eron politiikkaa, jolla Juhila (mts. 30) viittaa vastapuheeseen, jolla ”etsitään hallitsevien, etuoikeutettujen kategorioiden suunnasta tuleviin määrittelyihin verrattuna toisenlaisia minän esittämisen tapoja”. Tällaisten neuvottelujen kautta rakentuvat identiteetit asettuvat etuoikeutettujen kategorioiden rinnalle, eivät niille alisteisiksi. Esimerkiksi tästä Juhila (mts. 31) antaa asuntolan asukkaat, jotka kuvaavat itseään ja muita asuntolassa asuvia asunnottomia omilla ehdoillaan ja rakentavat eroa myös eri asukkaiden välille.

3.3 Identiteetti sosiaalisessa konstruktionismissa

Burr (2015, s. 121) esittää sosiaalisen konstruktionismin ja sen eri suuntausten hylkäävän valtavirtapsykologian essentialistisen oletuksen, jonka mukaan psykologiset ilmiöt nähdään yksilön päänsisäisinä ja melko pysyvinä. Sosiaalisessa konstruktionismissa ihminen nähdään alati muuttuvana ja sosiaalisesti tuotettuna, jolloin myös identiteetin katsotaan muovautuvan ja rakentuvan vuorovaikutuksen ja puheen kautta (mt. s. 122). Stuart Hall (1999) kirjoittaa identiteetistä aikaan ja paikkaan sidottuna keksintönä, joka opitaan ja muodostetaan tietyllä historian hetkellä. Hallin (mts. 11) mukaan identiteettien merkityksiä on mahdotonta kiinnittää

lopullisesti, sillä ne ovat luonteeltaan alati muuttuvia ja dialogisesti rakentuvia. Yksilön identiteetti rakentuu omanlaisekseen kontekstista ja saatavilla olevista diskursseista riippuen (Burr, 2015; Jokinen ym. 2016). Esimerkiksi nuoruutta on kuvattu vaihtelevasti edistyksen, kehityksen ja muutoksen ajaksi, mutta myös identiteettikriisien sävyttämäksi, vaaralliseksi ja epävarmaksi. Kuitenkin se, millaista nuoruutta yksilön on mahdollista asuttaa, riippuu paljolti ympäröivistä diskursseista, kuten etnisyyden, sukupuolen ja luokan diskursseista. Tällöin esimerkiksi mustien, työttömien nuorten miesten kohdalla nuoruus rakentuu varsin erilaisista diskursseista kuin valkoisten, keskiluokkaisten ja työssäkäyvien nuorten naisten kohdalla. (Burr, 2015, s. 124.)

Myös Davies ja Harré (1990) esittävät yksilön minuuksien syntyvän diskursiivisissa prosesseissa ja vuorovaikutuksessa. He puhuvat minuudesta monikkona, sillä yksilö voi positioitua monin eri tavoin kontekstista ja diskursiivisista käytänteistä riippuen. Positiointiteorian näkemys positioiden alati muuttuvasta, kontekstisidonnaisesta ja kiistanalaisesta luonteesta mahdollistaa myös identiteetin tarkastelun tästä näkökulmasta. (Mt.) Myös Wendy Drewery (2005) esittää, että ollessaan osallisina erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ihmiset osallistuvat minuutensa ja identiteettinsä tuottamiseen. Drewery (mt.) puhuu myös positiokutsuista, joilla on potentiaalia evätä kutsun saajan toimijuus. Toimijuuden epäämällä Drewery (mt.) viittaa arjen vuorovaikutustilanteisiin, valtavirtadiskursseihin sekä julkiseen, poliittiseen tai mediassa esitettyyn puheeseen, jolla positioidaan tiettyä ihmisryhmää, kuten lapsia tai nuoria (saati ”syrjäytyneitä” nuoria) alisteiseen asemaan. Tällaisen ryhmän edustajalle ei usein jää muuta vaihtoehtoa kuin hyväksyä hänelle osoitettu alisteinen asema ja kärsiä sen seurauksista, jotka voivat Dreweryn (mt.) mukaan olla itsetunnolle tuhoisia. Näin ollen yksilöillä ei ole arjessaan yhtäläisiä mahdollisuuksia positioiden ottamiseen, aktiiviseen toimijuuteen ja oman identiteetin rakentamiseen.

Identiteettineuvotteluja haastattelutilanteessa tutkinut Susan Baker (1997) esittää sekä haastateltavan että haastattelijan tulevan haastatteluun kulttuurinsa edustajina, jolloin molemmat tuovat kulttuurisen ja kategorisen tietovarantonsa mukanaan haastattelutilanteeseen. Baker osoittaa, että haastattelutilanteessa nuoriksi positioidut haastateltavat tuottivat puhetta, joka ilmensi heidän kulttuurista tietouttaan aikuisten nuoriin liittämistä konstruktioista. Bakerin mukaan tämä viittaa siihen, että nuoret ovat perillä siitä, miten heidän odotetaan vastaavan haastattelukysymyksiin nuoruudesta ja aikuistumisesta. (Mts. 137.) Juhilan (2004b) mukaan juuri haastattelut ovat erinomaista aineistoa vastapuheen tutkimiselle, sillä haastattelutilanne, jossa haastateltavia on lähestytty jonkin kategorian edustajina, kutsuu esiin leimaavaa kategoriaa vastustavaa puhetta. Omassa tutkimuksessani lähestyin haastateltavia nuorina, jotka ovat osallistuneet jonkinlaisen vertaisryhmätoimintaan. Näin ollen on mahdollista, että haastateltavat puhuvat haastattelutilanteessa

sitä mielikuvaa vastaan, joka vertaisryhmätoimintaan osallistumisesta vallitsee.

Vertaisryhmätoimintaan liittyyneen kulttuurinen ajatus erityisestä tuen tarpeesta ja mahdollisista elämänhallinnallisista haasteista. Osa nuorista oli osallistunut vertaisryhmiin, jotka olivat erityisesti mielenterveysongelmista kärsiville nuorille suunnattuja, jolloin nuorten mahdollinen vastapuhe saattaa kohdistua myös mielenterveyspotilaisiin kohdistuvaan stigmaan ja kielteisiin määritelmiin.

Tässä tutkielmassa katson identiteetin rakentuvan haastattelutilanteen vuorovaikutuksessa niiden positioiden pohjalta, jotka ovat haastatelluille saatavilla. Näin ollen pyrin tutkimuksessani tarkastelemaan myös minun sekä haastattelijakollegani kysymysten, kommenttien tai ymmärrystarjousten muodossa mahdollisesti esittämiä positiokutsuja. Positioiden ohella ymmärrän identiteettien rakentuvan niistä neuvotteluista, joita haastattelut käyvät vastapuheen kautta vastustaessaan heihin liitettyjä kielteisiä määritelmiä tai leimaavia identiteettejä. Positioiden alati muuttuvan luonteen takia olen kiinnostunut tarkastelemaan, millaisia erilaisia identiteettejä yksittäisen haastateltavan puheessa rakentuu.

3.4 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena on vertaisryhmätoimintaan osallistuneiden nuorten haastattelutilanteessa tuottama puhe liittyen nuoruuteen, omaan elämäntilanteeseen sekä tulevaisuuteen. Tutkimuskysymykseni juontuvat positiointiteoriaan, jota hyödyntäen pyrin tarkastelemaan nuorille haastatteluissa vastapuheen näkökulmasta rakentuvia positioita sekä niiden kautta rakentuvia identiteettejä. Kysymyksenasettelun kautta pyrin tarkastelemaan myös sitä, millaisena nuorten toimijuus näyttäytyy näissä identiteettineuvotteluissa. Tutkimuskysymysteni ohella pyrin tutkielmani loppupuolella tarkastelemaan, millaiseksi nuoruus sekä nuorten identiteetti ja toimijuus rakentuvat aineistossani suhteessa syrjäytymiskeskustelussa esitettyyn kuvaan nuoruudesta ja syrjäytyneistä nuorista. Tutkimukseni laajempaan tavoitteeseen on osallistaa nuoria ja nuoria aikuisia heitä koskevan tutkimuksen tekemiseen. Tällä pyrin osallistumaan havaitsemani sosiaalipsykologisen tutkimusaukon paikkaamiseen.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia positioita nuorille rakentuu haastattelutilanteissa, joissa keskustellaan nuoruudesta, heidän elämäntilanteistaan ja tulevaisuudestaan?
2. Millaiseksi nuorten toimijuus rakentuu näissä identiteetin rakentamis- ja neuvotteluprosesseissa?

4 AINEISTO

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni kohteena olevaa aineistoa, joka koostuu kuudesta pääkaupunkiseudulla kevään, kesän ja syksyn 2019 aikana toteutetusta yksilöhaastattelusta. Luvun aluksi esittelen tutkimuksen kontekstia, tutkimukseen osallistuneiden rekrytointia sekä aineiston keruutapaa. Tämän jälkeen esittelen aineiston analyysin kulkua ja luvun lopuksi tarkastelen tutkimustani tutkimusetiikan näkökulmasta. Aineistoa kuvaillessani pyrin takaamaan haastattelemieni henkilöiden anonymiteetin käsittelemällä heidän tilanteitaan yleisellä tasolla.

4.1 Tutkimuksen konteksti ja aineiston keruu

Haastateltavat rekrytoitiin sähköpostitse nuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden tukemisen ja/tai yksinäisyyden ja syrjäytymisen ehkäisemisen parissa toimivien kolmannen sektorin yhdistysten ja järjestöjen kautta. Haastattelukutsussa tiedusteltiin halukkuutta osallistua haastattelututkimukseen liittyen nuoruuteen ja vertaisryhmätoimintaan. Kutsu suunnattiin 18-29 vuotiaille nuorille, jotka olivat osallistuneet tai parhaillaan osallistuivat jonkinlaiseen nuorille tai nuorille aikuisille suunnattuun vertaisryhmätoimintaan. Tutkimuksen ikähaarukka valittiin luvussa kaksi esittämieni nuorisolain määritelmän sekä muotoutuvan aikuisuuden käsitteeseen pohjalta. Halukkaita osallistujia löytyi kolmen eri järjestön kautta ja heidät tavoitettiin vertaisryhmän ohjaajien avulla. Osa ryhmistä oli tarkemmalle kohderyhmälle, kuten syömishäiriöistä tai oppimisvaikeuksista ja niihin liittyvistä mielenterveyden ongelmista kärsiville nuorille suunnattuja. Osa ryhmistä oli avoimempia ja tähtäsivät esimerkiksi itsemyötätunnon ja itsetuntemuksen vahvistamiseen.

Osa haastatelluista kertoi osallistuneensa hiljattain useampaan kuin yhteen vertaisryhmään. Nuoret kertoivat osallistuneensa ryhmiin pääosin omasta aloitteesta ja halustaan. Tietoa ryhmien järjestämisestä nuoret olivat saaneet internetin ja sosiaalisen median, oppilaitosten sekä julkisen terveydenhuollon työntekijöiden kautta. Lisäksi yksi haastateltu kertoi kuulleensa itseään kiinnostavasta ryhmästä nuorille suunnatun monialaisen palvelupisteen, Ohjaamon kautta. Ohjaamot tarjoavat alle 30-vuotiaille nuorille muun muassa koulutukseen ja työelämään tähtäävää neuvontaa ja ohjausta (Määttä, 2018, s. 158). Haastatteluhetkellä haastatelluista nuorin oli iältään 18 ja vanhin 27. Nuoret eroavat verrattain paljon taustansa ja elämäntilanteensa puolesta. Avaan heidän taustojaan hieman enemmän tutkimusetiikkaa käsittelevässä kappaleessa.

Päädyin haastattelututkimukseen nojaten Puuroseen (1997, s. 9) jonka mukaan tutkijan ja tutkittavan suoraan kommunikaatioon perustuvat menetelmät, kuten haastattelut näyttävät soveltuvan parhaiten nuorten tutkimiseen. Toteutin haastattelut yhteistyössä sosiologian oppiaineeseen maisterintutkielmaa tekevän opiskelijakollegani kanssa, jonka tutkimus painottuu

nuorten toimijuuteen sekä vertaisryhmäkontekstiin. Toteutimme osan haastatteluista yhdessä niin, että toimin haastattelijan roolissa ja kollegani pääosin kuuntelijana ja muistiinpanojen tekijänä. Esitimme kuitenkin molemmat ajoittain tarkentavia kysymyksiä. Haastatteluista kolme (H2, H4 ja H6) toteutin yksin. Haastattelutilanteessa annoimme tutkittaville sekä suullisen että kirjallisen tiedotteen tutkimuksesta ja tarjosimme heille mahdollisuuden esittää kysymyksiä. Lisäksi pyysimme haastatelluilta kirjallisen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta (liite 1). Kiitokseksi tutkimukseen osallistumisesta tarjosimme haastatelluille Finnkinon elokuvaliput. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanasta sanaan analyysia varten. Litteraatioihin merkittiin puheen tauot, mutta niiden tarkkaa kestoa ei ilmoiteta (liite 2). Tutkimuksen valmistuttua sekä nauhoitukset että litteraatiot hävitettiin.

Toteutimme haastattelut puolistrukturoituina teemahaastatteluina siten, että haastattelukysymykset pysyivät pääosin samoina, mutta niiden kysymysjärjestys saattoi hieman vaihdella. Teemoina haastattelussa toimivat seuraavat: nuoren nykyinen elämäntilanne, voimavarat, haasteet, tuki, vertaisryhmätoiminta ja tulevaisuus. Haastattelukysymyksiä (liite 3) oli yhteensä 11, joiden lisäksi kysyimme neljä taustoittavaa kysymystä liittyen haastateltavan nimeen, ikään, kansallisuuteen ja päätoimeen. Ruusuvuoreen ja Tiittulaan (2009, s. 41) nojaten pyrimme rakentamaan luottamusta haastateltuihin käymällä läpi haastattelun tarkoitukseen sekä haastateltujen anonymiteettiä liittyviä seikkoja ennen varsinaista haastattelua. Tämän yhteydessä useampi haastateltu kertoi halunneensa osallistua tutkimukseemme, sillä koki nuoriin ja vertaisryhmätoimintaan liittyvän tutkimuksen tärkeäksi. Ruusuvuorta ja Tiittulaa (mts. 55) mukailten muodostimme haastattelurunkomme siten, että haastattelu alkaisi laajalla ja helpohkolla avauskysymyksellä ja kerrontapyynnöllä ja etenisi vähitellen yksityiskohtaisempiin kysymyksiin (ks. liite 3). Varsinaisten haastattelukysymysten lisäksi kysyimme useimmilta haastateltavilta muutaman lisäkysymyksen liittyen siihen teemaan, jonka tämä oli pääkysymykseen vastatessaan tuonut esille. Haastattelujen kesto vaihteli 26 ja 61 minuutin välillä ja keskimäärin haastattelut kestivät hieman päälle 40 minuuttia.

4.2 Analyysin kulku

Keskustelimme yhteistyönä kerätystä aineistosta ja tulevista analyyseistamme moneen kertaan opiskelijakollegani kanssa ja totesimme tämän hyödyttäneen molempien kysymyksenasettelua ja analyysin tekoa. Varsinaiset analyytit toteutimme kuitenkin yksin ja eri menetelmillä sekä eri näkökulmista. Analyysini lähti siis liikkeelle perusteellisesta aineistoon tutustumisesta ja sen toistuvasta luennasta. Luin aineistoa useassa eri järjestyksessä aloittaen toisinaan ensimmäisestä ja toisinaan viimeisestä haastattelusta. Näin pyrin muodostamaan itselleni kokonais käsityksen käsillä

olevasta aineistosta ennen varsinaiseen analyysiin ryhtymistä. Toteutin analyysin osin Vesalaa ja Rantasta (2007) mukaillen kahdella, luokittavan ja tulkitsevan analyysin, tasolla. Aloitin analyysin kirjaimelliseen luentaan perustuvalla luokittavalla analyysillä, jolla viitataan aineistohavaintojen tunnistamiseen ja ryhmittelyyn (mts. 12). Luokittavan analyysin tasolla tarkastelin, miten aineistossa rakennetaan vastapuhetta, mihin se kiinnittyy nuorten puheessa ja keitä sen kohteeksi esitetään. Tulkitsevan analyysin tasolla tarkastelin aineistoa valitsemieni teoreettisten käsitteiden, vastapuheen, positioiden ja identiteetin kautta. Näin pyrin osoittamaan, millaisia positiota haastatelluille mahdollistuu ja millaisia identiteettejä he rakentavat haastattelun kontekstissa. Tulkitsevan analyysin tasolla tarkastelin myös nuorten toimijuuden rakentumista näissä identiteetin rakentamis- ja neuvotteluprosesseissa.

Kohdensin analyysini haastatteluaineiston kahteen teemaan, nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Ensimmäiseen teemaan eli nuorten nykyiseen elämäntilanteeseen liitän myös kohdat, joissa puheen kohteena on haastateltavien käsitykset paineista. Näin analyysini kohteena on puhe, joka liittyy haastattelukysymyksiin 3. (Millaista on olla nuori?) sekä 4. (Koetko painetta jostain asiasta?) ja 11. (Miltä tulevaisuus näyttää? Mistä haaveilet?). Nämä valikoituivat analyysini kohteiksi tutkimuskysymysteni sekä analyyttisten käsitteiden valinnan yhteydessä. Nostan analyysin kohteeksi myös yksittäisiä kohtia näiden kysymysten ulkopuolelta, mikäli ne täydentävät analyysia ja tutkimuskysymysten tarkastelua. Aineisto-otteissa H kuvastaa itseäni haastattelijana ja H1-6 haastateltavaa siinä järjestyksessä, jossa haastattelut toteutin. Taulukossa 1 esitän haastateltavien tunnisten lisäksi jokaisen sukupuolen, iän sekä päätoimen haastatteluhetkellä.

Taulukko 1. *Haastateltavat sukupuolen, iän ja päätoimen mukaan.*

HAASTELTAVA	H1	H2	H3	H4	H5	H6
SUKUPUOLI, IKÄ	nainen, 18	nainen, 18	nainen, 19	nainen, 25	mies, 20	nainen, 27
PÄÄTOIMI	äitiysvapaalla	työtön	opiskelija	opiskelija	opiskelija	työtön

4.3 Tutkimusetiikka

Tutkimuseettinen sekä tutkijan positioon liittyvä pohdinta on keskeinen osa tutkimusprosessiani. Tutkijana tiedostan oman positioni ja siihen liittyvän valta-asetelman itseni ja haastateltavien välillä. Tämän vuoksi pyrin haastattelutilanteessa lähestymään nuoria ensisijaisesti nuoruuden sekä oman elämäntilanteensa asiantuntijoina. Tavoitteenani on antaa ääni nuorille ja osallistaa heitä nuoria koskevan tiedon tuottamiseen. Analyysissani pyrin huomioimaan myös sen, että

vuorovaikutustilanteessa olemme haastattelijakollegani kanssa osallisina positioiden tuottamisessa. Näin kohdistan katseeni myös niihin mahdollisiin positioihin, joita haastattelukysymyksemme ja mahdolliset jatkokysymykset tai ymmärrystarjoukset nuorille tarjoavat.

Muodostamalla mahdollisimman neutraaleja haastattelukysymyksiä pyrimme välttämään nuorille haastattelutilanteessa aiheutuvaa stressiä tai mahdollisten traumojen aktivoitumista.

Haastattelukysymyksemme eivät tarkoituksellisesti sisältäneet viittauksia nuorten syrjäytymisen tai marginalisaation ilmiöön. Tämän tarkoituksena oli välttää nuorten paikantamista

marginaaliasemaan omasta toimestamme. Haastattelutilanteessa painotimme, että kysymyksiin vastataan täysin oman halun ja kyvyn mukaan, riippuen siitä, mikä haastatellusta tuntuu hyvältä.

Kerroimme myös, ettei haastattelukysymyksiin ole olemassa oikeita tai väriä vastauksia. Pyrimme luomaan haastattelutilanteesta mahdollisimman turvallisen tiedottamalla haastateltavia tutkimuksen luottamuksellisuudesta ja heidän henkilötietojensa salaamisesta sekä anonymiteetin suojaamisesta.

Haastatelluille kerrottiin myös mahdollisuudesta perua tutkimukseen osallistuminen jälkikäteen ilmoittamalla jommallekummalle tutkijoista. Tutkielmassani pyrin turvaamaan anonymiteetin poistamalla aineisto-otteista sellaiset kohdat, joista yksittäinen henkilö olisi mahdollista tunnistaa.

Haastatellut eroavat verrattain paljon taustansa ja elämäntilanteensa puolesta. Osa haastatelluista oli haastatteluhetkellä opiskelemissa ja osa-aikatöissä opiskelun ohessa, osa sekä työn että koulutuksen ulkopuolella ja yksi äitiysvapaalla. Osalla haastatelluista on tai on ollut jonkinlainen kontakti tai asiakkuussuhde lastensuojeluun tai sen jälkihuoltoon. Raitakarin (2004, s. 73) mukaan lastensuojelunuori on kulttuurisesti marginaalisessa asemassa ikänsä, sosiaalihuollon asiakkuuden sekä osoitetun heikon elämänhallinnan takia. Useat haastatellut ovat myös kohdanneet tai kohtaavat arjessaan erilaisia mielenterveydellisiä, elämänhallinnallisia tai sosiaalisia haasteita. Näiden erilaisten tekijöiden perusteella haastatelluilla näyttäisi olevan useampia syrjäytymisen riskitekijöitä. Koulutukseen ja työmarkkina-asemaan, talouteen ja terveyteen liittyvien haasteiden ohella syrjäytymisen riskitekijöiksi on määritelty muun muassa mielenterveyden ongelmat, lastensuojelun sijoitus sekä synnyttäminen ennen 20 ikävuotta (Harkko ym., 2016; Sutela ym., 2016; THL & Me-säätiö, 2018). Tutkimuksessani en kuitenkaan ota kantaa haastateltujen mahdolliseen syrjäytymiseen, marginalisaatioon tai syrjäytymisvaaraan vaan asemoin itseni tutkijana syrjäytymiskeskustelua vasten. Tavoitteenani on tarkastella, ilmeneekö nuorten puheessa heihin kohdistuvien kielteisten määritelmien vastusta, mikä voisi viitata syrjäytymiskeskustelun vastustamiseen. Pyrin myös peilaamaan haastateltujen nuoruuspuhetta ongelmalliseksi esitettyyn syrjäytymiskeskusteluun tarkastelemalla, eroaako heidän puheessaan rakentuva kuva nuoruudesta siitä melko yksikertaistavasta ja kielteisestä kuvasta, joka syrjäytymiskeskustelusta piiryy.

5 ANALYYSI

Analyysini yhtenä avaintermiinä toimii vastapuheen käsite, jolla tarkoitan Jokista ym. (2004, s. 11) mukailten puhetapoja, joilla yksilöt pyrkivät kyseenalaistamaan, kieltämään tai muuttamaan heihin kohdistuvia määritelmiä. Vastapuhe viittaa siis vakiintuneiden kategorioiden kyseenalaistamiseen ja identiteettineuvotteluihin (Jokinen ym., 2004; Juhila, 2004a; 2004b). Vastustaminen on voimakkaampaa ja identiteetistä käytävä neuvottelu vakavampaa, mikäli kyseessä on leimattu identiteetti, johon liittyy poikkeuksellisen voimakkaita ja kielteisiä määrittelyjä (Juhila, 2004a, s. 20). Paikantamalla vastapuhetta pyrin osoittamaan aineistosta puhetekoja, joilla haastateltavat vastustavat heille valtavirran toimesta osoitettuja mahdollisesti leimaavia identiteettejä. Luokittavan analyysin tasolla pyrin seuraavassa osoittamaan, miten vastapuhetta tehdään ja millaisena se näkyy puheen tasolla. Tämän jälkeen pyrin tulkitsevan analyysin kautta esittämään, millaisia positioita haastatelluille rakentuu vastapuheen kautta. Analyysiluvun lopuksi esitän yhteenvedon siitä, millaisia identiteettejä nuoret rakentavat positioiden kautta. Tämän ohella pyrin tarkastelemaan, millaisena nuorten toimijuus näyttäytyy näiden identiteettineuvottelujen kontekstissa.

5.1 Luokittava analyysi

Aloitin luokittavan analyysin tarkastelemalla, millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä haastateltavien puheessa näkyy siinä, miten he puhuvat nuoruudesta, elämäntilanteestaan ja tulevaisuudesta. Luokittavan analyysin keskiössä oli näiden aineisto-osien ja niiden ympärille rakentuvan puheen tarkastelu vastapuheen kautta. Tässä esittämäni luokittava analyysi on näin yhteenveto vastapuheen näkökulmasta koko aineistolle suoritetusta läpikäymisestä, jonka tavoitteena on tuottaa kuva siitä, millaista vastapuhetta aineistossa rakentuu ja mihin se haastattelutilanteessa paikantuu. Taulukoin litteroidusta aineistosta eroja ja yhtäläisyyksiä sekä vastapuheen muotoja itselleni muodostaakseni näistä yhtenäisiä luokkia. Tarkastellessani aineistoa kysymyksen ”Millaista on olla nuori?” osalta, lähdin liikkeelle oletuksesta, että haastateltavat vastaavat kysymykseen nuoren näkökulmasta, sillä olimme haastattelukutsussa lähestyneet heitä nuorina ja nuorina aikuisina. Haastattelutilanteessa esitin lisäkysymyksiä haastateltavien puheessa esiintyneiden teemojen mukaan esimerkiksi siitä, millaista on olla nuori koulussa, työelämässä tai kaveripiirissä. Keskimäärin kysymykseen nuorena olemisesta vastattiin melko pitkään pohtien ja lyhyimmillään muutaman lauseen verran. Nuorten vastaukset kysymyksen ”Miltä tulevaisuus näyttää?” vaihtelivat pituudeltaan vastaavasti. Molempiin kysymyksiin vastattiin verrattain nopeasti ja helponoloisesti.

Vastapuhetta rakennetaan aineistossa sekä tavallisuusretoriikan että eron politiikan muodossa ja ajoittain sama haastateltava käyttää molempia muotoja vastustaessaan minuuteensa kohdistuvia

määritelmiä. Vastapuhetta esitetään pääosin ilman haastattelijan erillistä kysymystä tai kommenttia kulttuurisista kategorioista. Leimattuihin identiteetteihin liittyvät aiheet eivät siis olleet mukana haastattelurungossa vaan nousivat esiin itse haastattelutilanteessa. Seuraavassa pyrin aineistotteiden avulla osoittamaan, miten vastapuhetta rakennetaan ja keitä sen kohteeksi esitetään.

5.1.1 Nuoriin kohdistuvien odotusten vastustaminen

Aineistossani nuoruus näyttäytyy aikana, johon kohdistuu erilaisia odotuksia, vaatimuksia ja paineita siitä, miten tulisi elää ja toimia. Esimerkiksi H2 konstruoii nuoruutta hämmentäväksi ja esittää paineita syntyvän aikuisten kohdistaessa nuoreen kehotuksia siitä, mikä on toivottavaa käyttäytymistä. Tässä nuori myös rakentaa eroa oman varhaisaikuisen position ja aikuisten välille.

H: No miten sä sanoisit, millasta on olla nuori?

H2: Se on hämmentävää. Tavallaa mäki oon siin pistees, et tosi moni asia muuttuu. [--] Nyt ku mä oon tällases varhaisaikuisuuden vaiheessa, ni tavallaan kaikki on tosi hämmentävää, kaikki on tosi uutta ja pitäs ottaa vastuuta asioist tosi eri tavalla ku aina enne. Ja just kaikki, et mä muutin ja pitää ottaa vastuut omast taloudesta ja pitäs käydä töissä, ja välil tuntuu et ois hirveet paineet, et kaikki oikeesti aikuiset ihmiset on sillee, et miks sä toimit noin ja miks et sä tee näin.

Haastateltu jatkaa nuorena olemisen konstruoimista kertomalla itseensä kohdistuvista aikuistumisen vaatimuksista. Nuoren puheessa irtisanotuksi joutuminen rakentuu ulkopuolisille todisteeksi siitä, ettei tämä ole aikuistunut tarpeeksi eikä näin ole kykeneväinen huolehtimaan asioistaan. Tämän epäluottamuksen ja vastuuttomuuden oletuksen ”asioidensa sössimisestä” nuori kumoo vastapuheella korostaen, ettei irtisanominen johtunut hänestä.

H2: Esimerkiks nytte ku mäki ilmoitin, totta kai kaikki tietää nyt, et mul ei oo enää töitä, niin sit jotkut ihmiset suhtautu siihen enemmänki sillee, et no mitä sä nyt oot sössiny sun asiat, et oisko aika vähä aikuistuu. Ja vaiks ne potkut ei ollu mitenkään musta, et ei ne ollu must kiinni.

H: Miltä se sitte tuntuu ku joku tollai kysyy?

H2: No mä osaan onneks sivuuttaa sen tosi hyvin silleen, että tää ei ollu mun vika, et ei voi mitään. Ja en mä tiä. Mä en kuitenkaa haluu aikuistuu viel liikaa, ni sit välil tuntuu, et äitiki sanoo, että koita nyt vähä aikuistuu.

Nuori konstruoi sivuuttavansa epäluottamuksen tiedostamalla, ettei irtisanominen johtunut hänestä. Hän jatkaa vastapuhetta eron politiikalla: ero itsen ja ”oikeasti aikuisten” välillä vahvistuu nuoren todetessa, ettei hän halua painostuksesta huolimatta vielä täysin aikuistua.

H: Mikä siinä sit on, et sä et halua vielä, osaaks sä jotenki sitä pohtii?

H2: No varmaan se, et mä en koe olevani kuitenkaa viel ihan aikuinen, et mä oon kuitenkin vast just täyttäny 18, ni mun mielest mä oon oikeesti viel tosi nuori ja ihan lapsi vielä. Et ei mun mun mielestä tarvii elää viel semmost täydellist aikuiselämää.

Nuori perustelee, ettei koe aikuistumisen vaadetta kohdallaan tarpeelliseksi, sillä ajattelee 18-vuotiaana olevansa erillään aikuisen kategoriasta. Hän määrittelee itseään omilla ehdoillaan toteamalla olevansa itseasiassa vielä aivan lapsi, jonka ei kuulukaan elää valmista aikuisen elämää. Nuoruus rakentuu näin ajaksi, jolloin epätäydellisyys ja virheet ovat sallitumpia kuin aikuisuudessa. Nuoren eron politiikan kautta rakentama vastapuhe suuntautuu näin itseä vanhempia henkilöitä ja aikuisia, kuten omaa äitiä, kohtaan.

Haastateltujen puheessa nuoriin kohdistuvat odotukset ja vaatimukset rakentuvat ylimitoitetuiksi ja mahdottomiksi saavuttaa, kuten H3 repliikki alla havainnollistaa. Hän rakentaa versionsa uskottavuutta vertaamalla nuoriin kohdistuvia odotuksia aikuisiin ja esittää nuorilta odotettavan nuoruuden energiansa vuoksi valmista ja aikuismaista otetta ja kahden asian samanaikaista suorittamista. Tällöin huolettomalla ja vapaalle nuoruudelle ei näytä jäävän juuri aikaa.

H: No miten sä kuvailisit tai sanoisit, millasta on olla nuori? Voit rauhassa miettiiki, ei tarvii ihan heti vastaa.

H3: Ei ku siis mä oon oikeesti miettiny tätä. Et ku vaik meil on enemmän energiaa verrattun aikuisiin, mut me ollaan silti nuorii, mut meilt odotetaan tehä kaks asiaa ain samaa aikaa. Et en mä tiä, kaikkien nyt ei tarvii käydä töissä. Mut siis mä käyn välil töissä, ja sit opiskella samaan aikaan koko ajan. Ja sit meilt odotetaan 100-prosenttinen panos molempiin aina, ja sit aikuisilt odotetaan vaan 100-prosenttist panost. No heillä varmasti on perheitä ja muita, mut onhan meilläki kaverit ja perhe. Et jotenki meilt odotetaan kaksinkertaisesti asioita aina.

Haastateltu väittää nuoren arjen muistuttavan aikuisen arkea enemmän kuin yleisesti oletetaan. Tällä hän vastustaa ajatusta siitä, että nuoren arki olisi kevyempää. Päinvastoin haastateltava painottaa nuorilta vaadittavan opiskelun ohella täyttä panosta myös mahdollisissa töissä. Hän esittää myös kavereiden ja perheen viemän ajan ja merkityksen olevan yhtä suuri nuorille kuin aikuisille.

Vastapuhe kohdistuu näin oletukseen siitä, että nuori olisi vain aikuisten perhearjen passiivinen kohde, ei itsenäinen, aktiivinen toimija ja vastuunkantaja.

H3: Et jotenki must tuntuu, et meilt odotetaan ehkä vähän liikaa välillä, et ei se siit oo et me ollaan laiskoja eikä jakseta, et jotenki must ku kaikki vaan on liikaa, ni sit ois helpompaa jättää vaan kaikki tekemättä, ku taas vähentää, ku en mäkään koskaan haluu sanoo sillee, et no ei tää kuvis nyt hirveesti kiinnosta mua, mun pitäis keskittyä muuhun. Mut se on vaan tosi vaikee tehdä sillee. Et päällimmäisen must tuntuu, et meist odotetaan tosi paljon. Ja koko ajan pistetään lisää, varsinki ku toi muuttuu toi hakutapa, ni et jos ylppärit menee pieleen, ni sit onnistut seuraavas kokees, jos ne menee pieleen, ni sit yritäppä päästä johonki.

Yllä haastateltavan puheessa esiintyy dramaattinen käänne: nuori toteaa, että hänelle olisi helpompaa luovuttaa kokonaan kuin tuottaa osalle odotusten asettajista pettymys. Tämä houkutus jättää kaikki tekemättä liittyy nuoren puheessa liiallisiin paineisiin, ei laiskuuteen, josta nuoria herkästi syytetään. Näin haastateltava vastustaa nuoriin kohdistuvaa laiskan leimaa. Hieman myöhemmin odotusten alkuperää kysyessäni hän tarkentaa paineen tulevan yleisesti yhteiskunnan suunnalta. Näin vastapuheen kohteeksi rakentuu yleisemmin yhteiskunta ja sen instituutiot, kuten koulujärjestelmä ja haku jatko-opintoihin sekä niistä kumpuavat odotukset ja vaatimukset.

Nuoret vastustavat puheellaan myös heihin kohdistuvia kielteisiä oletuksia, kuten nuoreen äitiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Alla H1 käyttää eron politiikkaa tehdessään eroa nuorten äitien välille. Hän perustelee, etteivät ennakkoluulot päde hänen kohdallaan, mutta ei näin ollen esitä kaikkia nuoria äitejä yksinomaan suotuisassa valossa.

H: Minkälais on olla nuori äiti? Sä oot tosi nuori.

H1: No itseasias yleensä nuorist äideist saattaa olla paljon näitä tommosii ennakkoluuloja sitten että, koska ei oo niin paljon elämäkokemusta niin ehkä ei sitten olisi niin hyvä äiti sitten. Mä oon ite kumoan ne ennakkoluulot ainakin musta, en tiä kaikista nuorista äideistä mutta.. Mun mielestä oon ihan yhtä hyvä äiti ku sitte vanhemmat äiditkin. [--] Ei mulle oo tärkeetä juhlia tai juoda alkoholia tai semmosta niin kun ehkä muilla nuorilla on. Must tuntuu et mä oon jo eläny semmosta elämää aikasemmin.

Kumoamalla nuoren äidin huonommuuteen ja elämäntapoihin liittyvät ennakkoluulot osaltaan haastateltava esittää itsensä rinnakkaisena etuoikeutettuun kategoriaan, ”tavallisiin” ja vanhempiin äiteihin nähden. Näin haastateltava hyödyntää myös tavallisuusretoriikkaa. Nuoren vastapuheen kohteeksi määrittyvät ihmiset, jotka suhtautuvat nuoreen äitiin epäluuloisesti ja arvostelevat tämän

valintoja. Tässä on myös mahdollista, että haastattelijan kommentti ”sä oot tosi nuori” motivoi vastapuhetta, sillä se korostaa nuoren äidin kategoriaa omanaan ja muista äideistä erillisenä.

5.1.2 Ulkopuolisuus ja normeista poikkeaminen

Ulkopuolisuutta esiintyy jossain muodossa jokaisen haastateltavan puheessa heidän konstruoidessaan nuoruutta. Ulkopuolisuudella viitataan nuorten puheeseen jonkin normin tai viiteryhmän ulkopuolella olemisesta, erilaisuudesta sekä yksinäisyydestä. Alla H3 esittää yksilön jäävän koulumaailmassa ulkopuoliseksi, mikäli on kovin erilainen tai poikkeaa vapaa-ajanviettotavoiltaan koulukavereista. Haastateltava käyttää puheessaan sekä minämuotoa että passiivia, jolloin hänen puheensa voi ajatella edustavan sekä itseä että nuoria yleisesti.

H: No entä millasta on olla nuori koulumaailmassa, vaikka kaveriporukoissa tai jotenki?

H3: No ainaki se mitä mä oon huomannu, et ei voi olla hirveen erilainen. Et sit jos se.. No mä en tanssinu vanhoi, se oli ensimmäinen juttu, mis mä sit jotenki jäin hirveen ulkopuolelle. Mut se oli vaan mitä mä en halunnu tehdä. Ja sit jos sä et käy ulkona, ni sit sä oot heti oikeesti ulkopuolella fyysisesti ja henkisesti ja kaikkee muutenki, jotenki sit sä vaan jätät ulkopuolelle kaikist piireistä.

Haastateltava konstruoi omaa sekä nuorten elämää hyvin hienovaraisena ja riskialttiina. Nuoruus rakentuu tällöin ajaksi, jolloin yksilön pienet valinnat voivat johtaa suuriin ja dramaattisiin seurauksiin, jolloin ulkopuolelle jääminen näyttää tapahtuvan verrattain helposti. Esimerkiksi nuoren päätös ohittaa yhdenlainen aikuistumisriitti eli vanhojen tanssit tai kieltäytyminen kutsusta johtaa ulkopuolelle jäämiseen ja siihen, ettei tule kutsutuksi uudelleen:

H3: Et jotenki se alkoholi on aika suuri asia, ja se on vaan semmonen mitä mä en halua tehdä. Ja sit jotenki se vaan menee siihen, et ku kerran sanoo ei, ja vaik on syy, ni sit kukaan ei vaa enää pyydä mihinkää.

Ulkopuolisuutta rakentuu myös nuorten puhuessa siitä, että oman elämän kulku ei vastaa yhteiskunnan normeja tai poikkeaa läheisten elämäntilanteesta. H6 puheessa oma elämäntilanne rakentuu välitulaksi työttömyyden, ajoittaisen työllisyyden ja työkyvyttömyyden välillä: ”Oon vähän semmoses välitulassa että, oon työkkärin asiakkaana, et oon tehny, [x] alan tutkinnon kandin. Sit sen jälkeen tehny muita töitä, ja just nyt oon sit taas työkyvytön, valitettavasti niin, tälläsessä välitulassa.” Myöhemmin haastattelun kuluessa haastateltava toteaa elämäntilanteensa eriytyvän

lähipiiristä ja ystävistä juuri työttömyyden vuoksi. Välitila rakentuu tällöin myös ulkopuolisuuden, epävarmuuden ja kuulumattomuuden tilaksi.

5.1.3 Tulevaisuuden suunnitelmia ja epävarmuutta

Nuorten puheessa toistuu luottavaisuus ja optimismi oman tulevaisuuden suhteen, joskin puheessa rakentuu ajoittain myös epävarmuutta ja pelkoa tulevasta. Nuoret pohtivat pääosin henkilökohtaista tulevaisuuttaan ja haaveilevat melko perinteisistä asioista opintojen, työn sekä parisuhteen tai perheen muodossa:

H1: No tietenkin et mä saisin koulut loppuun ja työpaikan ja sitten, en mä oikein tiä. Varmaan toisen lapsen joskus ja, en oikein tiä. Ei oo tavallaan mitään kauheen isoja unelmia sitten, mä yritän elää hetkessä ja sitten nähä että mitä elämä tuo tullessaan.

Tulevaisuuteen liitetään myös epävarmuutta ja pelkoa. Esimerkiksi H3 puheessa tulevaisuuden pelottavuus linkittyy kuoleman mahdollisuuksiin: *”Kaikki paha mitä voi tapahtua. Esimerkiks joka päivä voi kuolla vaikka mihin. Ja tulevaisuudes on paljon enemmän mahollisuuksia kuolla johonki.”* Useamman haastateltavan puhe tulevaisuudesta rakentuu sekä optimistiseksi että varautuneeksi. Tulevaisuudelta odotetaan hyviä asioita, mutta siihen liitetään myös epävarmuutta ja haasteita, joiden kanssa on opeteltava elämään, kuten H6 toteaa: *”Elämä ei tule koskaan oleen ilman vaikeuksii että se on ehkä semmonen asia jota on joskus luullu. Et haasteit tulee aina oleen ja sitte tarkoitus elää niitten kanssa ja antaa niitten olla viemättä show’ta.”*

Tulevaisuudesta puhuttaessa nuorten tuottama vastapuhe on vähäisempää. Osa nuorista kuitenkin kyseenalaistaa ydinperheen tavoiteltavana perhemuotona ja vastustaa suunnitelmallisuuden odotusta oman tulevaisuuden suhteen. Vastapuhetta esiintyy myös suhteessa siihen, millaista tulevaisuutta nuorten oletetaan tavoittelevan. Osa haastatelluista konstruoi tulevaisuuttaan optimistisesti korostaen, ettei heidän nykytilanteessaan olettaisi näkevän tulevaisuuttaan valoisana. Omat haaveet ja selkeät suunnitelmat niiden saavuttamiseksi kuitenkin kumoavat tämän oletuksen, kuten H2 ilmaisee: *”Tavallaan hyvältä, vaik ei ehkä kuvittelis et mä täs elämäntilanteessa oon, et mun tulevaisuus näyttää hyvältä. Mut mul on kuitenkin tosi selkee suunnitelma mitä mä haluun mun tulevaisuudelta, niin kyl se, toisaalt se näyttää toistaseks tosi hyvältä.”*

5.1.4 Luokittavan analyysin yhteenveto

Haastateltujen puheessa nuoruus rakentuu ajanjaksoksi, johon liittyy hämmennystä, ulkopuolisuutta sekä odotuksia ja paineita siitä, miten tulisi elää ja toimia. Nuoruutta konstruoidaan aineistossa pitkälti kielteisten attribuuttien, haasteiden ja paineiden kautta. Haastatellut esittävät nuoriin

kohdistuvan odotuksia ja vaatimuksia aikuistumisesta ja aikuismaisesta toiminnasta. Nuoruuden vapaudelle ja kokeiluille ei näin näytä jäävän tilaa vaan nuorten odotetaan olevan valmiita aikuisten maailmaan. Puhe tulevaisuudesta ja haaveista sen sijaan rakentuu myönteisemmäksi ja useamman nuoren puheessa suhtautuminen tulevaisuuteen rakentuu hyvinkin optimistiseksi. Tulevaisuuteen liitetään perinteisiä toiveita opinnoista, työstä ja parisuhteesta tai perheestä, mutta paikoin myös epävarmuutta ja pelkoa.

Nuoruudesta puhuessaan haastateltavat tekevät eroa normatiivisen ja moninaisen nuoruuden välille. Suvi Raitakarin (2004) mukaan nuoruuteen liittyy vahva kulttuurinen odotus kasvamisesta ja edistymisestä. Tämän kulttuurisen ja normatiivisen odotuksen mukaan nuoren elämänkaaren tulisi kulkea suoraviivaisesti opiskelun kautta työelämään ja sieltä perheen perustamiseen. Raitakarin (mts. 56) mukaan ”nuorten siirtyminen lapsuudesta vastuulliseen aikuisuuteen onkin vahvasti kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ilmiö”. Näin nuoret oppivat varhain, millainen elämäntyyli edustaa toivottavaa elämää ja kunnon kansalaisuutta. Myös haastattelemani nuoret ovat tietoisia näistä kulttuurisista odotuksista ja nuoruuteen liittyvistä normeista. Vastustamalla heihin kohdistuvia odotuksia nuoret kuitenkin kyseenalaistavat vallitsevan normin ja ihanteen. Tällaista aineistossa näkyvää nuoruuteen liitettyjä määritelmiä tai malleja vastustavaa puhetta kutsun vastapuheeksi. Nuoruudesta puhuttaessa aineistossa rakentuu kahdenlaista vastapuhetta: nuoret asettuvat vastustamaan nuoriin ja nuoruuteen yleisesti kohdistettuja odotuksia ja niiden luomia paineita sekä heihin valtavirran toimesta liitettyjä kielteisiä määritelmiä ja leimaavia identiteettejä.

5.2 Tulkitseva analyysi

Luokittavan analyysin jälkeen syvennyin tulkitsevassa analyysissä tarkastelemaan aineistoa valitsemieni teoreettisten viitekehysten ja käsitteiden kautta. Position ja vastapuheen käsitteen avulla pyrin tarkastelemaan, millaisia positioita nuorten tuottaman vastapuheen kautta rakentuu. Tulkitsevassa analyysissä etenin kirjaimellisesta analyysistä aineiston abstrahointiin. Pyrin hahmottamaan, millaisia positioita haastateltujen on mahdollista ottaa puhuessaan nuoruudesta, elämäntilanteestaan ja tulevaisuudestaan sekä vastustaessaan heihin kohdistuvia odotuksia ja määritelmiä. Kiinnitin huomioni myös siihen, millaisia positioita haastateltavat rakentavat haastattelutilanteessa muille toimijoille. Lisäksi tarkastelin, millaisia positioita haastateltavat rakentavat itselleen suhteessa siihen, millaisia positioita muut (aikuiset tai yhteiskunta yleisemmin) heille heidän mielestään osoittavat. Kutsun tällaista positiointia Daviesiin ja Harréen (1990) nojaten interaktiiviseksi. Interaktiivinen positiointi voi tällöin viitata suorassa vuorovaikutuksessa tapahtuvaan positiointiin eli erimerkiksi siihen, että haastattelijana positioin haastateltavan johonkin

tiettyyn positioon. Lisäksi viitataan interaktiivisella positioinnilla puhetekoihin, joilla haastateltavat positioivat jonkin toisen toimijan (aikuiset, yhteiskunnan, koulukaverit jne.) sellaisiksi, jotka arvottavat nuoren toimia ja asettavat tälle odotuksia ja vaatimuksia. Tällöin nuoren positio muodostuu vastapuheen kautta rakentuvaksi vastapositioksi näille odotuksille ja vaatimuksille.

Tässä tutkielmassa nimeän positiot niissä keskeisimpänä esiintyvän diskurssin mukaan. Esimerkiksi vaatimusten kohteen positio rakentuu aineisto-osista, joissa nuorten puheessa nuoruuteen liittyy odotuksia, vaatimuksia ja paineita. Muodostamieni positioiden taustalla olevaa vastapuhetta esiintyy aina useamman haastateltavan puheessa, vaikka esitän paikoitellen otteita vain yksittäisen haastatellun puheesta. Aineistosta olisi mahdollista muodostaa myös muita yksittäisiä positioita, jotka eivät kuitenkaan sisälly tutkimukseni kontekstiin. Rajasin tutkimukseni tarkastelun kahteen haastattelukysymykseen ja niihin kytkeytyvään keskusteluun, jolloin esimerkiksi nuorten puhe vertaisryhmätoimintaan liittyen jäi lopullisen analyysini ulkopuolelle. Ennen rajauspäätöstä analysoin myös vertaisryhmätoimintaan liittyvää puhetta ja muodostin esimerkiksi aktiivisen avunhakijan position kohdista, joissa haastatellut esittivät hakeneensa aktiivisesti apua esimerkiksi mielenterveysongelmiinsa ja hakeutuneensa vertaisryhmätoimintaan omasta aloitteestaan.

Seuraavissa kappaleissa pyrin vastaamaan luvussa kolme esittämistäni tutkimuskysymyksistä ensimmäiseen, joka kuului seuraavasti: Millaisia positioita nuorille rakentuu haastattelutilanteissa, joissa keskustellaan nuoruudesta, heidän elämäntilanteistaan ja tulevaisuudestaan? Vastaus täydentyy vielä analyysiluvun lopussa identiteettejä käsittelevässä kappaleessa.

5.2.1 Nuoren ja nuoren aikuisen positio

Lähestyimme haastateltavia haastattelukutsulla, jossa positioimme heidät nuoriksi tai nuoriksi aikuisiksi. Myös haastattelukysymyksemme toistivat tätä haastatelluille osoitettua positiota. Haastatellut hyväksyivät tämän positioikutsun ja puhuivat itsestään nuorina, varhaisaikuisina tai nuorina aikuisina. Haastatelluista kaksi iältään hieman muita vanhempaa (H4 ja H6) käyttivät ajoittain myös sanaa aikuinen, mutta hekin positioivat itsensä ennen kaikkea nuoreksi tai nuoreksi aikuiseksi, kuten H4 pohtiessaan: *”Jotenkin jännä olla et on nyt sit on nuori, nuoren aikuisen elämää. En mä jotenkin, ei mul yleensä oo iällä mitään väliä mutta tuntuu ite että on vähän niin kun ikuinen nuori ja jotenkin aikuisen kehossa.”* Haastateltavan puheessa nuoruus rakentuu näin ennen kaikkea kokemukseksi ja henkiseksi tilaksi, joka asuttaa fyysistä aikuisen kehoa. Suurin osa haastatelluista positioi itsensä nuoreksi aikuiseksi tai varhaisaikuisiksi. Näin he myös rakentavat eroa nuoruuden, nuoren aikuisuuden ja aikuisuuden välille. Nuori aikuisuus näyttäytyy tällöin jonkinlaisena välitilana nuoruuden ja aikuisuuden välillä. Arnett (2004; 2015) on esittänyt välitilan

kokemuksen yhdeksi nuoruuden ja aikuisuuden väliin muodostuneen muotoutuvan aikuisuuden elämänvaiheen keskeiseksi piirteeksi. Arnett (2000) tosin erottaa muotoutuvan aikuisuuden nuoresta aikuisuudesta ehdottaen jälkimmäisen viittaavaan hieman myöhempään ikävuosiin. Muotoutuvaa aikuisuutta ei kuitenkaan mielletä yksimielisesti kehitykselliseksi elämänvaiheeksi (ks. esim. Bynner, 2005; Coté 2014; Coté & Bynner, 2008) jolloin välitila näyttäisi viittaavan ennen kaikkea nuoruuden pidentymisen ilmiöön yleisesti.

5.2.2 Vaatimusten kohteen positio

Lähes jokaisen haastateltavan puheessa nuoruuden ja varhaisaikuisuuden erityispiirteeksi rakentuu paine erilaisten ulkoapäin tulevien odotusten ja vaatimusten täyttämistä. Nuorten konstruoimat odotukset liittyvät muun muassa lisääntyvään vastuuseen omista asioista, opiskelujen suorittamiseen ja työssä käymiseen. Nuoret esittävät aikuisten odottavan heiltä todisteita tämän vastuun kantamisesta: mikäli nuori ei tässä onnistu, näyttäytyy hän aikuisten silmissä vastuuttomana ja epäonnistuneena, kuten työnsä menettänyt nuori asioidensa ”sössijänä”. Haastatellut kuitenkin vastustavat heihin kohdistuvia oletuksia ja odotuksia ja esittävät ne kohtuuttomina, jolloin niiden täyttäminen tuntuu mahdottomalta. Esimerkiksi H3 sanoo, että paineiden kasvaessa liiallisiksi olisi helpompi lopettaa tekeminen kokonaan: *”Et jotenki must tuntuu, et meilt odotetaan ehkä vähän liikaa välillä, et ei se siit oo et me ollaan laiskoja eikä jakseta, et jotenki must ku kaikki vaan on liikaa, ni sit vaan ois helpompaa jättää vaan kaikki tekemättä”*. Puhuessaan laiskan leimaa vastaan hän esittää, että nuoret eivät ole oletusten mukaisesti laiskoja vaan heiltä vaaditaan liikaa, jolloin suoritusten taso on vaikea pitää yllä.

Nuoriin kohdistuvat odotukset ja vaatimukset näkyvät myös nuorten puhuessa tulevaisuudesta. Osa haastatelluista kyseenalaistaa suunnitelmallisuuden vaatimuksen konstruoimalla odottavansa mitä tulevaisuus tuo mukanaan ilman tarkkoja suunnitelmia tai suuria unelmia. Kojo (2010) on esittänyt monen nuoren elävän hetkessä tekemättä pitkälle tulevaisuuteen tähtääviä suunnitelmia, vaikka yhteiskunta odottaa nuorilta jatkuvia valintoja ja tulevaisuuden suunnittelua. H3 ilmentää tätä vastustamalla odotusta siitä, että nuoren tulisi jo lukiossa tietää mitä tulevaisuudeltaan haluaa:

H3: En mä tiä, mä vihaan mieltii tulevaisuutta. Ja sit se on varsinki tosi vaikee, ku kaikki opot on koko ajan sillee no nii, tulevaisuus, mihin sä meet, missä sä haluat asuu, ja sit kuitenkin.. Mä näin semmosen meemin et ADHD:l asiat tapahtuu joko nyt tai ei koskaan, ni se on oikeesti niin totta. Et jos mä saan nyt jotain päähän, jos mä en tee sitä nyt, se ei tapahdu ikin enää.

Nuoren pitkän tähtäimen suunnitelmien haasteeksi muodostuu ADHD ja sille ominainen impulsiivisuus päätöksenteon suhteen, jota ei huomioida nuoreen kohdistuvissa odotuksissa suunnitelmallisuuden suhteen. Nuoriin kohdistuva suunnitelmallisuuden vaatimus näyttäisi näin asettavan nuoret eriarvoiseen asemaan sen suhteen, millaisia resursseja ja mahdollisuuksia heillä on tehdä pitkän tähtäimen suunnitelmia. Nuoriin kohdistuu myös käyttäytymiseen ja ulkonäköön liittyviä odotuksia ja paineita, jotka konstruoituvat vertaisten suunnalta tuleviksi. Käsittelen näitä seuraavassa ulkopuolisen position yhteydessä.

5.2.3 Ulkopuolisen positio

Haastateltujen puheessa nuoruuden vertaistodellisuus rakentuu vaativaksi ja esimerkiksi koulumaailmassa yksilön todetaan jäävän herkästi ulkopuoliseksi. Souto (2014) on esittänyt, että vertaiset ja kaverit kiinnittävät nuoria opintoihin, lisäävät viihtyvyyttä ja tukevat jaksamista. Vertaissosiaalisuudessa piilee kuitenkin riskinsä, mikäli ryhmän mukaan pääseminen edellyttää yhteneviä elintapoja (mt.). Aineistossani näiksi rakentuvat esimerkiksi alkoholin nauttiminen ja juhliminen, joista kieltäytyminen työntää nuoren porukan ulkopuolelle. Näin nuoren terveyden kannalta edullinen valinta haastaa vertaissuhteita ja saattaa täten vaikuttaa hyvinvointiin kielteisesti. Vertaistodellisuutta haastaviksi tekijöiksi rakentuvat myös ulkonäköön liittyvät odotukset koulussa ja sosiaalisessa mediassa, kuten H3 ilmentää: *”Mä oon koulus [koulun nimi], ni se on aika materialistista, ku siel on aika paljon opiskelijoita [kaupunginosa], ja jotenki sit tosi materialistista, et pitää näyttää tietylle.”* Näin hän rakentaa muille samaa koulua käyville, tai ainakin osalle heistä, yhtenäisen position, jonka kriteeriksi määrittäyty ulkonäköön ja materiaan liittyvät tekijät.

Elintapojen ja materiaan liittyvien tekijöiden lisäksi opiskeluyhteisön ulkopuolelle jäämisen perustellaan johtuvan erilaisuudesta. H5 puheessa ulkopuolisuus ja yksin jääminen rakentuu ulkomaalaisuuteen liittyvistä ennakkoluuloista ja peloista johtuvaksi:

H5: Siis tämä on [naurahtaen] kolmas päivä että vaikka mä olen teidän ryhmässä te lähditte toiseen ryhmään, mikä on ongelma. Olenko minä vaarallinen, mietittekö että olen vaarallinen henkilö tai onko mun ulkonäkö vähän erilainen, siis..

H: Saitko sä vastausta sitte?

H5: Joo. Siis mä puhuin heille ja sanoin että minä en ole vaarallinen henkilö. Mä kerroin kuka minä olen millainen ihminen ja arvostan ihmisiä ja nyt mä puhun teidän äidinkielellä vaikka mä oon lyhyt aika Suomessa. Mun luokkalaiset pyysivät minulta kaikki anteeksi. Me ollaan nyt todella hyviä ja ehkä meidän koulussa paras ryhmä on meidän ryhmä.

H5 kohdalla ulkopuolisen positio poikkeaa muista siinä, että hänen puheessaan rakentuu sankaritarina, jossa vaikeudet tuodaan esille ja ylitetään omalla toiminnalla. Haastateltu esittää päässeensä eroon ulkopuolisuudesta ja ryhmään mukaan oman aktiivisen toimintansa kautta. Porukkaan pääsyn lisäksi hänen toimintansa synnytti hyvän ryhmähengen. Ulkopuolisen positio rakentuu tällöin väliaikaiseksi: puheessa ilmenevän juonen muutoksen myötä nuoren positio siirtyy ulkopuolisesta aktiiviseksi toimijaksi ja ryhmän keskeiseksi jäseneksi.

Ulkopuolisen positio rakentuu myös haastateltavien puhuessa tilanteesta, jossa oma elämäntilanne eriytyy lähipiiristä ja ystävistä. H6 puheessa rakentuu kuva siitä, että tiettyyn ikään tultaessa oman suunnan olisi pitänyt löytyä, kuten monen ystävän kohdalla on käynyt. Oman tilanteen vertaaminen ystäviin synnyttää haastatellussa myös huolta.

H6: Ja sit ku on 27, lähenee kolmee kymppii, nii se on aika hassu tila olla ettei oo viel löytäny yhtään sellast suuntaa toistaseks, tai et monet asiat alkaa selkiytyy että, mitkä kiinnostaa ja näin. Mutta sellanen varsinainen konkreettinen suunta ei oo löytyny. Sit tosi moni ystävä alkaa taas pikkuhiljaa oleen. [--] et jos oma elämäntilanne jää ihan erilaiseks kun niitten ystävien joitten kaa on ollu nii sit se jotenki, siitä on vähän huolissaan myös. Mut aika näyttää.

Tästä eriytymisestä kumpuava huoli yhdistyy haastateltavan puheessa työttömyyteen. Työttömänä työyhteisö ei korvaa ystäväpiirin eriytymistä tai yhteydenpidossa tapahtunutta muutosta. Haastatellun puheessa tiivis porukka ja yhteydenpito yhdistyy samanlaisiin elämäntapoihin ja elämänvaiheeseen, jolloin työttömyys rakentuu ystävyysuhteita haastavaksi tekijäksi.

H6: Et se, sellanen kouluaikeiden hengailu, niin se on tietysti kadonnu, ja semmonen tiivis porukka, ku kaikki on samanikäsi ja tekee samaa juttuu. Mut toisaalta ku ei oo työyhteisöökään, niin sit se on outoo. [--] Se on vaikee ku tapaa tuttuja, tai ystäviä ja ystäviä, se on oikeesti vaikee ku se tulee heti esille et mitä sä teet nyt, mitä sä oot tehny. Ja se on vähän haastavaa, jo se siinä.

Oman elämäntilanteen esille tuleminen ystäviä ja tuttuja tavatessa rakentuu haastateltavan puheessa haastavaksi, sillä tällaiset kohtaamiset ovat omiaan uusintamaan työttömyyden stigmaa. Goffmanin (1963) mukaan stigma viittaa tilanteeseen, jossa yksilön identiteettiin liitetty attribuutti (tässä työttömyys) estää tämän täyden sosiaalisen hyväksynnän ja rajoittaa toimijuutta. Stigman kantaja pyrkii tällöin suojelemaan identiteettiään lisävahingoilta pääosin piiloutumisen avulla (mt.).

H: Koeks sä sen semmosena velvollisuutena selittää sitä omaa tilannetta tai?

H6: No ohan se sellanen kysymys et jos sä välttelet sitä, niin seki jo paljastaa susta jonkun henkilökohtasen asian. Et se saa mun olon joskus epämukavaks, jos mä en oo harjotellu sellasta [nauraa] toimivaa lausetta jolla mä pystyn sivuuttaan asian ja sit jatkaa saman tien eteenpäin. Koska ihmiset haluaa aina jonkun vastauksen tai ne menee hämilleen, ja sit se aiheuttaa sellasen, ihmetilanteen joka taas aiheuttaa vaan mulle stressii.

Haastateltu kertoo harjoitelleensa toimivaa tapaa sivuuttaa omasta tilanteestaan käytävä keskustelu. Näin leiman uusintamisen välttäminen mahdollistuu ilman, että haastateltu karttaa kohtaamisia. Nuoren toimijuus ei näyttäydy yhtä rajallisena kuin Goffmaniin (1963) perustuen voisi ajatella: hän pystyy omalla toiminnallaan säätelemään stigman uusiutumisen astetta ja identiteettiinsä kohdistuvaa lisävahinkoa. Toimijuuden taustalla vaikuttaa Goffmanin (1959) vaikutelmanhallinnan ja minän esittämisen käsitteet: nuori demonstroi säätelevänsä keskustelun painopistettä siirtämällä keskustelun omasta tilanteestaan pikaisesti eteenpäin, pyrkien näin esittämään itsensä mahdollisimman tavallisena. Täydelle piiloutumiselle ei ole tarvetta, sillä haastatellulla on resursseja vastustaa stigmaa ja neuvotella itselleen toisenlaista identiteettiä. Hän jatkaa neuvottelua keskustellessamme siitä, millaisia asenteita hän on elämäntilanteeseensa liittyen kohdannut:

H6: No oma perhe on vähän huolissaan, mikä tuntuu joskus ahdistavalta.

H: Ja miltä se sun mielestä tuntuu?

H6: Vaikeelta, just. Ku ei mul oo mitään sellasta, en oo alkoholisti tai mitään sellasta mist ihmiset yleensä tuomitsee helposti et ei oo silleen sellasta.

Haastateltavan puheessa läheisten huoli rakentuu ahdistavaksi ja vaikeaksi, sillä hänen tilanteensa ei omasta mielestään ole sellainen, josta tulisi tuomita. Haastateltava tekee eroa oman tilanteensa ja toisen stigmatoidun kategorian, alkoholistien, välille osoittaakseen, ettei hänen tilanteensa ole yhtä lailla paheksuttava tai tuomittava.

H: Voiks siitä kans tulla sitte, painetta kun tiedostaa että ihmiset on huolissaan?

H6: Niin no se ei oo sellanen tunne mitä sä toivoisit saavas mulilta. Tai siis toi oli tosi vinksahantu lause, mut jotenki se sellanen sääli on sellanen et, se on kauheen henkilökohtasta [nauraa], ei sitä haluu joka tilanteeseen, koko ajan elää sen kanssa että, muitten mielestä mul on vaikee tilanne, kiitos riittää [nauraa]. Puhutaaks jostaki kivasta, jostaki arkisesta, jostaki mukavasta [nauraa].

Kysyessäni haastateltavalta muiden huolestumisen aiheuttamista mahdollisista paineista myöntyy hän osin ymmärrystarjoukseeni ja perustelee tätä sillä, ettei muilta saatava huoli ole toivottavaa. Muiden sääli konstruoituu osoitukseksi siitä, että näiden mielestä nuoren elämäntilanne on vaikea. Tämä haastaa nuoren yksityisyyttä ja hän esittää pyrkivänsä vuorovaikutustilanteissa ohjaamaan keskustelun oman tilanteensa sijaan johonkin arkiseen ja mukavaan. Näin hän pyrkii myös esittäytymään tavallisena, ei stigmatisoituna yksilönä.

Haastateltavan puheessa rakentuva läheisten huolestuminen näyttäisi liittyvän myös tuomitsemiseen, sillä nuorelle osoitetun huolen tai säälin kautta uusinnetaan samalla työttömyyteen ja työkyvyttömyyteen kytkeytyvää stigmaa. Tähän leimaavaan identiteettiin liittyy nuoren elämänkulun poikkeaminen yhteiskunnan normista: työuupumuskierteessä oleva nuori ei ole onnistunut lineaarisessa siirtymässä opiskelusta työelämään. Vastustamalla läheisten huolta ja sääliä nuori puhuu normatiivisia odotuksia sekä työttömän leimaavaa identiteettiä vastaan ja onnistuu neuvottelemaan itselleen suotuisampaa, tavallisempaa identiteettiä. Haastatellun lause ”*Puhutaaks jostaki kivasta, jostaki arkisesta, jostaki mukavasta*” ilmentää tätä identiteettiä: nuori kaipaa häneen suhtauduttavan kuten keneen tahansa keskustelukumppaniin. Tulkitsen tästä, että nuori vastustaa työuupumuskierteestä johtuvan työttömyyden rakentumista häntä määrittäväksi tekijäksi.

5.2.4 Kaavan vastustajan positio

Ulkoapäin tulevien paineiden ohella osa haastatelluista toteaa odotuksia ja vaatimuksia muodostuvan mahdollisesti myös omassa mielessä. Tällöinkin ne sekoittuvat itsen ulkopuolelta, esimerkiksi yhteiskunnasta, suvun odotuksista tai virheenpelosta tuleviin paineisiin, kuten H4 ilmaisee. Haastateltavan puheessa odotusten ja vaatimusten sekä oman tahdon ja toiveiden välille muodostuu ristiriita: se mitä nuorelta odotetaan ei välttämättä vastaa sitä, mitä hän itse haluaa.

H4: [--] Niin sitten tuntuu et ois hirvee ristiriita siitä mitä odotuksia tai vaatimuksia yhteiskunnassa tai sitten oman pään sisällä en tiedä mistä johtuu, just yhteiskunnasta vai jostain suvun tottumuksista tai paineista tai virheenpaineesta vai mistä ne tulee. Mut et kauhee ristiriita siinä painees ja vaatimuksissa ja mitä ite sit haluaa tai tietääkö ees mitä haluaa. Tavallaan ihan ku siihen ois joku kaava miten kuuluu elää ja mennä ja missä tahdissa, mutta sit kuitenkin ei ite semmost allekirjota tai ei ees tunnu luontevalta.

Haastateltavan puheessa se, että nuori ei itse tiedä mitä elämältään haluaa, rakentuu odotusten ja vaatimusten täyttämässä yhteiskunnassa haasteelliseksi. Nuori puhuu kaavasta, jonka mukaan elämää ja nuoruutta tulisi elää. Hän kuitenkin irtisanoutuu tällaisesta kaavasta, sillä sen mukainen

elämä ei tunnu itselle luonnolliselta. Näin nuoren vastapuhe kohdistuu normatiivisen nuoruuden ihanteeseen sekä Hoikkalan (1991; 1993) ja Raitakarim (2004) kuvailemaan lineaariseen siirtymään opiskeluista työhön ja perheen perustamiseen. Tällainen aikuistumisen kulttuurinen mallitarina on perinteisesti toiminut kehityksen normatiivisena mallina kuvaten sitä, miten aikuistumisen tulisi edetä (Hoikkala 1991, s. 284-285; 1993, s. 211-212). Mallitarinan mukainen eteneminen on länsimaissa kuitenkin mutkistunut nuoruuden pidentyessä ja siirtymien moninaistuessa (ks. esim. Arnett, 2015; Coté, 2006; Furlong & Cartmel 2007). Haastatellun seuraavassa konstruoima ajalehtiminen näyttäisikin viittaavan pidentyneelle nuoruudelle ja muotoutuvalle aikuisuudelle ominaiseen hapuiluun, epävarmuuteen ja identiteetin etsintään (Arnett, 2015; Ketokivi, 2013).

H4: [--] On semmonen yhteenkuuluvuuden tarve, et haluis kuuluu yhteiskunnassa johonkin tiettyyn rooliin tai olla jotenkin hyväksyty ja produktiivinen osa koko järjestelmää, koska tuntuu et kaikilla on joku oma paikkansa ja osansa. Ja monet on tyytyväisiä siihen. Ja ite on vaan silleen ajelehtii ja että, ollako vai eikö olla et onks siihen tyytyväinen ja mikä on hyvä. Tuntuu et ei oo ollu oikein hyvä missään ja semmonen mikä ois se mun väylä.

Nuoren ajalehtiminen ja oman väylän etsiminen rakentuu produktiivisen kansalaisuuden näkökulmasta puutteelliseksi: ajalehtija ei kuulu samassa määrin joukkoon eikä näin ollen voi olla tyytyväinen osaansa. Haastatellun puhe ajalehtimisestä ilmentää hänen elämäntilanteensa poikkeavan yleisestä kaavasta, jolloin hän ei täyty itseen ja yleisesti nuoriin kohdistuvia odotuksia ja lineaarisen etenemisen vaadetta. Alla, vastatessaan kysymykseen mahdollisista paineista ja niiden alkuperästä haastateltu esittää paineiden tulevan enimmäkseen itsen ulkopuolelta. Paineita rakentuu myös vanhempien toiveista, joita vasten haastatellun ajalehtiminen herättää lievää närkästystä.

H4: Kyl mä luulen et se tulee enemmän ulkoota. Tai jotenkin et siihen on niin kasvanu. Mä tiiän et se tulee myös osittain vanhemmilta, et ne toivoisi meille hyvät ammatit ja vähän on silleen et ei nyt närkästyneitä mut kun mäkin vaihan aika paljon silleen mielipidettä tai suuntaa. Mä luulen et se on ollu monien vuosien tulos miten on kasvanu, siis kaikki sosiaaliset ryhmittymät tai instituutiot ja kaikki miten on kasvanu, et mitä sitä odotetaan aikuiselta ihmiseltä, mikä on aikuisen ihmisen rooli. Ja mikä on se normi tai mikä on hyväksyttävää. Kaikki ne asiat. Ja sit mitä mediassa totta kai hohkataan on kaikki nuorten syrjäytymisasiat, on työttömyysluvut, on työllisyysluvut, on kaikki pääsykoeuudistukset ja ihan kaikki siis kaikki vaikuttaa. Ja semmonen just kaikki masentuneisuus ja muu, niin tuntuu et se on semmonen monen asian semmosen oravanpyörän summa.

Haastateltu toteaa, että on kasvanut tietynlaisiin ulkoa tuleviin odotuksiin ja paineisiin. Näin myös sinänsä hyväntahtoinen toive (tässä vanhempien toive hyvästä ammatista) saattaa näyttäytyä nuorelle paineita ja ahdistusta lisäävänä. Paineet paikantuvat nuoren puheessa myös yhteiskunnan eri tahojen ja instituutioiden suunnalta tuleviin vaateisiin ja odotuksiin siitä, mitä aikuisuus on. Paineita rakentuu tällöin myös normien tiedostamisesta sekä mediassa esitetystä syrjäytymispuheesta, työttömyyslukuihin liittyvästä uutisoinnista ja korkeakoulu-uudistuksista. Normien tai kulttuurisen mallitarinan ulkopuolella elävälle nuorelle on selvää, mitä häneltä odotetaan täyttääkseen hyväksytyin kansalaisen ja aikuisen saappaat. Puheellaan haastateltava kuitenkin vastustaa ja kyseenalaistaa lineaarisen etenemisen normia ja huomauttaa normien mukaisen elämän tavoittelun olevan osatekijä myös masentuneisuuden ja ahdistuneisuuden synnyssä. Tulkitsen tällaisen kaavoja ja normeja kohtaan esitetyn vastapuheen rakentuvan siitä, että nuorelle itselle olisi hyväksyttävää elää omaa elämää hieman hapuillen kaavoja noudattamatta, mutta yhteiskunnalle ja sen toimijoille (kuten vanhemmille) tällainen elämäntyyli ei ole toivottavaa tai hyväksyttävää. Tämä ristiriita näyttäytyy osasyynä myös nuoren mielenterveyden haasteille, kuten masennukselle ja ahdistukselle. Yhteiskunnan normien täyttämättä jättäminen synnyttää myös nuoren konstruoimaa riittämättömyyden tunnetta ja kokemusta siitä, ettei ole hyvä oikein missään.

Kaavan vastustajan positio viittaa pakotettuun itsen positiointiin: nuoruuteen liitetyt kapeat normit ja käsitys lineaarisesta etenemisestä pakottaa niiden ulkopuolella elävän nuoren positioimaan itsensä näitä normeja ja odotuksia vastustavaksi. Langenhoven ja Harrén (1999, s. 26) mukaan pakotettu itsen positiointi (forced self-positioning) eroaa harkitusta itsen positioinnista siten, että tällöin positioinnin aloite tulee itsen ulkopuolelta, kuten tässä yhteiskunnassa vallitsevista normeista. Yhteiskunnan vallitseviin normeihin kohdistuvan vastapuheen ja pakotetun itsen positioinnin kautta haastateltavalle rakentuu kuitenkin myös paikka neuvotella omaa identiteettiä. Nuori kykenee neuvottelemaan itselleen identiteetin, josta käsin on mahdollista kyseenalaistaa normatiivisen nuoruuden ihanne ja kaikkia sitovien kaavojen tarpeellisuus. Tässä haastateltavan voi ajatella vastustavan myös julkista syrjäytymiskeskustelua sekä syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin kohdistettua huolipuhetta, jolla nuoria pyritään aktivoimaan ja palauttamaan normien piiriin.

5.2.5 Vastuullisen nuoren positio

Vastuullisen nuoren positio rakentuu katkelmista, joissa haastateltavat puhuvat itsestään vastuullisina toimijoina heihin kohdistetuista epäilyistä ja ennakkoluuloista huolimatta. Positio rakentuu tällöin vastapuheesta, jota haastateltavat esittävät suhteessa siihen, millaista toimijuutta heiltä heidän mielestään odotetaan tai oletetaan. Vastuullisen nuoren position ottaminen

mahdollistuu esittämällä itse vastuullisena äitinä, työntekijänä ja opiskelijana. Esimerkiksi H3 rakentaa vastuullisen positiota kuvailemalla arkeaan pitkälti opiskelun kautta ”*Mä käytän suurimman osan mun ajast opiskeluun.*” Myöhemmin hän myös vastustaa ajatusta nuorten leimaamisesta laiskaksi ja esittää tämän laiskaksi oletetun toiminnan olevan tulosta nuoriin kohdistetuista ylisuurista odotuksista ja niitä seuraavasta uupumisesta.

Tulkitsen vastuullisen nuoren position ottamisen harkituksi itsen positioinniksi (deliberate self-positioning), jolla Langenhove ja Harré (1999, s. 24-25) viittaavat positiointiin, jolla pyritään ilmaisemaan omaa henkilökohtaista identiteettiä. Tällaisen positioinnin taustalla on itsen esittäminen halutussa valossa sekä motivaatio saavuttaa jokin tietty tavoite. Langenhove ja Harré (mts. 25) esittävätkin, että harkittua itsen positiointia voisi kutsua Goffmanilaisin termein strategiseksi positioinniksi. Tätä havainnollistaa seuraava sitaatti, jossa H2 puhuu työelämässä kohtaamistaan ennako-oletuksista ja esittää itsensä aiheettomien ennakkoluulojen kohteena.

H2: [--] Mä saatoin kuulla kommentteja, et tuutkohan sä viikonloppuna töihin vai onks ilta venyny niin pitkään, et et pääse tulee. Vaikka mul ei oo yhtäkään poissaoloa töistä muuten ku silleen, et mä oon ollu oikeesti kipee, et mä oon kyl jokaikisen viikonloppuvuoron hoitanu. Mut silti siit välil kuittailtiin, että tuutkohan töihin ja kaikkee.

Työkavereiden puheen nuoren juhlinnan venähtämisestä ja sen seurauksista voi tulkita Drewerya (2005) mukailleen positiokutsuksi, joka kutsuu puheen kohdetta tiettyyn positioon. Tässä haastatellulle tarjottu positio viittaa vastuuttoman nuoren positioon. Dreweryn (mt.) mukaan tällaiset poissulkevat ja marginaalisuutta tuottavat positiokutsut ovat tyypillisiä aikuisten ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa. Poissulkeva positiokutsu tarjoaa kutsun saajalle alistettua tai passiivista positiota ja jättää vähän tilaa aktiiviselle toimijuudelle ja osallisuudelle. (Mt.) Työkavereiden naljailuiden vastaisesti haastateltava kuitenkin esittää hoitaneensa työnsä moitteettomasti. Puhumalla häneen kohdistettuja kielteisiä oletuksia vastaan hän torjuu saamansa vastuuttoman nuoren positiokutsun ja neuvottelee itselleen luotettavan ja vastuullisen työntekijän identiteettiä. Tämä mahdollistuu harkitulla itsen positioinnilla nuoren vedotessa kokemuksiinsa sekä korostaessaan aktiivista toimijuuttaan ”*et mä oon kyl jokaikisen viikonloppuvuoron hoitanu*”.

Haastateltava on aiemmin kertonut olevansa työtön ja esittänyt irtisanotuksi joutumiseen kohdistuneen paheksuntaa ja epäilyä siitä, että olisi aiheuttanut irtisanomisen omalla toiminnallaan. Nuori puhuu näitä oletuksia vastaan korostamalla, ettei irtisanoutuminen johtunut hänestä itsestään. Näin hän vastustaa työttömiin kohdistuvaa laiskan ja kyvyttömän stigmaa: työttömäksi voi joutua myös ilman, että on laiska tai sotkee asiansa. Aikuiset positioituvat haastateltavan puheessa

sellaisiksi, jotka arvostelevat nuoren toimia ja näkevät tämän ongelmiansa (tässä työttömyyden) aiheuttajina. Tiedusteluuni siitä, miltä tällainen muiden syyllistävä reagointi tuntuu hän vastaa:

H2: No mä osaan onneks sivuuttaa sen tosi hyvin silleen, että tää ei ollu mun vika, et ei voi mitään. Ja en mä tiä. Mä en kuitenkaa halua aikuistuu viel liikaa, ni sit välil tuntuu, et äitiki sanoo, että koita nyt vähä aikuistuu.

Nuori näyttää suhtautuvan varsin kypsästi ja aikuismaisesti hänelle esitettyihin kommentteihin asioidensa ”sössimisestä”. Nuorelle näyttäisi riittävän, että tietää itse irtisanomisen olleen itsestään riippumatonta. Hän tiedostaa näyttäytyvänsä vastuuttomana muiden aikuistumisodotusten jäädessä täyttymättä, mutta ei koe näitä odotuksia vartenotettavina ja kohtuullisina. Näin ollen hän jatkaa erontekoa vastuullisen nuoren positionsa ja aikuisuuden välillä esittämällä, ettei halua vielä aikuistua liikaa muiden vaatimuksista ja odotuksista huolimatta. Nuoren näin itselleen neuvottelema identiteetti vastuullisena ja kypsänä nuorena saa aikuistumisvaatimukset näyttämään tarpeettomilta. Tällöin vastuullinen nuori näyttäytyy aktiivisena toimijana oman elämänsä kentällä, ei aktivoinnin tarpeessa olevana aikuisten huolen ja syyllistämisen kohteena.

5.2.6 Optimistisen nuoren positio

Haastateltujen tulevaisuuspuheessa toistuu toive opiskelusta, työurasta, parisuhteesta sekä perheestä. Näin nuorten tulevaisuuden haaveet vastaavat pitkälti aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan mukaista etenemistä ja vuoden 2016 tulevaisuusteemaisen nuorisobarometrin tuloksia. Nuorisobarometrin mukaan aikuisuuden merkkipaalut – vakituinen työ, oma asunto ja perhe – ovat edelleen yleisiä unelmia Suomessa asuvien 15-29 vuotiaiden nuorten keskuudessa (Aapola-Kari & Wrede-Jäntti 2017, s. 164). Aineistossani omaa asuntoa ei kuitenkaan mainita haaveeksi ja osa nuorista myös vastustaa perinteistä ydinperheen ympärille rakennettua ihannetta:

H2: No mä haluisin pysyy mun poikaystävän kans ja sitte, no mä en tiä haluuks mä mitään lapsii tai omakotitaloo ja farmariautoo, mä en tiä onks se oikein mua. Mutta en mä tiä, mä haluun tehä semmosii perusjuttuja, elää mun aikuiselämää.

Perinteisten aikuisuuden merkkipaalujen ohella nuoret esittävät haaveilevansa kokemuksista ja matkustelusta, kuten H4 sitaatti ilmentää. Arnett (2015) on esittänyt kokemusten hankkimisen yhdeksi muotoutuvan aikuisuuden keskeiseksi piirteeksi. Näin myös matkustamisen halun voi nähdä nuoruuden ja aikuisuuden väliin jäävää ajanjaksoa ilmentävänä piirteenä.

H4: Toivon et mä tulisin vielä vaik reissaamaan tai näkemään ja kokemaan enemmän. Toi on tosi vaikee kysymys mulle koska en mä tiedä, aika näyttää. Siitä se taas nähdään et mä ajaledhin ja seilaan vaan koska, en mä tiedä mitä se tuo tullessaan. Ei oo mitään (tiedossa).

Tulkitsen haastateltavan puheen varautuneen optimistiseksi pohdinnaksi tulevaisuudesta. Nuori esittää toivovansa tulevaisuudelta myönteisiä asioita kokemusten ja matkustelun muodossa, mutta esittää kysymyksen ”mistä haaveilet?” itselleen vaikeaksi. Vaikeus näyttäisi liittyvän tulevaisuuden suunnitteluun ja sen puutteeseen, mikä puolestaan kytkeytyy ajalehtimiseen. Haastattelun kuluessa nuori on esittänyt ajalehtimisen vastakohtana produktiivisuudelle ja sen ihanteelle. Tähän peilaten tulkitsen nuoren tulevaisuuspuheen näytteenä siitä, että hän tiedostaa vastuullisen ja tuotteliaan kansalaisen olevan hyvin organisoitunut myös tulevaisuuden suhteen. Tätä vasten ajalehtiminen ja suunnitelmien puute näyttäytyy lähinnä vastuuttomuutena. Nuori kuitenkin myös kyseenalaistaa suunnitelmallisuuden vaatimuksen konstruoidessaan, että aika näyttää mitä tulevaisuus tuo mukanaan, jolloin tarkkaa suunnitelmaa ei välttämättä tarvitakaan.

Arnettin (2004; 2015) esittämä muotoutuvaan aikuisuuteen kuuluva optimistinen suhtautuminen tulevaisuuteen näkyy aineistossani. Nuorten puheessa tulevaisuus rakentuu mahdollisuuksien täyteiseksi oman aktiivisen tulevaisuuden suunnittelun ansiosta. Alla haastateltava esittää haluavansa ammatillisten suunnitelmien lisäksi vaikuttaa yhteiskunnallisesti. Nuoren puheessa motivaatio poliittiseen vaikuttamiseen näyttää kumpuavan pitkälti kiitollisuuden tunteesta, jolloin juuri kiitollisuus saattaa vahvistaa nuoren luottamusta tulevaisuuteen.

H5: Mun tulevaisuus näyttää aika kivalta, kun mä oon suunnitellu tosi paljon. Minusta tulee hammaslääkäri, mä opiskelen hammaslääkäriks. [--] Ja sen ulkopuolella haluan vaikuttaa poliittisesti. Haluan tehdä kaikkea hyvää tässä yhteiskunnassa koska tämä maa on minun maa ja mä olen täällä ja ihmiset ovat minun maalaisia.

Seuraavaksi päätän analyysini esittämällä tiivistetysti millaisia identiteettejä haastattelemiini nuoret rakentavat esittämieni positioiden ja vastapuheen kautta. Esittelen analyysin pohjalta muodostamani kolme identiteettiä, jotka rakentuvat läpi aineiston lähes jokaisen haastatellun nuoren puheessa. Aineistosta olisi mahdollista tulkita myös toisenlaisia identiteettejä, jolloin tässä esittämäni identiteetit ovat osa tutkijana tekemääni valintaa. Valintani perustuu aineistoon kohdistamiini tutkimuskysymyksiin. Lisäksi esitän yhteenvedon nuorten toimijuuden rakentumisesta.

5.3 Yhteenvedo haastattelussa rakentuvista identiteeteistä ja toimijuudesta

Seuraavassa pyrin täydentämään yllä muotoilemani vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen esittämällä yhteenvedon siitä, millaisia identiteettejä nuoret rakentavat heille mahdollistuvien positioiden ja vastapuheen kautta. Pyrin vastaamaan myös toiseen tutkimuskysymykseen siitä, millaiseksi nuorten toimijuus rakentuu näissä identiteetin rakentamis- ja neuvotteluprosesseissa. Kuten luvussa kolme esitin, sosiaalisen konstruktionismin piirissä identiteetin nähdään rakentuvan sosiaalisesti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja diskurssien puitteissa. (Augoustinos ym., 2006; Burr, 2015; Davies & Harré, 1990; Drewery, 2005; Harré & Langenhove, 1999; Potter & Wetherell.) Tähän nojaten tarkastelen seuraavassa haastateltujen identiteettiä positioiden ja vastapuheen kautta haastattelutilanteen vuorovaikutuksessa rakentuvana ilmiönä.

Kielenkäyttö ja vuorovaikutus eivät kuitenkaan tapahdu tyhjiössä vaan identiteettien rakentaminen kietoutuu valtaan ja kysymykseen siitä, kenellä tai millä ryhmällä on mahdollisuuksia osallistua kamppailuihin merkityksistä ja määritelmistä (Jokinen ym., 2004, s. 11). Tällainen valtasuhde kuitenkin mahdollistaa vakiintuneita käsityksiä kyseenalaistavan vastapuheen, jolloin on kiinnostavaa kysyä, miten valtakulttuurin mukaan marginaaliin sijoitetut ihmiset (esimerkiksi työttömät) asemoivat itseään suhteessa tähän valtakulttuurin määrittämään paikkaan ja identiteettiin? (Mts. 11.) Positioiden ja vastapuheen käsitteen kautta pyrinkin tarkastelemaan, hyväksyvätkö haastatellut heille valtavirrassa annetut leimaavat identiteetit vai pyrkivätkö he puheellaan horjuttamaan marginaalin ja keskuksen rajoja irtisanoutumalla tarjotuista leimoista.

5.3.1 Tavallisen nuoren identiteetti

Vastapuheen sekä yllä esittämieni positioiden kautta haastattelemanuori nuoret rakentavat ja neuvottelevat itselleen kielteisistä määritelmistä ja leimaavista identiteeteistä poikkeavia identiteettejä. He rakentavat ennen kaikkea tavallisen nuoren identiteettiä, mutta pyrkivät myös venyttämään tavanomaisen tai normatiivisen nuoruuden kuvaa puhumalla normeja ja nuoriin kohdistuvia odotuksia vastaan. Heidän näin kuvaamansa nuoruus rakentuu rinnakkaiseksi, ei alisteiseksi normatiiviselle nuoruudelle. Tavallisuuden rakentaminen tapahtuu pääsääntöisesti hienovaraisen neuvottelun ja vastapuheen kautta. Poikkeuksena tähän yksi, tällä hetkellä työn ja koulutuksen ulkopuolella oleva haastateltava positioiden itsensä suoraan tavalliseksi nuoreksi sanomalla ”No mä oon tämmönen aika tavallinen 18-vuotias”.

Aineistossa tavallisuutta rakennetaan erilaisin vastapuheen keinoin. Useamman haastateltavan kohdalla tavallisen nuoren identiteetti rakentuu vastuullisen nuoren position kautta. Vastuullisen position rakentaminen tapahtuu harkitusti nuorten pyrkiessä hallitsemaan vaikutelmaa itsestään ja

esittämään itsensä haluamassaan valossa. Tämä mahdollistuu vetoamalla omiin kokemuksiin ja korostamalla omaa toimijuutta, kuten Langenhove ja Harré (1999, s. 24-25) ovat esittäneet. Vaikutelmaa vastuullisuudesta rakennetaan esimerkiksi esittämällä itse vastuullisena työntekijänä, opiskelijana tai äitinä kielteisistä oletuksista ja ennakkoluuloista huolimatta. Tällöin opiskelija ei ole laiska vaan jatkuvien ja liiallisten vaatimusten uuvuttama, eikä työtön nuori kyvytön ja vastuuton vaan jopa kypsempi kuin ne aikuiset, jotka häntä arvostelevat. Vastaavasti nuori äiti esittää itsensä yhtä hyvänä kuin kenet tahansa äidin ja vastustaa näin nuoreen äitiin liitettyä vastuuttomuuden oletusta. Aapolan ja Ketokiven (2013, s. 23) mukaan pidentyneeseen nuoruuteen onkin liitetty oletus nuorten itsekkyydestä, omien nautintojen maksimoinnista ja vastuun pakoilusta. Haastattelemiini nuoret näyttävät olevan tietoisia tästä ja asettuvat vastustamaan oletusta nuorten alkoholin käytöstä, holtittomuudesta ja vastuuttomuudesta. Kumoamalla tämän kulttuurisen oletuksen omalta osaltaan haastateltavat onnistuvat esittämään itsensä vastuullisina toimijoina.

Tavallisen nuoren identiteettiä rakennetaan myös tekemällä eroa itsen ja muiden ei tavallisten tai ei-hyväksyttävien kategorioiden välillä. Tämä tapahtuu esimerkiksi erottamalla oma tilanne yleisesti tuomittavista kategorioista, kuten alkoholisteista. Tällainen eron politiikan kautta rakentuva vastapuhe voimistuu tavallisuusretoriikalla. Esimerkkinä tästä yksi haastateltava konstruoi haluavansa arjen kohtaamisissa puhua jostain tavallisesta ja arkisesta oman hankalan ja muissa huolta tai sääliä herättävän tilanteensa sijaan. Näin omaa tilannetta normalisoivan vastapuheen kautta mahdollistuu leimatun identiteetin purkaminen ja vapaamman identiteetin neuvottelu. Tämän ansiosta nuoren ei tarvitse vältellä sosiaalisia kohtaamisia ja piiloutua työttömyyden leiman uusiutumiselta. Näin nuoret esittävät aineistossa vastapuhetta myös suhteessa siihen, mitä ajattelevat muiden heistä ja heidän tilanteestaan ajattelevan. Tämän vastapuheen avulla nuoret positioivat nämä toimijat (kuten omat vanhemmat tai aikuiset yleisesti) sellaisiksi, jotka arvostelevat nuoren toimia ja näkevät tämän syyllisenä nykyiseen tilanteeseensa eli työttömyyteen, uupumuskierteeseen, hukassa olemiseen tai ajalehtimiseen. Vastapuheellaan nuoret kieltävät nämä oletukset, jolloin heidän positionsa rakentuu vastapositioksi kielteisille ja leimaaville määritelmille. Tästä positiosta käsin nuorille rakentuu tila neuvotella vastuullisen ja tavallisen nuoren identiteettiä.

Tavallisen nuoren identiteettiä rakennetaan aineistossa myös kaavan vastustajan position kautta. Rikkomalla normien mukaista aikuistumisen kaavaa ja puhumalla nuoriin kohdistuvia odotuksia ja kielteisiä määritelmiä vastaan haastateltavat onnistuvat neuvottelemaan itselleen suotuisamman identiteetin ja esittämään itsensä tavallisemmassa valossa kuin mitä ajattelevat muiden heistä ajattelevan. Raitakarim (2004, s. 60) mukaan kulttuuristen mallitarinoiden vaikutus ilmenee siinä, että yksilöt ryhtyvät perustelemaan tekojaan, mikäli kokevat, etteivät ole pystyneet täyttämään

heihin kohdistuvia odotuksia tai ovat poikenneet normeista. Tämä näkyy aineistossani siten, että haastateltavat rakentavat itselleen position, jossa joutuvat perustelemaan ja selittelemään esimerkiksi työttömyyttä, elämäntilannettaan tai ajalehtimistään. Nuorten konstruoima ajalehtiminen tai hukassa oleminen näyttäisi näin muodostuvan ongelmalliseksi nimenomaan nuoren ja tämän ympäristön vuorovaikutuksessa. Nuoret kuitenkin asettuvat neuvottelemaan itselleen kulttuurisesta mallitarinasta ja muiden odotuksista poikkeavaa identiteettiä korostamalla, etteivät halua aikuistua liikaa tai tavoitella mallitarinan mukaista lineaarista etenemistä. Näin he näyttävät vastustavan sitä, että vielä kehittyvän nuoren tulisi olla valmis ja virheetön aikuisten maailmaan. Kulttuurisen mallitarinan mukaisen ”kaavan” ja aikuistumisen vaatimuksen vastustaminen saattaisi näin liittyä myös nuorten pyrkimykseen puolustaa näkemystä siitä, että nuoruus on oppimisen ja kasvun aikaa, jolloin on myös sallittua tehdä virheitä ja etsiä omaa polkua.

Tavallisuutta rakennetaan aineistossa myös yhden haastateltavan (H5) toimesta ottamalla maahanmuuttajana suomalaisen positio. Toteamalla ”*Joo mä oon tuntematon suomalainen*” haastateltu esittää itsensä suomalaisena ja viittaa mahdollisesti tunnettuun suomalaiseen teokseen ja elokuvaan *Tuntematon sotilas*. Näin nuoren voi tulkita rakentavan tavallisuuden ohella hyväksytyt ja arvostetun kansalaisen identiteettiä. Tämän tueksi haastateltava esittää päässeensä opinnoissaan ryhmän mukaan oman aktiivisen toimintansa kautta. Hänen mukaansa ryhmässä syntyi tämän myötä myös huomattavasti parempi yhteishenki. Tällöin haastateltava muuttui pelottavasta maahanmuuttajasta myös muiden silmissä tavalliseksi nuoreksi ja keskeiseksi toimijaksi. Tällainen identiteetin rakentaminen näyttäytyy sankaritarina, jossa ei ilmene uhriutumista vaan kovaa määrätietoisuutta ja halua vaikuttaa omiin asioihin sekä yhteiskuntaan.

Analyysini pohjalta aineistossa rakentuva kuva nuoruudesta poikkeaa normatiivisesta nuoruudesta ja aikuistumisen kulttuurisesta mallitarinasta, jossa nuoruus näyttäytyy lineaarisena etenemisenä ja aikuisuuteen valmistautumisena. Aineistossani näkyy Hoikkalan (1991; 1993) esittämä aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan murros: nuoret vastustavat rivakkaa ja normatiivista aikuistumista ja rakentavat näin nuoruudesta versiota, johon kulttuurinen mallitarina ei istu. Mallitarinaa vastustaessaan nuoret kyseenalaistavat heihin kohdistuvia kielteisiä määritelmiä työttömyyteen, laiskuuteen ja vastuuttomuuteen liittyen. Näin nuoret osoittavat haastatteluissa, että yhteiskunnan ihanteista ja normeista poikkeavalla tavalla elävä nuori voi olla vastuullinen toimija ja identifioitua tavalliseksi nuoreksi. Näin nuoret myös neuvottelevat tavallisen nuoren määritelmää uudelleen ja laajentavat tavallisuuden rajoja kattamaan suurempaa nuorten joukkoa.

5.3.2 Aktiivisen toimijan identiteetti

Analyysini osoittaa, että haastattelemani nuoret eivät tyydy hyväksymään heille valtavirran toimesta osoitettuja leimaavia identiteettejä. Nuorten puhe on osoitus aktiivisesta toimijuudesta, joka rakentuu vuorovaikutuksen mahdollistamien positioiden kautta, kuten Drewery (2005) on esittänyt. Haastateltavat irtisanoutuvat vastuuttoman ja passiivisen toimijan positiosta vastapuheella, jota rakennetaan aineistossa pääosin ilman haastattelijan erillistä kysymystä tai kommenttia leimaan liittyen. Tästä ilmenee, että haastatellut ovat hyvin tietoisia heihin kohdistuvista odotuksista ja määritelmistä. Kuten Juhila (2004b) on esittänyt, haastatteluasetelma itsessään eli se, että nuoret tulevat haastatteluun vertaisryhmätoimintaan osallistuneina nuorina, riittää synnyttämään vakiintuneiden kategorioiden ja leimaavien identiteettien vastustusta. Tämä osoittaa nuorten olevan tietoisia niistä kulttuurisista ja leimaavista oletuksista, joita vertaisryhmätoimintaan liitetään.

Oman toimijuuden korostamisella ja henkilökohtaisiin kokemuksiin vetoamalla nuorten on mahdollista esittää itsensä haluamassaan valossa ja rakentaa itselleen suotuisaa identiteettiä (Langenhove & Harré, 1999). Esimerkkinä tästä eräs haastateltava rakentaa vastuullisen ja luotettavan työntekijän identiteettiä positioimalla itsensä harkitusti toimijaksi, joka on epäilyksistä huolimatta hoitanut työnsä mallikkaasti. Jouduttuaan irtisanotuksi nuori konstruoi saaneensa osakseen syyllistämistä sekä kehotuksia aikuistua, jolloin nuoren aikuistumattomuus näyttää toimivan oikeutuksena tämän mitätöimiselle ja syyllistämislle. Nuoreen kohdistuvat paineet rakentuvat ristiriitaisiksi: yhtäällä nuoren odotetaan aikuistuvan ja ottavan vastuuta toiminnastaan, mutta samaan aikaan toisaalla hänen oletetaan tuottavan pettymys. Kypsän ja aikuistuneen nuoren odotetaan pitävän työpaikkansa, mutta työpaikalla nuoren työpanos kyseenalaistetaan nuoruuteen liitettävien elämäntapojen takia. Nuori puhuu molempia odotuksia vastaan ja kumoo käsityksen itsestään vastuuttomana juhlijana sekä aktivoinnin tarpeessa olevana, rajallisena toimijana.

Relationaalisen näkemyksen mukaan yksilöllä ei koskaan ole täyttä kontrollia omasta toimijuudestaan vaan se on osin ympäröivien diskursiivisten käytänteiden ja sosiaalisten suhteiden rajaamaa (Davies & Harré, 1990; Drewery, 2005). Haastattelemieni nuorten toimijuutta näyttäisi rajoittavan yhteiskunnan ja sen toimijoiden heihin kohdistamat odotukset ja oletukset esimerkiksi työttömän vastuuttomuuteen ja passiivisuuteen liittyen. Nuoret kuitenkin asettuvat vastustamaan näitä odotuksia. Tämä vastapuhe mahdollistaa aktiivisen toimijan position sekä merkityksistä käytävän neuvottelun. Aineistossani myös sellainen toiminta, mikä ulkoapäin määrittäisi herkästi rajalliseksi tai olemattomaksi toimijuudeksi, rakentuu haastateltujen puheessa aktiiviseksi toimijuudeksi. Kahden haastatellun puheessa hukassa oleminen tai ajalehtiminen rakentuu

aktiiviseksi oman paikan etsimiseksi: nuoret konstruoivat etsivänsä omaa paikkaa, jotta voisivat kokea olevansa osa yhteiskuntaa ja tyytyväisiä itseensä. Nuorten konstruoima kokemus ja syyt ajalehtimiselle poikkeavat tällöin merkittävästi siitä huolipuheesta, jolla nuoria esitetään aktivoinnin tarpeessa oleviksi ja passiivisiksi ei-toimijoiksi. Tällaista huolipuhetta on esitetty erityisesti nuorten syrjäytymiseen liittyen eri areenoilla mediasta poliittiseen päätöksentekoon. Syrjäytymiskeskustelun sekä nuorten syrjäytymisen käsitteen on kuitenkin todettu yksinkertaistavan, syyllistävän ja leimaavan huomion kohteena olevia nuoria ja heidän elämäntilanteitaan. (Aaltonen ym., 2015; Järvinen & Jahnukainen, 2001; Pohjola, 2001; Suutari & Suurpää, 2001.) Haastattelemani nuoret kumoavat syrjäytymiseen kytketyn passiivisuuden oletuksen ja esittäytyvät pitkälti aktiivisina ja määrätietoisina toimijoina nuoruudesta, omasta elämäntilanteestaan ja tulevaisuudesta puhuessaan. Näin nuoret osoittavat, että aktiivista toimijuutta ei ole ainoastaan normatiivinen eteneminen ja odotusten täyttäminen vaan myös omanlaisen nuoruuden rakentaminen sekä oman polun etsiminen.

5.3.3 Määrätietoisen nuoren identiteetti

Analyysini pohjalta ilmenee, että haastattelemani nuorten puheessa on viitteitä nuoruuden pidentymisestä. Haastatelluista moni positioi itsensä nuoreksi aikuiseksi tai varhaisaikuiseksi. Näin he tekevät puheessaan eroa nuoruuden ja aikuisuuden välille: varhaisaikuisuus tai nuori aikuisuus näyttäytyy välitilana näiden välillä. Välitilalla viitataan aineistossa myös ulkopuolisuuden ja kuulumattomuuden tilaan sekä tilaan työttömyyden, työllisyyden ja työkyvyttömyyden välillä. Osassa aineistoa välitila rakentuu ajaksi, johon liittyy ajalehtimisen ja hukassa olemisen kokemusta sekä epätietoisuutta siitä, mitä elämältään haluaa. Arnett (2015, s. 9) onkin esittänyt epävarmuuden, identiteetin etsinnän ja välitilan kokemuksen olevan tyypillistä muotoutuvassa aikuisuudessa. Aapolan ja Ketokiven (2013, s. 22-26) mukaan aikuisuus ei näyttäydy nykynuorille elämänkulun päällimmäisenä tavoitteena, johon tulisi kiirehtiä. Myös haastattelemani nuoret ottavat kantaa aikuistumiseen ja toteavat, ettei heillä ole kiire aikuistua: yksi haastateltava toteaa suoraan, ettei halua vielä aikuistua liikaa ja toinen pohtii olevansa ikuinen nuori aikuisen kehossa. Yksi haastatelluista myös konstruoii tulevaisuuden pelottavaksi asiaksi. Aapolan ja Ketokiven (mts. 23) mukaan nuoruuden pidentyminen tarkoittaa monille nuorille myös epävarmuuden pitkittymistä ja tulevaisuuden rakentamista ristiriitaisuuksien ja epäselvien odotusten varassa. Näin nuoruuden pidentyminen saattaa toimia myös keinona hallita tulevaisuuteen liittyvää epävarmuutta, ahdistusta ja pelkoa. Aikuisuuteen ei haluta kiirehtiä, sillä ei ole takuuta nuoruuden jälkeisen elämän järkevyydestä, kypsytydestä tai turvallisuudesta, kuten Hoikkala (1993, s. 250-252) on esittänyt. Nuorten puhe välitilasta ja ajalehtimisestä saattaa näin kytkeytyä siihen, ettei edessä odottava aikuistuminen houkuttele, sillä aikuisuus ei enää näyttäydy epävarmuuden päätepesäkinä.

Nuorten puheessa tulevaisuuden haaveet rakentuvat melko perinteisiksi ja turvallisuudenhakuisiksi. Nuoret kertovat haaveilevansa opiskelusta, työurasta, parisuhteesta ja/tai perheestä. Muutaman nuoren puheessa rakentuu myös haave kokemuksista, elämyksistä ja matkustelusta. Osa haastatelluista puhuu hyvin selkeistä unelmista, kuten lääkärin ammatista ja konkreettisista suunnitelmista niiden saavuttamiseksi. Näiden nuorten puheessa nykyhetken haasteet, kuten työttömyys, eivät rakennu unelmien esteeksi. He esittävät vastapuhetta suhteessa siihen, millaista suhtautumista tulevaisuuteen olettavat heiltä odotettavan. Osa nuorista konstruoii tulevaisuuttaan huomattavasti myönteisemmin kuin mitä heidän nykytilanteensa perusteella voisi mielestään olettaa. Motivaatio ja selkeät suunnitelmat tavoitteiden saavuttamiseksi lisäävät nuorten luottamusta tulevaan. Tällöin tulevaisuus rakentuu mahdollisuuksien täyteiseksi ja nuori määrätietoiseksi ja aktiiviseksi toimijaksi unelmiensa tavoittelijana. Näillä nuorilla tulevaisuuteen liittyy Arnettin (2000; 2004; 2015) kuvaamaa optimismia ja mahdollisuuksien näkemistä.

Nuorten puheessa ilmenee kuitenkin myös unelmoinnin vaikeutta ja epävarmuutta suhteessa tulevaisuuteen. Monin paikoin aineistoa tulevaisuuteen liitetään sekä toiveikkautta että epävarmuutta: tulevaisuudelta odotetaan hyviä asioita, mutta myös haasteiden läsnäolo tunnustetaan osaksi tulevaisuutta. Arnettin (2004; 2015) mukaan muotoutuvaan aikuisuuteen kuuluu vapaus kokeilla eri asioita ja vaihtaa suuntaa, sillä muotoutuvassa aikuisuudessa yksilö on vastuussa lähinnä itsestään. Valinnan mahdollisuuksien ja vapauden käänköpuolena näyttäytyy kuitenkin edessä hämmöttävä aikuisuus, jolloin muotoutuvaan aikuisuuteen liittyy vapaiden kokeilujen ohella painetta luoda pohjaa omalle tulevaisuudelle (Arnett, 2015). Myös osa haastattelemistani nuorista kertoo kokevansa painetta olla suunnitelmallisempi oman tulevaisuuden suhteen. Nuoret kuitenkin kyseenalaistavat tämän suunnitelmallisuuden vaateen perustelemalla, että pitkän tähtäimen suunnitelmien tekeminen ei ole kaikille nuorille yhtä lailla mahdollista tai helppoa. Osa puolestaan kumoaa tarkan suunnittelun vaateen toteamalla odottavansa, mitä tulevaisuus tuo mukanaan.

Epävarmuudesta ja peloista huolimatta nuorten konstruoima tulevaisuus näyttää ennen kaikkea toiveikkaalta ja nuoret määrätietoisilta toimijoilta tulevaisuutensa suhteen. Kokonaiskuvassa nuorten tulevaisuuden näkymät rakentuvat myönteisiksi ja nuoret näyttävät luottavan tulevaan nykyhetken haasteista riippumatta. Myös ne nuoret, jotka esittävät tulevaisuuden pelottavaksi tai haaveilun vaikeaksi kertovat odottavansa tulevaisuudelta myönteisiä, esimerkiksi opiskeluun ja kokemukseen tai matkusteluun liittyviä asioita. Myönteiset tulevaisuuden näkymät onkin esitetty yksilöä voimaannuttavaksi tekijäksi (Myllyniemi, 2017, s. 85). Nuorisobarometrin tutkimuksen mukaan luottamus tulevaan näyttäisi olevan tärkeä nuorta suojaava tekijä erityisesti hyvinvoinnin

matalimmilla tasoilla (mts. 87). Haastateltujen optimistinen, luottavainen ja määrätietoinen tulevaisuuspuhe vaikuttaisi siis olevan merkittävä heidän hyvinvointiaan tukeva tekijä.

Seuraavaksi päätän tutkielmani pohdintaluvulla, jossa esitän tutkimukseni keskeisimmät löydökset ja suhteutan tuloksiani aiempaan tutkimukseen nuoruudesta ja nuorten syrjäytymisestä. Lisäksi pyrin arvioimaan tutkimustani sekä sen rajoitteita. Pohdinnan viimeisessä osiossa esittelen tutkimuksen pohjalta muodostamani jatkotutkimushaasteet ja käytännön toimenpide-ehdotukset.

6 POHDINTA

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut sitä, miten haastattelemani nuoret puhuvat nuoruudesta, elämäntilanteestaan sekä tulevaisuudesta yksilohaastattelussa. Vastapuheen käsitteen ja positiointiteorian avulla olen pyrkinyt osoittamaan, millaisia positioita nuorille mahdollistuu ja millaisia identiteettejä he rakentavat haastattelun kontekstissa. Lisäksi olen tarkastellut, millaisena nuorten toimijuus näyttäytyy näissä identiteetin rakennus- ja neuvottelutilanteissa. Tässä luvussa kokoan yhteen tutkimukseni keskeisimmät löydökset, arvioin tutkimustani ja esitän muutamia jatkotutkimusehdotuksia. Pyrin myös tarkastelemaan, millaisena haastattelemini nuorten rakentama kuva nuoruudesta näyttäytyy suhteessa syrjäytymisestä käytyyn keskusteluun.

6.1 Tärkeimmät löydökset

Haastattelemani nuoret tekevät puheellaan eroa normatiivisen ja moninaisen nuoruuden välille. Näin tehdessään nuoret vastustavat yhteen muottiin mahtumista ja normatiivisen nuoruuden ihannetta. He osoittavat haastattelutilanteessa vastapuheen ja identiteettineuvottelujen kautta, että nuorena oleminen ei ole vain kulttuurisen mallitarinan mukaista lineaarista etenemistä ja siirtymistä aikuisuuteen. Normatiivisesta nuoruudesta poikkeaminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että nuori olisi vastuuton tai passiivinen ei-toimija. Päinvastoin, nuoret konstruoivat, että normeista poikkeava nuori voi olla vastuullinen ja hyvä äiti, työntekijä tai opiskelija. Aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan murros on havaittu tutkimuksessa 90-luvulta lähtien (Hoikkala, 1991; 1993) mutta tutkimukseni perusteella kulttuurinen mallitarina näyttäisi yhä toimivan vahvana normina ja paineiden lähteenä nuorille. Haastateltujen puheessa nuoruuteen ja aikuistumiseen liittyvät paineet konstruoidut yleisesti yhteiskunnan ja sen instituutioiden sekä aikuisten ja etenkin omien vanhempien suunnalta tuleviksi. Tutkimuksessani ei näin näy Ketokiven (2013) esittämää ajatusta siitä, että pidentyneessä nuoruudessa aikuistumisen mallia etsitään vanhemman sukupolven sijaan lähinnä vertaisista. Tutkimuksessani ilmenee myös, että kulttuurisesta mallitarinasta ja muiden odotuksista poikkeaminen saattaa herättää nuoressa ahdistusta ja riittämättömyyden tunteita.

Tutkimuksessani ulkopuolisuus rakentuu yhdeksi nuoruutta merkittävästi haastavaksi tekijäksi, sillä nuoret puhuvat verrattain paljon ulkopuolisuudesta ja siihen kytkeytyvistä haasteista. Törrönen ja Vornanen (2002) ovat esittäneet nuorten liittävän syrjäytymisen ennen kaikkea yksinäisyyteen ja ulkopuolisuuteen. Tämä nuorten esittämä emotionaalisen syrjäytymisen näkökulma poikkeaa perinteisestä syrjäytymiskeskustelusta, jonka keskiössä on kiinnittymättömyys työelämään ja koulutukseen. Näin ollen myös nuorten hyvinvoinnin tukemisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen tulisi suuntautua työllisyys- ja koulutustoimien ohella aiempaa vahvemmin sosiaalisten suhteiden ja tunnekokemusten tarkasteluun. Suomessa ja Britanniassa tehdyn tutkimuksen perusteella Gordon, Holland, Lahelma ja Thomson (2008) esittävät nuorten naisten koulutussiirtymiin liittyvän erilaisia tunteita, toiveita, epävarmuuksia ja ristiriitoja. Tutkimukseni perusteella tämä näyttäisi pitävän paikkansa erityisesti, mikäli siirtymät ovat haasteellisia ja poikkeavat lineaarisesta normista esimerkiksi lastensuojelun sijoituksen, oppimisvaikeuksien tai mielenterveysongelmien vuoksi. Tällaisten siirtymiä haastavien tekijöiden voidaan myös katsoa leimaavan nuoren identiteettiä.

Keskeisimpänä löydöksenä esitän tutkimukseni osoittavan haastattelemieni nuorten omaavan resursseja neuvotella leimatusta identiteetistä poikkeavaa identiteettiä. Jokisen ym. (2004, s. 11) mukaan identiteettineuvotteluissa heikoilla ovat marginaaliin paikannetut yksilöt ja ryhmät, sillä identiteetin rakentaminen kytkeytyy valtaan ja mahdollisuuksiin osallistua kamppailuun merkityksistä. Haastattelemieni nuorten tuottama vastapuhe on osoitus siitä, että he ovat tietoisia heihin valtakulttuurissa kohdistetuista kielteisistä määrittelyistä ja heille osoitetuista marginaalisista positioista, kuten laiskan, työttömän ja teiniäidin positioista. Käydessään neuvottelua tällaisista leimatuista identiteeteistä nuoret rakentavat identiteettiään suhteessa oletettuun toisen kategoriaan. Tällaiseen toiseuden kategoriaan sijoitettuja yksilöitä ei perinteisesti nähdä sellaisina, joilla olisi valtaa ja mahdollisuuksia osallistua kamppailuun merkityksistä ja identiteeteistä. Haastattelemanuoret kuitenkin osoittavat toisin: haastattelutilanteessa he näyttävät, että leimattua identiteettiä on mahdollista kyseenalaistaa, vastustaa ja muuttaa vastapuheen ja positioinnin kautta.

Tutkimukseni osoittaa vastapuheen ja identiteettineuvottelujen kytkeytyvän vallan ohella kysymykseen toimijuudesta. Tarkastelin toimijuutta vuorovaikutuksessa rakentuvana kykynä toimia ja tehdä valintoja (Burr, 2015; Emirbayer & Mische, 1998). Aktiivista toimijuutta ilmentää nuorten kyky neuvotella esimerkiksi työttömän, vastuuttoman ja laiskan nuoren leimaavaa identiteettiä. Goffmanin (1963) mukaan leimatun identiteetin kantajan toimijuus on rajallista, jolloin leimautuneet yksilöt pyrkivät monesti välttämään identiteettiinsä kohdistuvaa lisävahinkoa piiloutumalla. Stigmatisoitujen yksilöiden, kuten työttömien voisi näin nähdä pyrkivän välttämään sosiaalisia kohtaamisia. Haastattelemistani nuorista ne, joihin kohdistuu työttömyyden leimaa

kuitenkin kertovat sosiaalisten suhteiden olevan tärkeä osa omaa arkea. He korostavat työttömyyden olevan itsestään riippumatonta tai pyrkivänsä vuorovaikutustilanteissa säätelemään ja ohjaamaan keskustelua siten, ettei oma elämäntilanne ole keskiössä. Tällainen, Goffmanin (1959) esittämä vaikutelmanhallinta ja minän esittäminen itselle suotuisassa valossa näyttäisi siis mahdollistavan identiteettineuvottelun ja aktiivisen toimijuuden. Neuvottelemalla itselleen aktiivisen toimijan identiteettiä haastattelemiini nuoret myös vastustavat heihin mahdollisesti kohdistuvaa huolipuhetta ja passiivisuuden oletusta sekä syrjäytyneen stigmaa. Aktiivista toimijuutta ilmentää myös nuorten osallistuminen vertaisryhmätoimintaan sekä vapaaehtoiseen tutkimushaastatteluun. Suurin osa nuorista toi haastattelun alussa esille halunneensa osallistua haastatteluun, koska koki nuoruuden, nuorten toimijuuden sekä vertaisryhmätoiminnan tutkimisen tärkeäksi.

Tutkimukseni pohjalta esitän haastattelemieni nuorten tulevaisuuden näkemysten rakentuvan pääosin optimistiseksi ja luottavaiseksi nykyhetken haasteista huolimatta. Nuorten tulevaisuuden haaveet rakentuvat pitkälti kulttuurisen mallitarinan mukaisiksi: nuoret kertovat haaveilevansa opiskelusta, työstä sekä parisuhteesta tai perheestä. Tulevaisuudesta puhuttaessa vastapuhe kohdistuu pitkälti siihen, että nuoret konstruoivat tulevaisuuttaan optimistisemmin kuin olettavat muiden heiltä odottavan. Tällöin nuorten tulevaisuususkoa vahvistaa tarkat suunnitelmat ja määrätietoisuus, jota nykyhetken haasteet, kuten työttömyys eivät estä. Myllyniemi (2017) on esittänyt luottamuksen tulevaisuuteen olevan merkittävä nuorten hyvinvointia tukeva tekijä. Erityisen tärkeää tulevaisuudenusko on hyvinvoinnin matalammilla tasoilla, kuten työttömillä nuorilla. Myönteiset tulevaisuudennäkymät voimaannuttavat nuoria ja usko taloudelliseen toimeentuloon tulevaisuudessa näyttäytyy vahvasti elämäntyytyväisyyttä selittävänä tekijänä. (Mt.) Haasteeksi muodostuu tällöin sen, miten turvata usko taloudelliseen toimeentuloon tulevaisuudessa erityisesti niille nuorille, jotka kohtaavat haasteita työmarkkinoilla.

Mielestäni onkin syytä kysyä, muodostavatko joustamattomat työmarkkinat, epävarma työelämä ja aktivointitoimet heikommassa asemassa oleville nuorille loukun, josta käsin on mahdotonta luottaa tulevaan? Tuoreen nuorisobarometrin (Haikkola & Myllyniemi, 2020) mukaan luottamus omaan tulevaisuuteen työelämässä on alhaisempaa koulutuksesta ja työelämästä syrjässä olevilla nuorilla. Näille nuorille työmarkkinoilla on tarjota lähinnä epävarmoja pätkätöitä, jolloin voidaan Aaltosta ym. (2015, s. 132) lainaten kysyä tekeekö tämä heistä ”prekariaattia, joka palkataan pienellä palkalla määräaikaaisesti tehtäviin, joissa kuka vaan voi korvata kenet tahansa, milloin tahansa”? Prekarisaatio viittaa työelämän epävarmuuden lisääntymiseen, pätkätöihin sekä määräaikaaisuuksiin, jotka kohdistuvat etenkin työmarkkinoilla heikommassa asemassa oleviin (Furlong & Cartmel, 2007, s. 40-41). Näin työllistämiseen pyrkivät aktivointitoimet eivät välttämättä vie nuoria pitkällä

tähtämellä eteenpäin vaan nuori saattaa palata lähtöruutuun uudelleen ja uudelleen. Lotta Haikkola (2020) on hiljattain kritisoinut nuorten aktivointiin suunnattuja työvoimatoimia siitä, etteivät ne huomio nuorten tilanteiden yksilöllisiä eroja: vaikka kaikki työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret eivät ole haavoittuvaisia tai kuntouttamisen tarpeessa, ovat heihin kohdistuvat aktivointikeinot pitkälti samoja. Haikkola (mt.) korostaa, että erilaiset aktivointitoimenpiteet, kuten kurssit ja työkokeilut saattavat itseasiassa tehdä nuorista entistä haavoittuvampia, sillä heitä ohjataan lähinnä matalapalkkaisille ja epävarmoille aloille. Näin nuorten omat valinnanmahdollisuudet näyttävät marginaalisina eikä heidän toimijuudelleen näytä jäävän tilaa.

Ajatus nuorista prekariaattina poikkeaa merkittävästi siitä syrjäytymiskeskustelusta, jota on esitetty julkisella, poliittisella sekä akateemisella areenalla. Tutkimukseni tukee tutkimuskirjallisuudessa esitettyä näkemystä siitä, että käsitteet syrjäytynyt, syrjäytymisvaarassa tai marginaalissa oleva ovat ongelmallisia, yleistäviä ja syyllistäviä (ks. esim. Aaltonen ym., 2015; Helne, 2002; Järvinen & Jahnukainen, 2001; Pohjola, 2001; Suurpää, 2009; Suutari & Suurpää, 2001). Aaltosen ym. (2015, s. 67) mukaan julkinen syrjäytymiskeskustelun normatiivisuus leimaa nuoria riippumatta siitä, miten nämä oman tilanteensa näkevät: syrjäytyneeksi paikannettu nuori ei välttämättä itse koe olevansa syrjässä tai syrjäytynyt. Haastattelin tutkimustani varten vertaisryhmätoimintaan osallistuneita nuoria, joiden arjessa esiintyy eriävissä määrin syrjäytymisen riskitekijöitä, kuten työttömyyttä, mielenterveysongelmia tai lastensuojelutaustaa. Nuorten haastattelutilanteessa rakentama kuva nuoruudesta eroaa kuitenkin huomattavasti syrjäytymiskeskustelun tuottamasta kuvasta ja nuoret myös kumoavat syrjäytymiskeskusteluun toistuvasti liitetyn kuvan syrjäytyneistä passiivisina, poikkeavina ja avuttomina (Helne, 2002). Haastattelutilanteessa nuoret asettuivat vastustamaan ajatusta passiivisista ja aktivoinnin tarpeessa olevista nuorista, vaikka haastattelukysymykset eivät sisältäneet syrjäytymisen teemaa. Nuoret vaikuttaisivat näin olevan tietoisia syrjäytymiskeskusteluun liitetystä kielteisistä määritelmistä ja irrottautuvat niistä oma-aloitteisesti. Pohjolan (2001) mukaan nuoria koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja toimintaan kytkeytyy epäluottamusta, valtaa, pakkoa ja yleistämistä. Tämä diskurssi mahdollistaa ylhäältäpäin tarkastelevan suhteen nuoriin, jotka määrittyvät keskeneräisiksi, ei-vielä-kansalaisiksi. Pohjolan (mts. 202) mukaan kansalaisuus on pitkälti työllä mitattua, jolloin erityisesti syrjäytyneen leiman saaneet nuoret määrittyvät passiivisiksi epäkansalaisiksi, joita on aktivoitava viranomaiskeinoin. Haastattelemani nuoret purkavat tätä passiivisuuden leimaa esittäessään itsensä tavallisina, aktiivisina ja vastuullisina toimijoina, joilla on mahdollisuuksia vaikuttaa oman elämän kulkuun. Tutkimuksellani peräänkuulutankin Pohjolan (mts. 202-203) tavoin luottamuksen ilmapiiriä ja jokaisen nuoren voimavarojen ja aktiivisuuden tunnistamista.

Tutkimuksessani näkyy viitteitä myös nuoruuden pidentymisen ilmiöstä, joka on tutkimuskirjallisuudessa yhdistetty myöhäismodernin yhteiskunnan mukanaan tuomiin muutoksiin etenkin koulutuksen sekä työelämän saralla. Nuoruuden pidentymisen on esitetty johtuvan lisääntyneestä ja pidentyneestä kouluttautumisesta sekä työ- ja perhe-elämään liittyvistä epävarmuuksista. Kouluttautuminen, työttömyyden uhka ja epävarmuudet perheen perustamisen suhteen aiheuttavat sen, että aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan mukainen lineaarinen siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen tapahtuu entistä useamman nuoren kohdalla hitaammin, myöhemmin ja hajanaisemmin. (Aapola & Ketokivi, 2013; Arnett, 2000; 2004; 2015; Coté, 2006; Furlong & Cartmel, 2007.) Haastattelemani nuoret konstruoivat kokevansa paineita kulttuurisen mallitarinan mukaisesta etenemisestä ja asettuvat puheellaan vastustamaan mallin mukaista lineaarista aikuistumista. Aineistossa nuoruuteen liitetään toistuvasti myös liiallisia odotuksia, ulkopuolisuutta ja epävarmuutta. Näin ollen tutkimukseni vahvistaa Arnettin (2004; 2015) muotoutuvan aikuisuuden teoriaa kritisoivien tutkimusten näkemyksen siitä, ettei pidentynyt nuoruus näyttäydy kaikille nuorille tai yksinomaan miellyttävänä ja positiivisena ajanjaksona. Muotoutuvan aikuisuuden teorian onkin nähty kuvaavan parhaiten hyväosaisten ja keskiluokkaisten korkeakouluopiskelijoiden aikuistumisprosessia. (Bynner 2005; Coté, 2014; Coté & Bynner 2008, Du Bois-Reymond 2016; Hendry & Kloep 2010). Bynner (2005) painottaa rakenteellisten tekijöiden merkitystä nuoruuden pidentymiselle ja esittää hyvä- ja huono-osaisten nuorten siirtymien polarisoituneen entisestään. Myös Coté ja Bynner (2008) esittävät, ettei nuoruuden pidentyminen välttämättä ole nuoren valinta vaan tapa vastata ympäröivään tilanteeseen, jossa työelämä muuttuu ja tekee nuorista helposti korvattavissa olevaa prekariaattia. Näin ollen esitän, että sekä tutkimuksessa että julkisessa keskustelussa tulisi painottaa nuorten elämäntilanteiden polarisoitumista ja prekarisaatiota syrjäytymisen käsitteen sijaan. Käsittelem tätä tarkemmin pohdintani loppupuolella. Sitä ennen arvioin seuraavaksi tutkimustani ja tarkastelen sen rajoituksia.

6.2 Tutkimuksen arviointia

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut haastattelutilanteessa tuotettua puhetta nuoruudesta. Olen pyrkinyt esittämään, millaisia identiteettejä nuoret rakentavat positioidessaan itseään suhteessa nuoruuteen, omaan elämäntilanteeseensa sekä tulevaisuuteen. Lisäksi tarkastelin nuorten toimijuutta näissä identiteetin neuvotteluprosesseissa. Tutkimusasetelman valintaa motivoi havaitsemani sosiaalipsykologinen tutkimusaukko nuorten (aikuisten) tutkimiseen ja osallistamiseen liittyen. Tutkimuksellani pyrinkin osallistamaan nuoria sanoittamaan nuoruutta sekä elämäntilannettaan. Tavoitteenani on näin ollut antaa ääni nuorille ja heidän merkityksilleen nuoruuteen liittyen. Tutkijana olen asemoinut itseni vastustamaan nuoria leimaavaa syrjäytymiskeskustelua. Peilaamalla

haastattelemieni nuorten puheessa rakentuvaa nuoruuskuvaa syrjäytymiskeskusteluun olen pyrkinyt osoittamaan syrjäytymiskeskusteluun liittyvän yleistämisen ja syyllistämisen ongelman.

Tutkimukseni ei näin ollen käsitellyt syrjäytymisen ilmiötä sellaisenaan, jolloin myöskään haastattelukysymykset eivät kytkeytyneet syrjäytymisen teemaan. Tietoisena valintana pyrin tällä välttämään haastateltavien paikantamisen syrjään tai marginaaliin. Tutkijana tiedostan kuitenkin, että suhteuttamalla haastattelemieni nuorten puhetta syrjäytymiskeskusteluun tulen kiinnittäneeksi heihin marginaalin mahdollisuuden. Toivon kuitenkin, että tutkimukseni tarjoaa näkökulman siihen, että valtavirrassa tuotettua marginaalista asemaa ja identiteettiä on mahdollista kyseenalaistaa ja vastustaa vastapuheen ja positioinnin keinoin. Näin uskon tutkimukseni tarjoavan mahdollisuuksia suunnata huomiota marginaaleja tuottaviin käytäntöihin ja niiden kyseenalaistamiseen. Jokista ym. (2004, s. 15) lainaten esitän, että ”kun keskusten ja marginaalien väliset rajat nähdään liikkuvina, neuvoteltavina ja valtaan kytkeytyneinä, keskusten ja marginaalien näkeminen luonnollisina ja muuttumattomina käy mahdottomaksi”.

Langenhove ja Harré (1999) huomauttavat myös tutkimuksen teon olevan positiointia. Tutkimuksellaan tutkija positioi itseään sekä muita tutkijoita esittelemälle ja kommentoimalla näiden tutkimuksia. Tutkija myös muodostaa tutkimuksensa kulusta tietyn juonen ja tarinan. (Mts. 30-31.) Tämän tutkimuksen tarina koostuu tutkimusongelman havaitsemisesta, haastatteluista, niiden litteroinnista sekä analyysistä ja sen pohjalta tekemistäni johtopäätöksistä. Nuoriin ja nuoruuteen liittyvä tutkimus oli kiinnostanut itseäni opintojeni alusta lähtien ja olinkin hieman pettynyt huomattessani, ettei sosiaalipsykologinen tutkimus tuntunut suuntaavan merkittävää kiinnostusta nuoriin ja nuoria osallistavaan tutkimukseen. Olin päättänyt tehdä lopputyöni nuoriin liittyen jo ennen varsinaisen tutkimusprosessin käynnistymistä. Keväällä 2019 aineistoa kerätessämme tiesin haluavani tarkastella nuoruutta ja nuorten toimijuutta, mutta tarkka aihe ja tutkimuskysymykset muotoutuivat vasta paljon myöhemmin aineistolähtöisesti. Nuorille rakentuvat positiot ja identiteettineuvottelut sekä niiden keskusteluttaminen syrjäytymiskäsitteen kanssa muotoutuivat tutkimuskohteekseni hiljalleen perehtyessäni aineistoon sekä nuorten syrjäytymistä koskevaan tutkimukseen ja syrjäytymiskäsitteen ongelmallisuuteen. Aineistostani olisi ollut mahdollista tarkastella eri kohtia, jolloin tiedostan valitsemieni sitaattien ja näkökulman olleen osa analyttistä valintaani. Tutkimusongelman rajaamiseen liittyvistä syistä jätin esimerkiksi aineiston vertaisryhmätoimintaa käsittelevän osan tutkimukseni ulkopuolelle. Tekemieni valintojen pohjalta esitänkin tutkimukseni konstruoivan nuoria ja nuoruutta sekä syrjässä olemista omalta osaltaan. Tutkimukseni pyrkii valottamaan nuoruuden moninaisuutta ja keinoja, joilla kielteisiin määritelmiin yhdistettyjen nuorten on mahdollista neuvotella itselleen toisenlaista identiteettiä.

Haastattelutilanteissa esitetty puhe nuoruudesta rakentuu melko kielteiseksi. Suurin osa haastatelluista ryhtyy konstruoimaan nuoruutta vaikeuksien ja haasteiden kautta, vaikka itse haastattelukysymys ”Millaista on olla nuori?” esitettiin neutraalissa muodossa. Tulkitsen tämän kertovan siitä, että nuoret ovat hyvin tietoisia haasteistaan. Yhtä lailla tämä saattaisi viitata siihen, että he ovat tottuneet kertomaan haasteistaan erilaisissa viranomaiskohtaamisissa, jolloin on mahdollista, että nuoret yhdistävät haastattelutilanteen heille tuttuihin viranomaiskohtaamisiin. Tällöin nuoret saattavat tulkita myös haastattelijoiden arvioivan heitä ylhäältäpäin. Pyrimme välttämään tällaista valta-asetelmaa mahdollisimman neutraaleilla haastattelukysymyksillä sekä painottamalla, ettei kysymyksiin ole oikeita tai vääriä vastauksia. Tämä ei kuitenkaan täysin poista mahdollisuutta sille, että olemme kysymyksillämme, äänenpainoillamme tai katseellamme tarjonneet nuorille tiettyjä positiokutsuja. Toisaalta on yhtä lailla mahdollista, että etenkin vanhimmat haastatellut suhtautuvat minuun haastattelijana enemmän vertaisena nuorena. Sosiaaliseen konstruktionismiin nojaten en kuitenkaan oletta nuorten puheen kertovan sen takaisesta todellisuudesta, kuten asenteista tai mielipiteistä vaan tutkimuskohteena on ollut itse haastattelussa tuotettu puhe.

Ongelmalähtöisestä nuoruuden konstruoinnista huolimatta haastattelemani nuoret näyttäisivät olevan varsin hyvässä tilanteessa. He osoittavat haastattelutilanteessa aktiivista toimijuutta ja kertovat olevansa melko luottavaisia tulevaisuuden suhteen. Näin ollen on mahdollista, että haastatteluun valikoitui nuoria, joiden elämäntilanne on verrattain hyvä. Oletettavasti nuoret ovat myös sitä halukkaampia puhumaan elämäntilanteestaan, mitä paremmassa tilanteessa ovat. Emme kuitenkaan tavoitelleet haastatteluun erityisesti hyvässä tilanteessa olevia nuoria. Haastateltavien rekrytointi myös osoittautui odotettua haasteellisemmaksi. Pyrimme tavoittamaan haastatteluun tasapuolisesti naisia ja miehiä, mutta tavoitimme vain yhden miespuolisen haastateltavan. Tutkimusta ei tästä huolimatta ole tehty sukupuolilinsseillä vaan haastateltujen puhetta tarkasteltiin yhtäläisesti. Sukupuolijakauma kuitenkin näyttäytyy tutkimukseni rajoitteena, sillä syrjäytyminen on esitetty erityisesti nuorten miesten ongelmaksi. Esimerkiksi vuonna 2010 kaksi kolmasosaa syrjäytyneistä eli työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista oli miehiä (Myrskylä, 2012, s. 20).

Kuitenkin suhteessa tuoreiltaan julkaistun nuorisobarometrin 2019 tuloksiin tutkimukseni sukupuolijakauma näyttäytyy kiinnostavana. Nuorisobarometrin mukaan nuorten naisten luottamus tulevaisuuden työelämään on heikompaa kuin miesten, vaikka naisten koulutustaso on miehiä korkeampi. Luottamus työelämään on alhaisempaa myös koulutuksesta ja työelämästä syrjässä olevilla nuorilla. (Haikkola & Myllyniemi, 2020.) Näyttäisi siis siltä, että koulutuksen ja työn

ulkopuolella olevien naisten tulevaisuususkon on eniten koetuksella. Tutkimuksessani näkyy myös nuorisobarometrissa esitetty näkemys siitä, että riittämättömyyden tunteet vaivaavat etenkin nuoria naisia. Tämä heijastunee myös nuorten naisten tulevaisuuden uskoon. Näin ollen nuorten naisten, etenkin koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten naisten, luottamus työelämään ja siihen kytkeytyvät tekijät määrittyvät tärkeäksi tulevaisuuden tutkimushaasteeksi. Mielenkiintoista olisi tarkastella esimerkiksi juuri nuorten naisten riittämättömyyden tunteiden ja tulevaisuuden uskon välistä yhteyttä. Seuraavassa, pohdintalukuni sekä tutkielmani päättävässä kappaleessa esitän loput tutkimukseni pohjalta kokoamani jatkotutkimushaasteet ja toimenpide-ehdotukset nuorten tutkimiseen ja syrjässä olemisen tarkasteluun liittyen.

6.3 Lopuksi

Vaikka en laadullisen tutkimuksen pohjalta voi yleistää tutkimukseni tuloksia, pohdin seuraavassa mitä ne mahdollisesti kertovat ympäröivästä yhteiskunnasta ja vallitsevasta ajasta. Tutkimukseni keskeisimpänä löydöksenä olen esittänyt haastattelemieni nuorten tuottaman vastapuheen ilmentävän heidän toimijuuttaan ja kykyään haastaa ja kyseenalaistaa valtavirrassa tuotettuja kielteisiä määritelmiä ja leimaavia identiteettejä ja neuvotella niitä toisenlaisiksi. Olen tutkimuksellani pyrkinyt esittämään nuorten syrjäytymisen käsitteen tällaiseksi nuoria leimaavaksi ja ongelmalliseksi käsitteeksi. Seuraavassa tarkastelen näihin löydöksiin kytkeytyviä käytännön toimenpide-ehdotuksia ja jatkotutkimushaasteita.

Nuorten syyllistämisen ja leimaamisen ohella syrjäytymisen käsitteen on esitetty pitävän yllä epäluottamuksen ja toivottomuuden ilmapiiriä. Syrjäytymiskeskustelussa sivuutetaan usein myös nuorten elämäntilanteen taustalla vaikuttavat, nuorista riippumattomat tekijät, kuten lapsuudenaikaisiin olosuhteisiin, ylisukupolviseen huono-osaisuuteen, köyhyyteen sekä koulutukseen ja rakenteisiin liittyvät tekijät. (Aaltonen ym., 2015; Järvinen & Jahnukainen, 2001; Pohjola, 2001; Sutela ym., 2016.) Syrjäytymiskeskustelussa näyttää helposti unohtuvan myös syrjäytymisen suhteellisuus ja kysymys siitä, mistä ollaan syrjässä. Vielä harvemmin tätä kysytään nuorilta itseltään. Nuorten määritelmässä syrjäytyminen on ennen kaikkea sosiaalisista suhteista syrjään joutumista, yksinäisyyttä, pelkoa toiseudesta ja ulkopuolisuudesta (Törrönen & Vornanen, 2002). Sen sijaan julkisessa keskustelussa ja tutkimuksessa syrjäytymisen on oletettu liittyvän lähinnä palkkatyön ja koulutuksen ulkopuolella olemiseen (Heikkinen, 2000). Näin myös nuoriin kohdistuvan tuen kärjessä ovat olleet etenkin työllistymiseen tähtäävät aktivointitoimet (Haikkola, 2020). Tätä vasten esitänkin, että nuoria tukevien toimien keskiössä tulisi olla nuorten sosiaalisiin suhteisiin liittyvät tekijät sekä yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden ehkäiseminen ja vähentäminen.

Tutkimukseni pohjalta esitän nykyisen akateemisen, poliittisen ja julkisen syrjäytymiskeskustelun ja syrjäytymisen käsitteen kiinnittävän syrjässä olon ongelman yksilön ominaisuudeksi sen sijaan, että se pyrki huomioimaan yhteiskunnan rakenteiden, yksilön lähiympäristön sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kielenkäytön syrjäyttäviä käytänteitä. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta yksilön ominaisuuksiksi patologisoidut ilmiöt paikantuvat vuorovaikutuksessa rakentuviksi (Burr, 2015, s. 11). Näin esitän myös nuorten syrjäytymisen ilmiön olevan sosiaalinen konstruktio, jonka rakentumiseen vaikuttaa se, miten syrjäytymisestä ja nuorista puhutaan. Tässä aikuisten ja julkisen puheen rooli on ollut merkittävä ja nuorten ääni jäänyt pitkälti kuulematta. Nuorten osallistaminen heitä koskevien ilmiöiden tarkastelussa onkin olennaista myös ilmiöiden ratkaisemisen kannalta. Nuorten syrjään joutumisen ehkäisy edellyttää näin muutosta nuoria syyllistävissä ja leimaavissa syrjäytymisen diskursseissa. Diskurssien muutoksen myötä syrjäytymisen käsitteessä voitaisiin painottaa voimakkaammin relationaalista määrittelyä, jolloin syrjäytymisen nähtäisiin syntyvän ennen kaikkea vuorovaikutuksessa ja suhteessa toisiin ihmisiin ja yhteisöihin, kuten Helne (2002) sekä Juvonen (2015) ovat väitöskirjatutkimuksissaan esittäneet. Julkisten diskurssien ja määritelmän muutosten lisäksi tarvitaan Törröstä ja Vornasta (2002) lainaten myös ”mahdollisuutta rakentaa yhteisyyttä, osallisuutta ja vertaistuen merkitystä”.

Tutkimukseni perusteella esitänkin, että syrjäytymisen käsitteen sekä nuoria koskevan syrjäytymis- ja huolipuheen rinnalle tarvitaan uudenlaisia tapoja kuvata nuoria, jotka kohtaavat elämässään ja siirtymissä erilaisia haasteita. Nuorten osallistamisen ja kuulemisen lisäksi tutkimuksen tulisi nähdäkseni suuntautua entistä enemmän polarisaation ja prekarisaation ilmiöihin, jotka eriarvoistavat nuoria ja heidän mahdollisuuksiaan kiinnittyä aikuisuuden instituutioihin yhteiskunnassa. Myös Arnettin (2000; 2004; 2015) nuoruuden pidentymistä kuvaava muotoutuvan aikuisuuden teoria suuntaa katseen nuoruuden haasteisiin entistä epävarmemmassa maailmassa. Muotoutuvan aikuisuuden teoriaa on kuitenkin kritisoitu siitä, ettei se huomioi rakenteellisten tekijöiden vaikutusta nuoruuden pidentymiseen (Bynner, 2005; Coté, 2014; Coté & Bynner, 2008). Tutkimuskirjallisuuden pohjalta on selvää, että aikuistumisen polut ovat pitkittyneet ja moninaistuneet. Osalla nuoruuden ja aikuisuuden väliin jäävä ajanjakso näyttäytyy mahdollisuuksien täyteenä etsinnän ja kokeilun aikana, jolloin tulevaisuuteen suhtaudutaan optimistisesti. Samaan aikaan osalla nuorista siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen rakentuu kipuilun ja kasaantuvien haasteiden ajaksi, jolloin tulevaisuuteen liittyy optimismin sijaan pelkoa ja epävarmuutta. Näin nuoruuden ja siihen kytkeytyvien siirtymien voidaan nähdä polarisoituneen pidentyneessä nuoruudessa. (Bynner, 2005.) Nuoruuden siirtymien muutosta ja pitkittymistä selittävät etenkin nykynuorten työmarkkinoilla kohtaamat haasteet sekä heidän kykynsä selvittää

niistä (Coté & Bynner, 2008; Coté, 2014). Näin ollen prekarisaatio näyttäytyy mahdollisena syynä myös nuorten työelämästä syrjään joutumiselle. Kritiikistä huolimatta muotoutuvan aikuisuuden käsitteen on esitetty sopivan kuvaamaan nuoruuden ja aikuisuuden väliin jäävää pidentyneen nuoruuden ajanjaksoa. Uudenlaisen kehityksellisen vaiheen sijaan kyseessä näyttäisi olevan yhteiskunnallisiin ja rakenteellisiin tekijöihin kytkeytyvä nuoruuden ja aikuistumisen murros. (Bynner, 2005; Coté, 2014.) Aapolan ja Ketokiven (2013) mukaan nuorten tietoisuus epävarmoista työmarkkinoista ja avioerojen yleistymisestä saa monet nuoret aikuiset varautuneiksi. Pitkittämällä opintoja, työelämäänsä siirtymistä ja perheen perustamista nuorten on mahdollista puntaroida huolella koko loppuelämään mahdollisesti vaikuttavia ratkaisuja. Näin nuoruuden pidentyminen tarkoittaa osalle nuorista lisääntynyttä päätöksentekoon. (Mts. 23-24.) Tämä mahdollisuus ei kuitenkaan kohdistu tasaisesti kaikkiin nuoriin, jolloin polarisaation ja eriarvoistumisen tutkimus näyttää elintärkeältä.

Tutkimuksessani identiteetin rakentaminen kytkeytyy myös pidentyneeseen nuoruuteen. Osa haastatelluista konstruoivat nuoruutta ja elämänvaihettaan välitulana, johon liittyy epävarmuutta, identiteetin ja oman polun etsintää. Arnett (2000; 2004; 2015) on esittänyt nämä keskeisiksi muotoutuvan aikuisuuden piirteiksi. Epävarmuus ja etsintä näyttäisivät kumpuavan ennen kaikkea työelämän ja -markkinoiden epävarmuudesta (ks. esim. Aapola & Ketokivi, 2013; Coté, 2006; Furlong & Cartmel, 2007). Mielestäni onkin oleellista kysyä, voidaanko syrjään jäämisen riski nähdä enemmän luonnollisena osana muotoutuvaa aikuisuutta ja pidentynyttä nuoruutta sen sijaan, että se paikannetaan yksilöiden passiivisuuden ongelmaksi? Tästä näkökulmasta huomio kohdistuisi ennaltaehkäisevästi kaikkiin muotoutuviin aikuisiin, ei vain ”syrjäytyneisiin” tai ”syrjäytymisvaarassa” oleviin leimatun heidät epäonnistuneiksi ja epäkansalaisiksi. Uskoisin tällaisen näkökulman vähentävän syrjässä olemiseen liittyvää stigmaa ja häpeää, sillä Goffmanin (1963) näkemys nojaten voidaan katsoa, ettei leimaaminen motivoi yksilöä pois marginaalisesta positioista. Myös Järvisen ja Jahnukaisen (2001, s. 141) mukaan nuoruus voidaan siirtymävaiheena itsessään nähdä marginaaliasemana, sillä nuori ei ole enää lapsi, mutta ei vielä täysivaltainen aikuinenkaan. Tällöin syrjään joutumisen ongelmaa tulisi pyrkiä ennaltaehkäisemään koko ikäluokkaan kohdistuvilla toimenpiteillä. Tukemalla kaikkia lapsia, nuoria ja heidän kasvuympäristöään voitaisiin näin välttää yksittäisten ryhmien leimaaminen ”syrjäytyneiksi” tai ”syrjäytymisvaarassa” oleviksi. (Mts. 144.) Myös John Clarke (2008) on esittänyt, ettei syrjäytyminen tai marginalisaatio juuri eroa muista nuorten ongelmallistamisen tavoista. Clarke (mt.) huomauttaakin, että nuoriso-ongelmana esitetty syrjäytyminen ja marginalisaatio onkin ennen kaikkea nuorten stigmatisointiin liittyvä ongelma.

Tutkimukseni pohjalta keskeiseksi jatkotutkimushaasteeksi määrittyy nuorten identiteetin rakentamisen ja identiteettineuvottelujen yhteiskunnallisen tunnistamisen ja tunnustamisen läheisempi tarkastelu. Olen esittänyt, että haastattelemanuoret pystyvät vastapuheen ja positioinnin kautta neuvottelemaan ja rakentamaan itselleen identiteetin, jolla on mahdollista kyseenalaistaa ja kieltää kulttuurisia oletuksia ja leimoja nuorten laiskuuteen ja vastuuttomuuteen, työttömien saamattomuuteen tai teiniäitien huonommuuteen liittyen. Kirsi Juhilan (2004a, s. 31-32) mukaan leimaavia kategorioita vastustavaa vastapuhetta esiintyy ensisijaisesti arkisissa kohtaamisissa, joissa ihmiset neuvottelevat identiteettiään. Näin ollen myös tutkimuksen tulisi suunnata käsitteellisen ja teoreettisen tarkastelun ohella kiinnostuksensa jokapäiväisiin kategorisointitekoihin ja identiteettineuvotteluihin. Tällöin tutkimus kohdistuu vastapuheen arkisiin käytäntöihin ja kielellisen sekä ei-kielellisen toiminnan analyysiin. (Mts. 32.) Tulevaisuudessa olisikin kiinnostavaa tutkia, tunnistetaanko nuorten valta ja resurssit oman identiteetin neuvotteluun ja toimijuuteen liittyen: mahdollistavatko nuorten arjen kohtaamisiin sijoittuvat vuorovaikutustilanteet heille sellaisia positioita, joista käsin heidän on mahdollista kyseenalaistaa ja kieltää määritelmiä ja rakentaa omanlaistaan identiteettiä? Jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoisia tutkimuskohteita ovat etenkin nuorten ja viranomaisten kohtaamiset esimerkiksi koulussa, terveydenhuollossa ja työllisyyspalveluissa sekä niihin kytkeytyvät identiteettineuvottelut.

Jatkotutkimuksen kannalta tärkeää olisi myös nuorten toimijuuden tarkastelu etenkin palvelujärjestelmän ja viranomaiskohtaamisten kontekstissa. Juhila (2004a, s. 20) esittää, että myös hiljaisuus tai tilanteesta vetäytyminen voi viestiä vastustuksesta. Näin nuorten toimijuutta voidaan nähdä myös sellaisissa tilanteissa, joissa aktiivinen toiminta tai puhe ja meteli puuttuu.

Tulevaisuuden tutkimushaasteeksi määrittyy näin se, kuinka nuorten erilaisia toimijuuden muotoja tunnistetaan ja arvostetaan. Marja Peltola ja Jenni Moisio (2017, s. 21) ovat katsauksessaan esittäneet suomalaisen palvelujärjestelmän keskeiseksi haasteeksi juuri lasten ja nuorten toimijuuden ja osallisuuden tunnistamisen sekä toteutumisen. Nuorten näkökulmasta erityiseksi haasteeksi muodostuu heidän toimijuutensa ja näkemysten sivuuttaminen, pinnallinen huomiointi sekä vaikutusmahdollisuuksien puute (mts. 23). Peltolan ja Moisioin mukaan toimijuus, kohtaaminen ja yhdenvertaisuus linkittyvät kysymykseen osallisuudesta, sillä lasten ja nuorten osallisuuden edellytyksenä on monenlaisten toimijuuden muotojen tunnistaminen sekä toimijuuden rakenteellisten esteiden purkaminen. Lisäksi tarvitaan aitoa kohtaamista, läsnäoloa, luottamuksen ilmapiiriä sekä lasten ja nuorten tiedon arvostamista ja hyödyntämistä. (Mts. 45.) Peltolan ja Moisioin katsauksen perusteella lasten ja nuorten osallisuuden toteutumiseen palvelukentällä on

vielä pitkä matka. Uskon, että osallistamalla lapsia ja nuoria tutkimuksen tekoon ja heitä koskevan tiedon tuottamiseen voitaisiin kehittää osallistamisen malleja myös palvelujärjestelmän kontekstiin.

Nimeän jatkotutkimushaasteeksi myös aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan läheisemmän tarkastelun. Tarkastelin tutkimuksessani rakentuvaa kuvaa nuoruudesta suhteessa aikuistumisen kulttuuriseen mallitarinaan ja esitin haastattelemieni nuorten vastustavan normatiivisen nuoruuden oletusta ja mallitarinan mukaista lineaarista etenemistä. Samalla nuoret kuitenkin konstruoivat paineita, jotka kytkeytyvät (etenkin vanhemman sukupolven) odotuksiin mallin mukaisesta etenemisestä. Myös nuorten tulevaisuuden haaveet rakentuvat pitkälti kulttuurisen mallitarinan mukaisiksi. Nuorten puhe kulttuuriseen mallitarinaan liittyen näyttäisi näin rakentuvan jokseenkin ristiriitaiseksi: toisaalta mallia vastustetaan, mutta samalla tulevaisuuden toivotaan etenevän sen suuntaisesti. Tämä ristiriita saattaisi liittyä siihen, että nuoruuden pidentymisen myötä aikuistumisen kulttuurisen mallitarinan mukaisen lineaarisen etenemisen on esitetty vaihtuneen hetkellisiin aikuistumiskokeiluihin ja liikkeeseen nuoruuden ja aikuisuuden välillä (Arnett, 2015; Coté, 2006; Furlong & Cartmel, 2007). Kiinnostavaa olisikin tarkastella lähemmin sitä, miten muotoutuvat aikuiset suhtautuvat aikuistumiseen ja kulttuuriseen mallitarinaan: näkyykö nuorten välillä eroja tai polarisaatiota siinä, miten he asemoivat itseään suhteessa kulttuuriseen mallitarinaan? Raitakarin (2004) mukaan kulttuuristen mallitarinoiden omaksuminen mahdollistaa marginaalin ja keskuksen välisen rajan syntymisen, sillä mallitarina paikantaa normeista poikkeavan toiminnan marginaaliin. Vastaavasti mallitarinoiden kriittinen arviointi edesauttaa marginaalin ja keskuksen välisen rajan kyseenalaistamista (mts. 60). Näin ollen jatkotutkimuksen haasteeksi määrittyy myös kulttuuristen mallitarinoiden kriittinen tutkimus.

Viimeisenä jatkotutkimusehdotuksena esitän nuoria suojaavien tekijöiden tutkimuksen. Nuorten tulevaisuuspuheen tarkastelun yhteydessä esitin tulevaisuuden uskon näyttäytyvän nuoria suojaavana ja voimaannuttavana tekijänä (ks. Myllyniemi, 2017, s. 85-87). Vuoden 2016 tulevaisuusteemaisen nuorisobarometrin haastattelututkimus kertoo optimistisen suhtautumisen tulevaisuuteen lisäävän elämään tyytyväisyyttä etenkin nuorilla, jotka kokevat epävarmuutta tai turvattomuutta toimeentulon, yksinäisyyden, terveyden tai tulevaisuuden takia (mts. 85-87). Haastattelemieni nuorten verrattain hyvä tilanne saattaa näin ollen selittyä ainakin osin myönteisillä tulevaisuuden näkymillä ja luottamuksella tulevaan nykyhetken haasteista huolimatta, kuten H2 asian esittää: ”*Tavallaan hyvältä, vaik ei ehkä kuvittelis et mä täs elämäntilanteessa oon, et mun tulevaisuus näyttää hyvältä. [--] Kyl mä luotan ja uskon siihen, et tulevaisuus näyttää hyvältä, et siel on jotain hyvää tulossa.*” Kirjoittaessani tutkielmaani koronavirusepidemian aikana en voi olla pohtimatta sitä, miten turvata ja vahvistaa nuorten luottamusta tulevaisuuteen ja taloudelliseen

pärjäämiseen entistä haastavammassa työmarkkinatilanteessa. Tällöin erityisesti heikommassa asemassa, kuten työelämän ulkopuolella olevien tai mielenterveysongelmien kanssa kamppailevien nuorten tukeminen näyttää entistä haastavampana. Nähdäkseni tällöin korostuu myös kielteisten positiokutsujen negatiiviset seuraukset, jotka Drewerya (2005) lainaten voivat olla nuoren itsetunnolle tuhoisat. Katson nuorten syrjäytymisen käsitteen ja syrjäytymiskeskustelun kutsuvan nuoria alisteiseen asemaan, jossa heidän toimijuudelleen ja osallisuudelle jää hyvin vähäisiä mahdollisuuksia. Nuorten leimaamisen lopettaminen vaatisi näin syrjäytymisen diskurssin muuttamista suuntaan, joka huomioisi myös heikommassa asemassa olevien nuorten toimijuuden ja potentiaalin ja arvostaisi näitä tärkeän tiedon lähteenä. Uskon nuorten osallistamisen heitä koskevan tutkimuksen tekoon olevan tärkeässä roolissa myös julkisen syrjäytymiskeskustelun muuttamisessa. Nähdäkseni nuorten kanssa yhteistyössä toteutetulla tutkimuksella olisi potentiaalia kehittää uudenlaisia tapoja tukea syrjään joutuneita tai sen riskissä olevia nuoria. Nuorten tukeminen lähtisi tällöin heidän tarpeistaan ja toiveistaan.

Viimeisenä huomiona esitän tutkimukseni pohjalta, että julkisesti esitetyn syrjäytymiskeskustelun voidaan nähdä aiheuttavan nuorille paineita, ahdistusta ja muita mielenterveyden haasteita, sillä se paikantaa puheen kohteena olevan nuoren epäonnistuneeksi ja erilliseksi produktiivisen ja hyväksytyin kansalaisen kategoriasta. Kuten Aaltonen ym. (2015) ovat esittäneet, lisätutkimusta tarvitaan myös selvittämään, johtuvatko syrjäytymiseen liitetyt kustannukset nimenomaan syrjässä olemisesta vai ovatko syrjään joutuvat nuoret niitä, joiden kustannukset kasvavat suuriksi muiden taustatekijöiden vuoksi. Tällaista tutkimusta tarvitaan, jotta resursseja ja tukea voitaisiin kohdentaa oikea-aikaisesti ja mahdollisimman tehokkaasti. Syrjässä olemiseen vaikuttaneiden tekijöiden tarkastelu lisäisi myös tietoa siitä, millaisia toimia nuorten tukemiseksi tarvitaan nykyisten aktivointitoimien ohella. Tässäkin yhteydessä tutkimuksen toivoisi tapahtuvan yhteistyössä nuorten kanssa ja heitä varten.

LÄHTEET

- Aaltonen, S., Berg, P., & Ikäheimo, S. (2015). *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R., & Vilén, M. (2003). *Nuoren aika*. Porvoo: WSOY.
- Aapola, S., & Ketokivi, K. (2013). Johdanto: aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.), *Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä* (2. painos) (s. 7-32). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Aapola-Kari, S., & Wrede-Jäntti, M. (2017). Perinteisiä toiveita, nykyhetken kiinnittyviä pelkoja – nuoret pohtivat tulevaisuutta. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.), *Katse tulevaisuudessa: Nuorisobarometri 2016* (s. 159-175). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto.
- Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Nurmi, J., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014). *Ihmisen psykologinen kehitys* (5. painos). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alanen, O. (15.1.2020). Miksi työ nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ei tuota riittävää tulosta? *Aamulehti*, Mieli-piteet/Lukijalta. Haettu 28.4.2020 osoitteesta <https://www.aamulehti.fi/a/9c6974fe-f390-4d66-b42b-c80dfafb3761>
- Antaki, C. & Widdicombe, S. (2008). Identity as an Achievement and as a Tool. Teoksessa C. Antaki & S. Widdicombe (toim.), *Identities in talk* (s. 1-14). London: Thousand Oaks.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), pp. 469-480.
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.
- Arnett, J. J. (2015). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties* (2. painos). Oxford University Press.
- Augoustinos, M., Donaghue, N. & Walker, I. (2006). *Social cognition: An integrated introduction* (2. painos). London: Sage Publications.
- Baker, C. (1997). Membership Categorization and Interview Accounts. Teoksessa D. Silverman (toim.), *Qualitative Research: Theory, Method and Practice* (s.130–43). Lontoo: Sage.
- Beck, U., Giddens, A., & Lash, S. (1995). *Nykyajan jäljillä: Refleksiivinen modernisaatio* (Suom. L. Lehto). Tampere: Vastapaino. (Alkuperäinen teos julkaistu 1994.)
- Burr, V. (2015). *Social constructionism* (3. painos). New York: Routledge.
- Bynner, J. (2005). Rethinking the Youth Phase of the Life-course: The Case for Emerging Adulthood? *Journal of Youth Studies*, 8(4), pp. 367-384.
- Casas, F., Conzales, M., & Navarro, D. (2013). Social Psychology and Child Well-Being. Teoksessa A. Ben-Arieh, I. Frones, F. Casas & J.E. Korbin (toim.), *Handbook of child well-being: theories, methods and policies in global perspective* (s. 513-554). Dordrecht: Springer.
- Clarke, J. (2008). What's the problem? Precarious Youth: Marginalization, Criminalization and Racialization. *Social Work and Society*, 6 (2)
- Côté, J. E. (2006). Emerging adulthood as an institutionalized moratorium: risks and benefits to identity formation. Teoksessa J. J. Arnett & J. L. Tanner (toim.), *Emerging adults in America: coming of age in the 21st century* (s. 85-116). Washington: American Psychological Association.

- Côté, J. E. (2014). The Dangerous Myth of Emerging Adulthood: An Evidence-Based Critique of a Flawed Developmental Theory. *Applied Developmental Science*, 18(4), pp. 177-188.
- Côté, J. E., & Bynner, J. M. (2008). Changes in the transition to adulthood in the UK and Canada: The role of structure and agency in emerging adulthood. *Journal of Youth Studies*, 11(3), pp. 251-268.
- Davies, B., & Harré, R. (1990). Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20 (1), s. 43-63.
- Drewery, W. (2005). Why we should watch what we say: Position calls, everyday speech and the production of relational subjectivity. *Theory & Psychology*, 15(3), s. 305-324.
- Du Bois-Reymond, M. (2016). Emerging Adulthood Theory Under Scrutiny. *Emerging Adulthood*, 4(4), s. 242-243.
- Emirbayer, M. & Mische, A. (1998). What Is Agency? *The American Journal of Sociology*, 103(4), s. 962-1023.
- Evans, K. (2002). Taking Control of their Lives? Agency in Young Adult Transitions in England and the New Germany. *Journal of Youth Studies* 5 (3), s. 245–269.
- Evans, K. (2007). Concepts of Bounded Agency in Education, Work, and the Personal Lives of Young Adults. *International Journal of Psychology* 42 (2), s. 85–93.
- Furlong, A. (2009). Revisiting transitional metaphors: Reproducing social inequalities under the conditions of late modernity. *Journal of Education and Work: Continuity and Change in 40 Years of School to Work Transitions*, 22(5), s. 343-353.
- Furlong, A. (2013). *Youth studies: An introduction*. New York: Routledge.
- Furlong A. (2015). Transitions, Cultures, and Identities: What Is Youth Studies? Teoksessa D. Woodman & A. Bennett (toim.), *Youth Cultures, Transitions, and Generations* (s. 16-27). Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Furlong, A., & Cartmel, F. (2007). *Young people and social change: new perspectives* (2. painos). Berkshire: Open University Press.
- Gergen, K. J. (2015). *An invitation to social construction* (3. painos). Lontoo: SAGE Publications.
- Giddens, A. (1995). Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa U. Beck, A. Giddens, & S. Lash *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio* (s. 83-152). Tampere: Vastapaino.
- Goffman, E. (1955). On Face-Work: An Analysis of Ritual Elements in Social Interaction. *Psychiatry*, 18(3), s. 213-231.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday.
- Goffman, E. (1963). *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. Middlesex, England: Penguin Books.
- Gordon, T., Holland, J., Lahelma, E. & Thomson, R. (2008). Young Female Citizens in Education. Emotions, Resources and Agency. *Pedagogy, Culture & Society* 16 (2), s. 177–191.
- Hall, S. (1999). *Identiteetti* (Suom. L. Lehtonen, & J. Herkman). Tampere: Vastapaino.
- Haikkola, L. (2020). Classed and gendered transitions in youth activation: The case of Finnish youth employment services. *Journal of Youth Studies*.
- Haikkola, L. & Myllyniemi, S. (toim.) (2020). *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto.

- Hammer, T. (2003). *Youth unemployment and social exclusion in Europe: A comparative study*. Bristol: Policy Press.
- Harré, R., & Langenhove, L. v. (toim.) (1999). *Positioning theory: Moral contexts of intentional action*. Oxford: Blackwell.
- Harkko, J., Lehikoinen, T., Lehto, S., & Ala-Kauhaluoma, M. (2016). Onko osa nuorista vaarassa syrjäytyä pysyvästi? Nuorten syrjäytymisriskit ja aikuisuuteen siirtymistä tukeva palvelujärjestelmä. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 144. Kela, Helsinki.
- Heikkinen, M. (2000). Social Networks of the Marginal Young: A Study of Young People's Social Exclusion in Finland. *Journal of Youth Studies*, 3(4), s. 389-406.
- Helne, T. (2002). *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Helsinki: Stakes.
- Hendry, L.B., & Kloep, M. (2010). How universal is emerging adulthood? An empirical example. *Journal of Youth Studies*, 13(2), 169-179.
- Hoikkala, T. (1991). Aikuisten piirileikki lasten ja nuorten ympärillä. Teoksessa T. Hoikkala (toim.), *Törmäävät tulkinnat: kirja nuorista ja nuoruudesta* (s. 266-287). Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, T. (1993). *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hollway, W. (1984). Gender difference and the production of subjectivity. Teoksessa J. Henriques, W. Hollway, C. Urwin, C. Venn & V. Walkerdine (toim.), *Changing the Subject: Psychology, Social Regulation and Subjectivity* (s. 272-283). Lontoo: Methuen.
- Holvas, J., Raivio, H. & Seppänen, P. (1997). *Ei voisi vähempää kiinnostaa: Nuoruuden filosofia*. Vantaa: Kannustusvalmennus P & K.
- Jokinen, A., Huttunen, L. & Kulmala, A. (2004). Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa A. Jokinen, L. Huttunen & A. Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista* (s. 9-19). Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Jordan, B. & Jordan, C. (2000). *Social work and the third way: Tough love as social policy*. Lontoo: Thousand Oaks.
- Juhila, K. (2004a). Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa A. Jokinen, L. Huttunen & A. Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. (s. 20-32). Helsinki: Gaudeamus.
- Juhila, K. (2004b). Talking Back to Stigmatized Identities: Negotiation of Culturally Dominant Categorizations in Interviews with Shelter Residents. *Qualitative Social Work*, 3(3), s. 259-275.
- Julkunen, I. (2009) Youth unemployment and marginalization. Teoksessa A. Furlong (toim.), *Handbook of youth and young adulthood: New perspectives and agendas*. Lontoo: Routledge.
- Juvonen, T. (2015). *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen: Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisotutkimusseura.
- Jyrämä, J. (1986). Nuoret sivuraiteelle? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta. Teoksessa A. Mikkola (toim.), *Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvuoroja* (37-58). Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus.

- Järvinen, T. & Jahnukainen, M. (2001). Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa M. Suutari (toim.), *Vallattomat marginaalit - Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla* (s.125-151). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Kekkonen, M., Känkänen, M., Muranen, P., & Wrede-Jäntti, M. (2014). Johdanto. Teoksessa M. Gissler, M. Kekkonen, P. Känkänen, P. Muranen & M. Wrede-Jäntti (toim.), *Nuoruus toisin sanoen: Nuorten elinolot -vuosikirja 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ketokivi, K. (2013). Aikuistuminen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa S. Aapola & K. Ketokivi (toim.), *Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä* (2. painos) (s. 100-137). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Kojo, M. (2010) Laajentunut nykyisyys. Nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. *Nuorisotutkimus* (2), s. 23–35. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Langenhove, L.v. & Harré, R. (1999). Introducing Positioning Theory. Teoksessa R. Harré & L.v. Langenhove (toim.), *Positioning theory: Moral contexts of intentional action* (s. 14-31). Oxford: Blackwell.
- Lastensuojelulaki, 417, §6 Muutossäädökset 30.12.2019/1489 (2007)
- Morgan, C., Burns, T., Fitzpatrick, R., Pinfold, V. & Priebe, S. (2007). Social exclusion and mental health. *British Journal Of Psychiatry*, 191(6), s. 477-483.
- Myllyniemi, S. (2017). Tyytyväisyys. Teoksessa S. Myllyniemi, & S. Aapola-Kari (toim.), *Katse tulevaisuudessa: Nuorisobarometri 2016* (s. 85-89). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusverkosto.
- Myrskylä, P. (2012). *Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret*. EVA Analyysi nro 19. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- Määttä, A. (2012). Perusturvan poiskäännytyt. *Yhteiskuntapolitiikka* 77(2), s. 145-156.
- Määttä, M. (2018). Työtä, osaamista ja arjen taitoja – Ohjaamot tehtäväänsä määrittämässä. Teoksessa M. Gissler, M. Kekkonen & P. Känkänen (toim.), *Nuoret palveluiden pauloissa: Nuorten elinolot -vuosikirja 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Notkola, V., Pitkänen, S., Tuusa, M., Ala-Kauhaluoma, M., Harkko, J., Korkeamäki, J., Lehikoinen, T., Lehtoranta, P., Puumalainen, J., Ehrling, L., Hämäläinen, J., Kankaanpää, E., Rimpelä, M. & Vornanen, R. (2013). *Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia?* Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013. Helsinki: Eduskunta.
- Nuorisolaki, 1285, § 3 (2016).
- Parr, H., Philo, C. & Burns, N. (2004). Social geographies of rural mental health: Experiencing inclusions and exclusions. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 29(4), s. 401-419.
- Patel, V., Flisher, A. J., Hetrick, S. & McGorry, P. (2007). Mental health of young people: A global public-health challenge. *The Lancet*, 369 (9569), s. 1302-1313.
- Peltola, M. & Moisio, J. (2017). *Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentillä: Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Pohjola, A. (2001). Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa M. Suutari (toim.), *Vallattomat marginaalit - Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla* (s.187-204). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. Lontoo: Sage.

- Prior, S. (2012). Overcoming stigma: How young people position themselves as counselling service users. *Sociology of Health & Illness*, 34(5), s. 697-713.
- Puuronen, V. (1997). *Johdatus nuorisotutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Puuronen, V. (2006). *Nuorisotutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Raitakari, S. (2004). Nuoren elämänhallintaa: toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa A. Jokinen, L. Huttunen & A. Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. (s. 56-73). Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, K. (2006). *Syrjäytyminen: Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2009). *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. (2. painos). Tampere: Vastapaino.
- Sen, Amartya (2000). *Social Exclusion: Concept, Application and Scrutiny*. Cambridge: Harvard University.
- Souto, A-M. (2014). "Kukaan ei kysy, mitä mulle kuuluu": koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. *Nuorisotutkimus* 32: 4, s. 19-35.
- Suurpää, L. (2009). *Nuoria koskeva syrjäytymistieto: Avauksia tietämiseen politiikkaan*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Suutari, M. (2001). Tasapainoilua sosiaalisissa verkostoissa. Teoksessa M. Suutari (toim.), *Vallattomat marginaalit - Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla* (s.153-186). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Suutari, M., & Suurpää, L. (2001). Johdanto: Erottautumista, kiinnikkeitä ja irrallisuutta. Teoksessa M. Suutari (toim.), *Vallattomat marginaalit - Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla* (s.5-12). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Sutela, E., Törmäkangas, L., Toikka, E., Haapakorva, P., Hautakoski, A., Hakovirta, M., Rasinkangas, J., Gissler, M., & Ristikari, T. (2016). Nuorten hyvinvointi ja syrjäytymisen riskitekijät Suomen kuudessa suurimmassa kaupungissa: Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130760/URN_ISBN_978-952-302-662-9.pdf
- THL & Me-säätiö (2018). Missä elämänvaiheissa syrjäytyminen syntyy? Haettu osoitteesta <http://data.mesaatio.fi/syrjaytymisen-dynamiikka/>
- Tilastokeskus (2020). *Työllisyys vahvistui helmikuussa vuoden takaiseen verrattuna*. Työvoimatutkimus helmikuu 2020. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu osoitteesta https://www.stat.fi/til/tyti/2020/02/tyti_2020_02_2020-03-24_tie_001_fi.html
- Törrönen, M. & Vornanen, R. (2002). Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. *Nuorisotutkimus*, 20 (4), s. 33-42.
- Vesala, K. M. & Rantanen, T. (toim.) (2007). *Argumentaatio ja tulkinta: Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Wyn, J. & White, R. (1997). *Rethinking youth*. Lontoo: Sage Publications.

Liite 1. Tutkimussuostumus

TUTKIMUSSUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Olen lukenut tiedotteen tutkimuksesta ja saanut riittävästi tietoa sen tarkoituksesta.

Tutkimuksen sisältö on selitetty minulle suullisesti ja olen saanut vastaukset esittämiini kysymyksiin.

Lisätietoa tutkimuksesta minulle antavat:

Nina Soini

(yhteystiedot)

Mirella von Rettig

(yhteystiedot)

Tämä suostumus allekirjoitetaan kahtena kappaleena, joista toinen jää tutkittavalle ja toinen tutkijoille.

Allekirjoituksella vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen.

Paikka ja aika:

Tutkittavan yhteystiedot:

Tutkittavan allekirjoitus ja nimen selvennys:

Liite 2. Litteraatiomerkinnot

Aineiston litteroinnissa käytettiin seuraavia merkintöjä:

Lyhyt tauko puheessa: ,

Puheenvuoro jää kesken, jatkaa puheenvuoroa: ..

Pois jäänyt sana tai sanan osa: (-)

Epäselvä sana tai jakso: (sana)

Erityisen painollinen sana tai jakso: alleviivaus

Litteroijan kommentti: [hakasulkeet]

Päällekkäistä puhetta: [pp]

Hiljaista puhetta: [hp]

Epäselvää puhetta: [ep]

Liite 3. Haastattelukysymykset

1. Kertoisitko lyhyesti itsestäsi ja elämästäsi juuri nyt? (Opiskeletko? Harrastukset?)
2. Millaiset asiat tai ihmiset tuovat iloa elämääsi?
3. Millaista on olla nuori? (esim. koulussa, työelämässä, kaveripiirissä tai sosiaalisessa mediassa)
4. Minkälaiset asiat koet elämässä vaikeiksi? Koetko painetta jostain asiasta?
5. Minkälaisia asenteita tai tunteita kohtaat näiden vaikeiden asioiden yhteydessä?
6. Onko sinulla ollut tukea sitä tarvitessasi?
7. Oletko osallistunut jonkinlaiseen ryhmään? Minkälaiseen?
8. **Ei:** Olisitko halunnut osallistua? Minkälaiseen? **Kyllä:** Miksi päätit osallistua?
9. **Ei:** Minkälaista tukea kaipaisit? **Kyllä:** Vastasiko ryhmä odotuksiasi? Miten?
10. **Kyllä:** Minkälainen ilmapiiri ryhmässä syntyi? Oliko ryhmässä helppo olla?
11. Miltä tulevaisuus näyttää? Mistä haaveilet?